Tîroj

Kovara Du Mehî Çandeyî Hunerî
Sal: 9 Hejmar: 57 • Tîrmeh - Gelawêj (Temmuz - Ağustos) 2012 • 5 TL

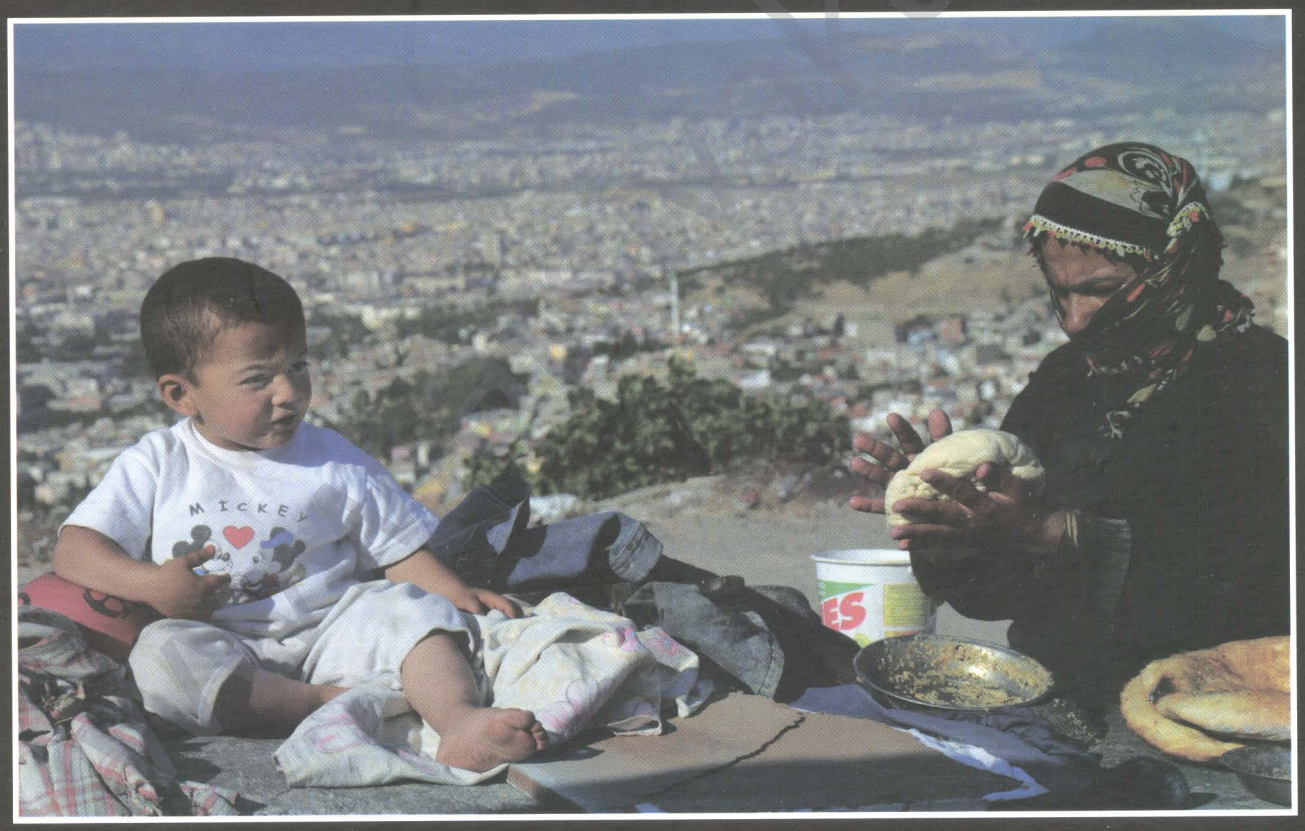

KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN KENT SÜRGÜNLERİ

www.kurdi.org

Her tiştê hişkûhola dûkel dibe

Li Kurdistanê xeyaletek digere

- Dewlet
- Manîfestoya Partiya Komunîst
- Marksîzm Û Pirsgirêkên Zimanzaniyê

EVRENSEL BASIM YAYIN

T: +90 212 255 25 46 Pbx - info@evrenselbasim.com - www.evrenselbasim.com

www.arsivakurdi.org

2 Vatandaş, Kürtçe Konuş! – Hemwelatî, bi kurdî biaxive! - Şeyhmus Diken

5 Ya erken büyürsün ya da hiç!.. - Yan tuyê zû mezin bibî, yan jî qet!.. - Cumhur Daş

7 Mehmet Aslanoğlu: Konservatuara Aramê Tigran riya perwerdehiya zimanê kurdî vedike
Aramê Tîgran Konservatuarı Kürt dili eğitiminin önünü açıyor

12 Ayşegül Devecioğlu: Boşa çıkan umutlar umutsuzluktan da kötü – Hêviyên ku dişkên ji bêhêvîtî xirabtir in

16 Law Kurxalo – Ey Dayıoğlu - Amadekar: Dr. Ömer Uluçay

17 Sibeya şeva tarî - Karanlık gecenin sabahı - Onur Kaya

18 Di kurdî de edebiyata zarokan – Kürtçede çocuk edebiyatı – Îsmaîl Dîndar

20 Anadilinde susmak – Bi zimanê zikmakî huşbûn - İbrahim Genç

22 Bêhna Gûzê – Ceviz Kokusu – Reşo Ronahî

24 Milliyetçilik ve sendikalar – Neteweperestî û sendîka - Özgür Müftüoğlu

27 Dosya: KENTSEL DÖNÜŞÜM ve KÜRT YOKSULLARI
Besime Şen, Can Atalay, Emine Uyar, Asuman Türkün, Ayşe Aydoğan, Selçuk Arslan

42 Bîranînên Xanima Cindî – Cindî Hanım'ın anıları – Prof. Dr. Ordîxanê Celîl

46 İki tarafta evlat acısı – Li her du aliyan êşa zarokan - Sevda Karaca

49 Herkes kendi rengiyle vardır – Her kes bi rengê xwe heye - Güler Yıldız

53 Nobedara Mezele – Mezar nöbetçisi – Lorîn Demîrel

57 Sisli bir tarihin gölgesinde - Li bin siya dîrokek bi mij - Vedat Çetin

59 Oyunaltı – Binlîstik - Cuma Boynukara

62 Muhemedelî Qasimiyan: Muzîkjenên Xoresanê divê bi kurdên din re pêwendî saz bikin
Horasan'lı müzisyenler diğer Kürtlerle ilişki kurmalı

64 2. Filmamed ve Kürt sineması – 2'yemîn Fîlmamed û Sînemaya Kurd - Dr. Suncem Koçer

67 Hababab köyünün aşağı çeşmesi – Kaniyê jêrîn ê gundê Hababab - Medayin Demirbaş

72 Serhad'a bir yolculuk – Rêwîtiyeke ber bi Serhedê ve - Kejê Bêmal

Helbest - Şiir: Misto Tasin, Sidîq Gorîcan, Alî Aydin Çiçek, Hogir Jiyan, Bargiran Şanaz
Karikatürler: Halil İncesu
Kapak Fotoğrafı: Çağlar Güzel

TÎROJ

Sal: 9 Hejmar: 57 / Tîrmeh - Gelawêj 2012 Yıl: 9 Sayı: 57 / Haziran - Temmuz 2012
Kovara Du Mehî Çandeyî Hunerî İki Aylık Kültür ve Sanat Dergisi
Li Ser Navê Doğa Basın Yayın Ltd. Şti. Doğa Basın Yayın Ltd. Şti. adına
Xwedî: Songül Özkan Sahibi: Songül Özkan
Berpirsê Nivîseran: Bülent Ulus Yazışleri Müdürü: Bülent Ulus

Navnîşan (Adres) Tarlabaşı Bulvarı, Kamerhatun Mahallesi, Alhatun Sk. No: 25 Beyoğlu / İstanbul Telefon 0212 255 25 46 Faks 0212 255 25 87
Nûneriya Diyarbekir / Diyarbakır Temsilciliği: İstasyon Caddesi Özlem Apt. No: 16 Kat: 2 D: 9 Yayın Türü: Yerel Süreli
web: www.tiroj.net • e-mail:tirojdergisi@gmail.com, info@tiroj.net Çapxane / Baskı: Ezgi Matbaacılık Sanayi Caddesi Altay Sokak No: 10 Çobançeşme / Yenibosna-İSTANBUL
Abone Koşulları: 6 sayı: 25 TL. 12 sayı: 50 TL.
Posta Çeki Hesabı: Doğa Basın Yayın Dağ. Tic. Ltd. Şti. 09673016 • Banka Hesabı: Doğa Basın Yayın Dağ. Tic. Ltd. Şti. İş Bankası Kuledibi Şubesi 1078 0185619

www.arsivakurdi.org

VATANDAŞ, KÜRTÇE KONUŞ!

ŞEYHMUS DİKEN

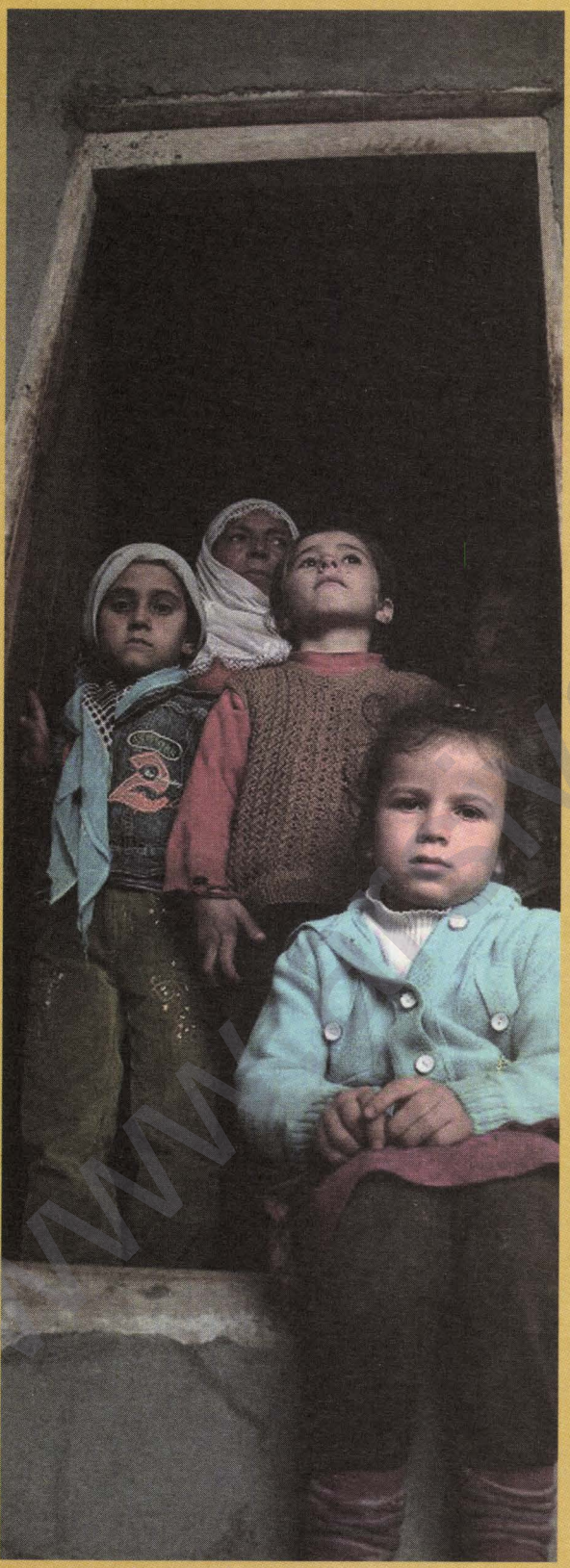

Mustafa Çağan

Nüfus kaydımızı ailece Lice'den Diyarbakır'a aldırmadan evvel askerlik belgesi ile ilgili bir işlem için Lice Askerlik Şubesi'ne gitmem gerekmişti. Sivil kıyafetli ama asker olduğu belli biri "emreder" üslupla ve gayet kibirle sorular sorup işlem yapıyordu. Tam o esnada tavandan orta yere sarkıtılmış ipin ucundaki emir kipli yazı dikkatimi çekmişti! **"Vatandaş Türkçe Konuş"** diye yazıyordu ipin ucundaki levhada. Dikkatli baktığımı ve yadırgadığımı fark eden asker; "Ne oldu beğenmedin mi? Hoşuna gitmedi mi?" diye sormuştu. Deneyiminden anlaşılıyordu ki; demek başka birileri de aynı durumu yaşamıştı, hazırlıklıydı asker. *Estağfurullah ne haddimize, gördüğün gibi Türkçe konuşuyoruz işte*, deyivermiştim.

Nerden nereye, kırk seneye yakın bir zaman dilimi geçmiş tanık olduğum Türkçe konuş muhabbetinin üzerinden. Tabii **öncekileri**, yani ağızdan çıkan her Kürtçe kelime başına "Kelime Avcıları"na ödenmek zorunda kalınan para cezalı Tek Parti Dönemi ile **sonraki** 1980'li yılların Diyarbakır Beş No'lu İşkencehanesindeki "Türkçe Konuş Çok Konuş"lu yılları saymazsak!

Hafızamın yanılmadığına eminim. 2003 yılı olmalı. Kürt sorununun demokratik çözümünün yüksek sesle barış zemini üzerinde konuşulduğu yıllarda kimilerine hayli "uçuk" gelebilecek bir söz etmiştim orta yere.

Demiştim ki; dil üzerinden meşruiyetin yaratılmasının yolu, özellikle bölgede Kürtçenin kamusal alanda ve kamunun aktörleri yabancı memurlar tarafından işleri ile ilgili alanlarda gündelik hayatta Kürtçeyi kullanmaları ile mümkün olabilir.

Mesela yabancı (*Kürt olmayan ve Kürtçe bilmeyen*) doktor veya sağlıkçı hastasıyla Kürtçe konuşmalı. Vergi Dairesinde, Nüfus İdaresinde işini takip için gelen ve Kürtçe konuşan vatandaşla memur Kürtçe konuşabilmeli.

Devlet Kürtçe dil öğrenmek isteyen ve bölgede yaşayan memuruna bir zamanlar Halk Eğitim Merkezlerinde açılan "bilgi ve beceri kursları" gibi "Kürtçe Dil Öğrenme Kursları" açmalı. Bu kursların bedelini devlet kendi bütçesinden ödemeli. Bu kurslara ilgi duyan memurunu teşvik etmeli. Başarılı olanları ödüllendirmeli. Hatta uçuk-kaçık gelse de polis sorgusundaki sorgucu polis memuru bile Kürtçe sorgu yapabilmeli. Polisin Kürtçe konuşmasını dillendirdiğimde "Yok artık, bu kadarı da olmaz" demişlerdi.

Ama bu iş böyle! 1920'li yıllardan bu yana Cumhuriyet politikalarıyla birlikte, Türkiye'de canlı olarak en çok konuşulan ikinci dil olan Kürtçenin sebebi olan halkın "hiç var olmadığı, yokluğu" üzerinden oluşturulmaya çalışılan bir sistemle haşır neşir olduk. Oluşturulan uyduruk tezlere, "Güneş Dil Teorisi" gibi garipliklere koca insanlar inandı / inandırıldı. Yıllar sonra o uyduruk tezler tutmayınca; sistemin taşıyıcı kolonları temelleri üzerinden bir enkaz gibi uyduruk tezin sahiplerinin tepesine çöküyorsa, "tekçi ve millici" mantığın, Kürtlüğün var oluşu ve bu var oluş üzerinden kültürel, edebi, tarihi Kürdi tezler mevzunu cidden yeniden düşünmek gerekmiyor mu?

'Varız, var olmaya devam edeceğiz'

Israrla ve uzun yıllarca yürütülen asimilasyon, ret ve inkâr politikalarına rağmen Kürtler bütün kurumsallıkları ile artık dimdik ayakta. "Biz varız ve var olmaya da devam edeceğiz" diyorlar. Hatta sivil dinamikleri üzerinden Kürt dilinin gündelik hayatta, kamusal alanda neredeyse dayatarak kullanımında ısrar ediyorlar. Mesela bölgede sağlıkta Kürtçenin kullanımı epey bir zamandır sıradanlaştı. Basit bir işiniz için Diyarbakır'da herhangi bir devlet dairesine gittiğinizde çok rahatlıkla memurla vatandaş arasında Kürtçe diyaloğa tanık olmanız her daim mümkün. Bunlar tabii ki olması gerekenler. Daha da fazlası oldu bitti ile değil de, kamusal alanda resmiyetle hayata geçirilmesi beklenenlerden, vurgulamalıyım.

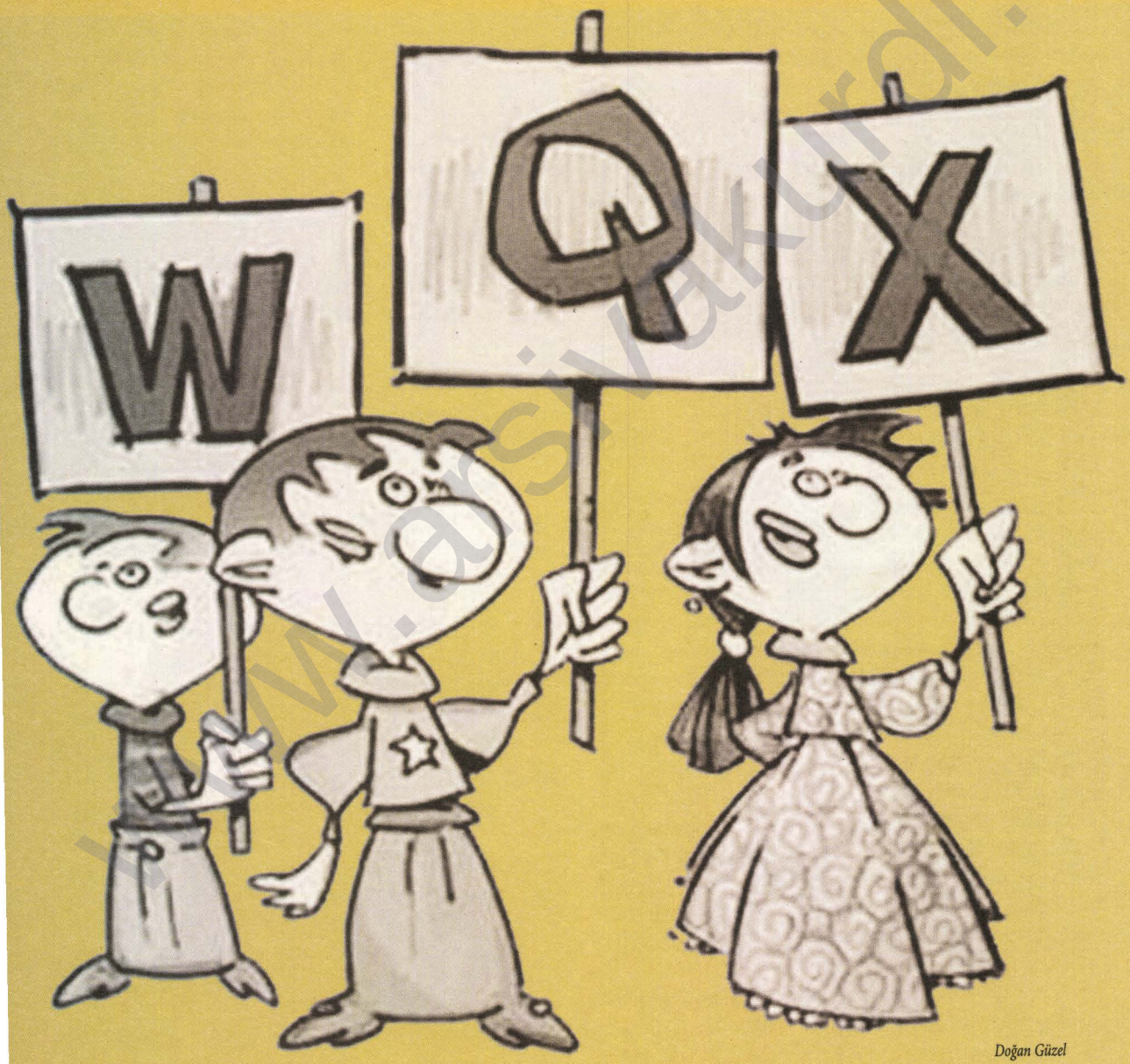

Doğan Güzel

www.arsivakurdi.org

Bütün bunları yazmamın nedeni, gündemi meşgul eden ve çok büyük bir olaymış gibi kamuoyuna sunulan, hükümetin "Seçmeli Kürtçe Dil Dersleri" üzerinedir. İfade etmeliyim ki; hükümet evet birtakım şeyleri yapıyor. Ama iş işten geçtikten ve âdeta içi boşalıp anlamsızlaştıktan, talep edenin ihtiyacına yanıt verebilecek durumu kalmadıktan sonra yapıyor. Tıpkı TRT 6 olayında olduğu gibi. Anlamsızlaştıktan ve toplum içinde karşılığı olmadıktan sonra yapmanın da tabii ki bir anlamı kalmıyor. Yapılan "iş"in bir tek anlamı oluyor, o da siyaseten "Bakın işte ben dedim ve yaptım" demek için.

Dünya âlem de biliyor ki; bugün artık Kürt meselesi ve meselenin çözümüne dair politika yapmanın çerçevesi Türkiye sınırlarını hayli aştı, yani uluslararasılaştı. Dolayısıyla Kürtler belki otuz yıl önce razı olabilecekleri eşiği çok oldu aşalı.

Anadilde eğitim, kamusal alanda dilin resmen kullanımı, statü talepkârlığı temelli bir politik eylemlilik hali artık tedavülde. Yani çıta hayli yüksek! Kalkıp da müstemleke mantığıyla ilkokul beşinci sınıftan itibaren o da öğrenci sınırlaması ve bir başka dilden de (mesela İngilizceden) vazgeçme şartına bağlanarak seçmeli Kürtçe dil dersini büyük bir ulufeymiş gibi ilgili kamuoyuna sunmak akıl işi değil. İnanın ki bugünün Türkiyesi'nde Kürt tebaa için sunulduğu söylenenin, Kürtler açısından hemen hiçbir karşılığının olmadığını bir kez daha söylemiş olmamın bilmem bir sakıncası var mı?

Demiri tersine bükmenin vaktidir

Çok da hakkını yemeden iyi birkaç şey de söylemek gerekir mi? Hadi bir deneyelim:

Seksen küsur senedir garip bir duruma Cumhurluğun tekçi ve sakat politikaları sebep oldu. Yani adına Kürt denen kavimden, Türklerin ana dili Türkçeyi hayli iyi konuşan ve yazan ve adına da Türk Kürdü denen bir yeni Kürt nesli yaratıldı. Türkçe konuşan ama Türk olmayan bir nesil yaratıldı da ne oldu? Kürdü Türkleştirme, Kürt'ten Türk yaratma hastalığı tutmadı. O halde şimdi demiri tersine bükmenin vaktidir.

Doğu yakadaki Kürt "kardeşlerin" hâlini ve dilini anlayıp kavramak için hazır hükümet de bu fırsatı vermişken, Türk "kardeşler" ısrarlı bir kampanya başlatmalı. **"Haydi, Türk çocukları kardeş halkın dili Kürtçeyi öğrenmeye"** demeli. Hatta sadece **"Türk Çocukları"** değil yetişkinleri, ebeveynleri de! Bu bana göre birlikte yaşamakta ısrarın olmazsa olmazıdır.

Sittin sene daha Kürtler her topluluk ortamında "Valla, billa biz ayrılmak taraftarı değiliz. Birlikte yaşamak istiyoruz" demek küçültücülüğüne düşmek zorunda kalmamalı. Hem buna gerek de yok zaten. Birlikte yaşamak unutulmamalı ki; ikilik olmadan bir hayatı birlikte programlamak üzerinden bina edilir. Eğer siz her ortamda "kardeş" hatta "etle tırnak" dediğiniz halkın dili dâhil varlık sebepleri üzerinden bir anlama ve algılama hâlini kendi yaşamınız üzerinden tesis edemiyorsanız, inanın ki bütün özveriyi Kürt halkından beklemeniz boş, benden söylemesi.

Ayrıca dünyanın değişik coğrafyalarındaki örneklere bakarak hamasi yorumlar yapmanın da pek gereği yok. Almanya'ya gidip sırf daha iyi bir hayat kaygısı ile yaban elleri mesken tutmuş emekçilere "entegrasyona evet, asimilasyona hayır" demekle bu iş olmuyor. Ya da Bulgar yetkililere "Türklere uygulanan kültürel mezalimden" söz etmekle de olmuyor. Hem sonra bu örneklerin Kürde değen yüzü, sistemi değil mağdurlarının elini güçlendiren bir "malzeme" haline çok kolaylıkla dönüşüyor bu aşikâr. Sonra madem Türk için Batı yakada "iyi şeyler" isteme ses yükselticiliği var iken, o halde Doğu yakaya da bakmakta yarar var. Mesela Irak Kürdistanı'ndaki Türkmenlerin durumu cidden incelenmeye aday. Kendi anadillerinde eğitim yapma olanakları sağlanmış durumda. Bu da bir başka örnek.

Hem aslında "dil" meselesinin Türkiye'de bugün artık tek başına dil ile ilgili olmadığını çok iyi biliyoruz. Bu sistemik meselenin aslında hazır yeni bir Anayasa hazırlık süreci yaşanırken "Yeni bir Anayasal Model"le birlikte düşünülmesi gerektiği bir kez daha ortada.

Kürt halkı ve Kürt çocukları bu durumun sistemin bağrında Kürtler için kazanılmış hak olduğunu elbette bilerek, ama kendi anadilini anasından doğduktan 12 sene sonra devletin okulunda hem de seçme seçeneği ile karşı karşıya bırakılarak öğrenmeye yeltenmez. Böyle bir komediye ihtiyaç da duymaz. Çünkü gülünç olur. Ayrıca bu devlet "lütfu"nun hayli geri bir siyasal böbürlenme olduğunu da bilir. Üstelik bunun için henüz hiçbir altyapı oluşturulmamışken! Sahi aklıma gelmişken onu da sorayım; siz Kürtçeyi Türk Alfabesi ile mi öğreteceksiniz? Nereye girecek o "q, w, x, ê, î" gibi Kürtçe sesler ve harfler...

Ama neyse sonuç olarak ne olur işte onu diyerek meramıma son noktayı koyayım.

O resmî olarak her fırsatta çok övünülen ve her daim *"uyduruk, çoğunluğu Türkçeden apartılmış 300 kelimeden mütevellit hiçbir edebi değeri olmadığı"* dillendirilen Kürtçenin, aslında basbayağı canlı ve de zengin bir dil olduğu gerçeğinin bizatihi devlet tarafından kabulünün resmiyeti olduğu noktasından hareketle, Kürtçe için dönülmez akşamın ufkundayız vakit çok geç değil bir daha ve her daim **"Ana Dilde Eğitim"** deniyor, hem de yüksek sesle. İşte ben de naçizane tam bunu diyorum efendim... ✵

YA ERKEN BÜYÜRSÜN YA DA HİÇ!..

CUMHUR DAŞ

www.pisivakfi.org

Sabahın altısında düşmüştü yola. İlk günü değildi ama yine de bir tedirginlik vardı içinde. Bugün hava daha ürkütücüydü sanki. Simit fırınına gelince diğer çocuklarla birlikte sırasını beklemeye başladı. Çok konuşmadı. Kendi simitlerini tepsiye dizdi. Issız sokaklarda yol almaya başladı. Çarşı yavaştan hareketleniyordu. Büyük pasajın olduğu yere gitti:

Simit... Sıcak taze simit... Simit isteyen... Simit...

Genelde bu bölgede dolaşırdı. Karşıdan karşıya geçerken ayağı kaldırıma takıldı. Tepsideki bütün simitlerle birlikte kendisi de yere düştü. Gözlerinde endişe okunuyordu. Bir süre her şey sanki hareketsiz kaldı.

Tam o anda biri deklanşörüne basmıştı.

...

O fotoğraf karesi şimdi nerede bilinmez ama Diyarbakır, Mardin ve Urfa'da bir atölyede bir ağaca şekil veren, sokaklarda plastik toplayan, simit satan, demir büken, bakır işleyen, tarlayı çapalayan, sanayide kaporta onaran, gözlerinde umut, öfke, korku biriken 44 çocuğun fotoğrafları Diyarbakır'da sergilendi. Diyarbakır Fotoğraf Amatörleri Derneği (DİFAK) 10. dönem kursiyerlerinin çalışmalarından oluşan *'Çocuk İşçiler Sergisi/Pêşangeha Karkerên Zarok'* 12 Haziran Dünya Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Günü'nde Amed Sanat Galerisi'nde açıldı.

DİFAK'ın sergisi bölgede çekilen 4 bin fotoğraf içinde seçilen çalışmalardan oluşuyor. Aslında bu sergiyi büyük fotoğrafın bir parçası olarak görmek gerekiyor. DİFAK Başkanı Bedran Tekin, toplumsal bir sorun olan çocuk işçiliğine dair bir duyarlılık geliştirmek için bu çalışmayı yaptıklarını söylüyor. 5 aylık bir emek sonucu sergiyi tamamladıklarını aktaran Tekin şunları ifade ediyor:

"Çocuk işçilerin çoğu fiziksel ve ruhsal sağlıklarını olumsuz etkileyen koşullarda çalışıyor. Gelir seviyesi yüksek ailelerin çocuklarıyla yoksul ailelerin çocuklarının dünyaları arasında bir uçurum oluyor. Çocuk işçiliğine ve dolayısıyla yoksulluğa ve onları yaratan olgularla mücadele etmek gerçekliği önümüzde durmaktadır."

...

Aslında simitleri düşen çocuğu da sergideki fotoğraflarda sergilenen çocukları da

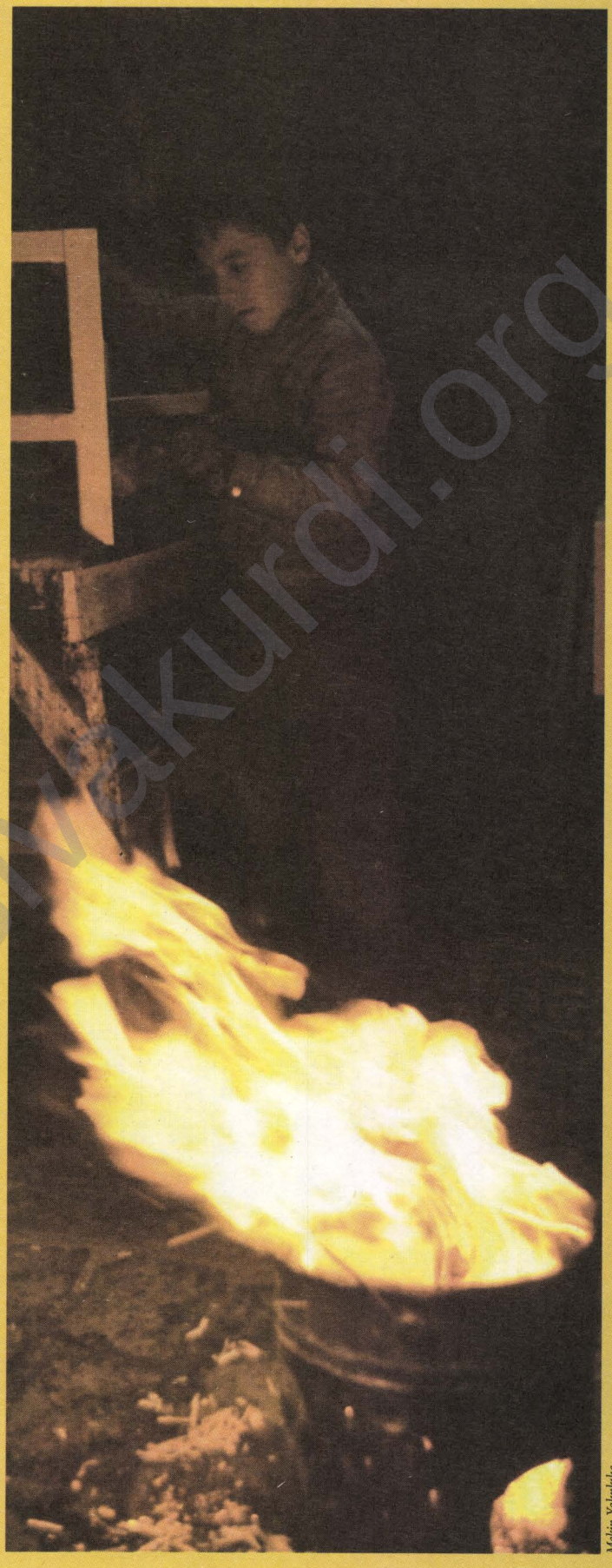

Mekin Yalınkılıç

www.arsivakurdi.org

Evin Özberk

Gurbet Kaplan

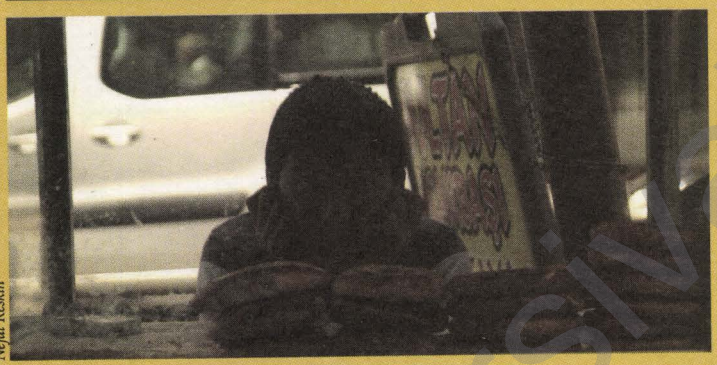

Nejat Keskin

Zülkif Mavlay

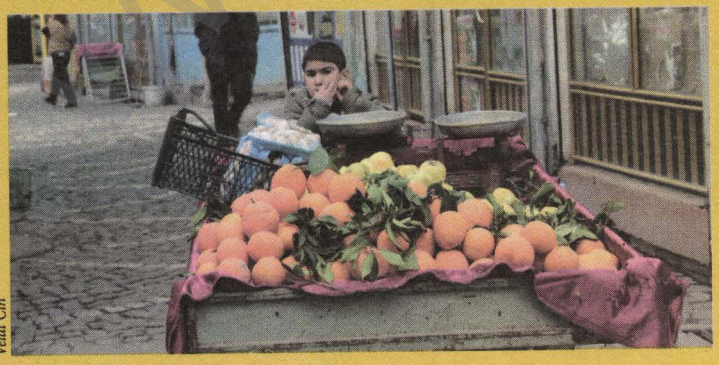

Velat Cin

her gün görüyoruz. Resmî verilere göre dünyada 215 milyon, Türkiye'de ise 1 milyon istihdam edilen çocuk işçi bulunmakta. Bu sayılar sadece kayıt altına alınan çocuk işçileri belirtiyor oysa. Kuşkusuz çocuk işçiliği sorunu tüm dünyanın en ağır, en önemli sorunlarından. Ama bilinir ki, çocuk emeğinin sömürü çarkında öğütülmesi ya da gelir dağılımındaki adaletsizlik yüzünden çocukların sokaklarda çocukluklarıyla bağdaşmayan çeşitli işler yapmaları, bu söz konusu çarkın dümenindekiler için hiç de gocunulacak bir durum değildir.

...

Kürt coğrafyasında ise 30 yıldır süren savaşın yaratmış olduğu en ağır sonuçlardan biri de çocuk işçiliğidir. Yaşanan savaşa bağlı olarak devletin uyguladığı politikalar sonucu bölgenin ekonomik olarak geri bırakılması, zorunlu göçün uygulanması, yaşanan politik ve ekonomik baskılar çocuk işçiliğinin önünü iyice açtı. Üstelik bu durum Kürt illerinden Edirne'ye kadar, ülkenin bir ucundan diğerine uzandı... Trakya sokaklarında bile çeşitli nedenlerden göç eden Kürt ailelerin çocukları dolaşır.

Bilenler bilir; Diyarbakır sokaklarında yürürken her an peşinizde koşturan bir çocuk vardır. Bir ciğercide, demircide ya da herhangi bir tezgâhın arkasında çocuklar vardır hep. Kürt çocukları için *'erken olgunlaşmışlar'* denir. Evet, savaşın orta yerine doğan bu çocuklar erken büyüyor. Yaşanan ağır baskılar onları da 'taraf' olmaya mecbur kılmışken bir yandan, diğer yandan da yoksulluğun pençesindeki "durumu olmayan" ailelerinin bütçesine katkı sunmak durumundadırlar. Ama yine de bunlar belki de 'şanslı' olan çocuklar! Zira, buralarda çocuklar ya çok çabuk büyürler ya da hiç büyümezler! Abdullah, Enes, Ceylan, Uğur, Mizgin artık hiç büyümeyecek çocuklardan birkaçıdır işte.

Savaş en çok çocukları vurdu, vuruyor... Bu sergiler de bu gerçeği bir kez daha belgeliyor. Savaşın yükünü çeken Kürt çocuklarına ilişkin devletin uygulamalarından biri çocukları cezaevine atmaksa, diğeri de sadece *"sokaktaki çocuktan alışveriş yapmayın"* duyuruları yapmaktır. ✵

KONSERVATUARA ARAMÊ TÎGRAN RIYA PERWERDEHIYA ZIMANÊ KURDÎ VEDIKE

Hevpeyvîn: MEHMET ASLANOĞLU

Konservatuara Aramê Tîgran, girêdayî Şarêdariya Amedê sala 2010'an de ava bû. Di konservatuarê de beşên sînema, muzîk, wêne, şano û govendê hene ku li ser van beşan perwerdehiya akademîk bi zimanê kurdî tê dayîn. Gerînendeyê Konservatuarê Şêrko Kanîwar dibeje: "Konservatuara me ji bo ku perwerdehiya hunera kurdî di asteke akademîk, bi hişmendiyeke kurdewar û bi zimanê dayikê (kurdî) bê dayîn, ji bo ku li hemberî pergala desthilatdar a ku çanda berxuriyê li pêş dixe, çanda hilberîn û afirîneriyê li pêş bixe hatiye avakirin."
Kanîwar pirsên me yên li ser perwerdeya konservatuarê, perwerdehiya zimanê zikmakî û di riya Xweseriyê de rola konservatuarê bersivand.

Bila pirsa min a pêşî li ser avakirina konsarvatuarê be. Konservauar ji ber kîjan hewceyî derket holê?

Pergala heyî a ku zimanê kurdî bi pişaftinê re rû bi rû dihêle û nahêle zarok û ciwanên kurd bi zimanê xwe hînî hunera xwe bibin, a ku dixwaze mirovên yektîp bigihîne, li ser kurdan avakirina konservatuarên bi hişmendiyeke kurdewar û demokratîk ferz kiriye.

Konservatuara me ji bo ku perwerdehiya hunera kurdî di asteke akademîk, bi hişmendiyeke kurdewar û bi zimanê dayikê (kurdî) bê dayîn, ji bo ku li hemberî pergala desthilatdar a ku çanda berxuriyê li pêş dixe, çanda hilberîn û afirîneriyê li pêş bixe hatiye avakirin.

Tu dikarî li ser naverok û perwerdehiya konservatuarê agahî bidî xwendevanên me? Kîjan beş hene? Perwedehî bi kijan zimanî ye? Çend xwendekarên we hene? Pergela perwerdehiyê çawa ye?

Li konservatuara me di pênc beşên hunerê de (sînema, muzîk, wêne, şano, govend) bi awayekî akademîk û bi zimanê kurdî (Kurmancî, Zazakî) perwerde tê dayîn. Heta niha pergala me xwe li gorî du salan amade kiribû lê di nava cerabeyên du salan de me dît ku du sal ji bo perwerdeya hunerê têr nake û li ser vê yekê me wekî rêvebereya konservatuarê biryar da ku 3 salan perwerdeyê bidin xwendekarên xwe. Dê xwendekar du salan, di beşa ku dixwînin de

fêrî hemû dersên bingehîn ên wê beşe bibin. (Hemû xwendekar ji bilî perwerdeya teknîkî, perwerdeya dîroka hunerê, felsefeya hunerê û zimanê kurdî jî dibinin.) Di sala 3'yem de her xwendekarek dê ji xwe re li gorî beşa ku dixwîne mijarekê hilbijêre (an jî dê ji hêla mamosteyan ve bê dayîn) û wê vê mijarê bi awayekî akademîk wekî projeya qedandina konservatuarê pêşkêşî konservatuarê bike. Dê hemû projeyên qedandinê ên hemû beşan, di pirtûkxaneya konservatuarê de cî bigre da ku xwendekarên din karîbin jê sûdê werbigrin.

Mamosteyên konservatuarê giş kurd in an na? Tu dikarî mamosteyên konsarvetuarê bide me nasîn?

Hemû mamosteyên konservatuarê kurd in. Lê di kargehên ku dem bi dem tên çêkirin de, ji derveyî bajêr û ji derveyî welêt kesên biyan jî perwerdeyê didin. Em di hilbijartina mamosteyan de bihestiyarî tevdigerin. Mamosteyên ku di beşa xwe de serkeftî, mamosteyên ku bi hişmendiya ku konservatuar hatiye avakirin dikarin dersê bidin û mamosteyên ku bi kurdî dizanin li konservatuara me perwerdeyê didin. Di beşa şanoyê de mamosteyên me di heman demê de di şanoya bajêr de wekî derhênerê giştî yê hunerê, wekî sêwirîner û lîstikvan dixebitin. Bêguman mamosteyên me yên

Şêrko Kanîwar

vê beşê cerabeyên xwe yên bi salan, bi xwendekarên konservatuarê re par ve dikin û di perwerdehiya şanogeriya kurdî de di riyeke serkeftî de dimeşin. Perwerdehiya beşa me ya wêneyê ji hêla du mamosteyan ve tê dayîn. Ev beşa me jî gelek caran bi kargehên cur bi cur ên ku perwerdekarê wan ji derveyî bajêr an jî ji derveyî welêt tên, rengîntir û xurtir dibe. Perwerdeya beşa govendê ji hêla sê mamosteyan ve tê dayîn. Perwerdeya beşa sînemayê ji hêla 5 mamosteyan ve tê dayîn û dem bi dem ji bo kargehan ji derve jî kesên di beşa xwe de pispor tên konservatuarê ders didin. Mamosteyên beşa sînemayê derhêneriya çend fîlman jî kirine. Wekî "Helebçe" Ekrem Heydo, "Dengê Bavê Min" Zeynel Dogan. Perwerdehiya beşa muzîkê ji hêla neh mamosteyên ku di beşên xwe de pispor in ve tê dayîn. Mamosteyên beşa muzîkê li gorî bernameya zarokan perwerdehiya akademik didin zarokan jî. Ji bilî dersên hunerî dersên felsefeya hunerê, dîroka hunerê û zimanê kurdî jî ji hêla maosteyan ve tên dayîn. Niha bi giştî li konservatuara me bîst û şeş mamoste perwerdeyê didin.

Niha çiqasî asîmîlasyon, zilm û zorê dewletê li ser ziman, çand û hunera kurdî hebe jî, bi bayê têkoşîna gelê kurd derfetên huner, çand û zimanê kurdî afirandiye. Ji bo edebiyat, huner, sînema û şanoyê potansiyelek mezin derket peşberî me di nav bîst salên borî de. Di vê bîst salên borî de nifşên nû berê xwe dan kurdî. Konservatuara Aramê Tîgran jî vê nifşa nû dehewîne û dinirxîne. Ne wisa?

Sedemê hebûna konservatuara Aram Tîgran e ev potansiyel. Li hemberî qirkirina çandî bi tekoşîna gelê kurd re xebatên NÇM'ê dest pê kirin. Bêguman xebatên ku di bîst salên dawî de li hemberî qirkirina çandî û hunerî li NÇM'ê hat meşandin potansiyeleke pir xurt derxist holê. Kesên ku ji çand û hunera xwe haydar hatin gihandin. Ji xwe aniha konservatuar encama vê

www.arsivakurdi.org

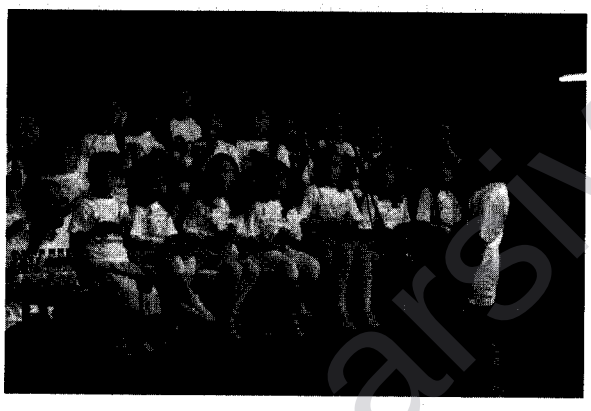

xebat û tekoşîna bêhempa ye. Ev potansiyela ku li NÇM'yan derketiye holê xwe bi awayekî xwezayî di banê konservatuarê de dibine û ji xwe re bingeheke akademik jî çêdike. Ji ber ku potansiyela ku derketiye holê di qalikên konservatuarên pergala desthilatdar de hilnayê. Potansiyela ku derketiye holê, yektîpiyê napejirîne û ji ber vê yekê jî zemîna xweîfadekirinê, zemîna hilberîn û afirîneriyê dibe konservatuara kurdan. Giyanê konservatuara me ev nirx in, ev potansiyela ku bi tekoşîna gelê kurd re derketiye holê ye.

Konservatuara Aramê Tîgran bi zimanê kurdî perwerdehî dide. Niha jî di rojevê de dersa hilbijêr a kurdî heye. Hûn bi pratika Aramê Tîgranê vê gengeşiyê çawa dinirxînin? Dersên hilbijêr bi kêrî kurdan tê? Ji hela din ve perwerdehiya kurdî teserîke çawa dike li ser xwendekarên we?

Rastiyeke ku tu kes nikare înkar bike heye ew jî ev e: Qebûlkirina dersa hilbijêrî, qebûlkirina bêrûmetiyê ye. Ji kurdan re dibêjin hûn ê zimanê dayika xwe bi derseke hilbijêrî fêr bibin. Lê nikarin fêm bikin an jî naxawazin fêm bikin ku derdê kurdan ne fêrbûna zimanê dayika wan e, êşa kurdan mafê perwerdehiya bi kurdî ye. Ji dibistana seretayî bigre heta zanîngehê. Di her qadên jiyanê de. Qebûlkirin û hilbijartina dersa kurdî ya hilbijêrî dê tu carî janên me kurdan aş neke. Ji bo ku pêdivî bi perwerdehiyê heye. Divê êdî zarokên me matematîkê, fîzîkê, kîmyayê, muzîkê, sînemayê, şanoyê bi kurdî fêr bibin da ku serkeftîtir bin, da ku nebin biyaniyê zimanê xwe, çand û hunera xwe. Dema ku xwendekarên me nû dest bi perwerdeyê kirin gelekî zahmetî kêşandin. Ji ber ku bi salan e di dibistanên pergala desthilatdar de bi zimanekî din hînî fikirînê hatine kirin. Di destpêkê de ji bo me pir zahmet bû ku em di asteke bilind ya perwerdehiya hunerî de dan û stendina ramanî bikin. Wekî mînak; hûn ê di asteke akademîk de qala felsefeyê bikin lê bi kurdî, hûnê qala estetîkê bikin lê bi kurdî, hûn ê qala Shakspear, Picasso, Bethoven bikin lê bi kurdî...û hwd. Xwendekarê/a ku bi salan e bi qirkirina ramanî re rû bi rû mabû, ji bo wan zahmet bû ku em ji hev têbigihîjin. Lê her ku roj derbas bû û asta têgihîştina bi kurdî li pêş ket, asta derbirîna xwendekaran jî bilind bû. Û me bi awayekî pratîk dît ku perwerdehiya bi zimanê zikmakî çiqasî tesîreke erênî li ser fêrbûn û pêşketin û psîkolojiya xwendekaran dike.

www.arsiv.kurdi.org

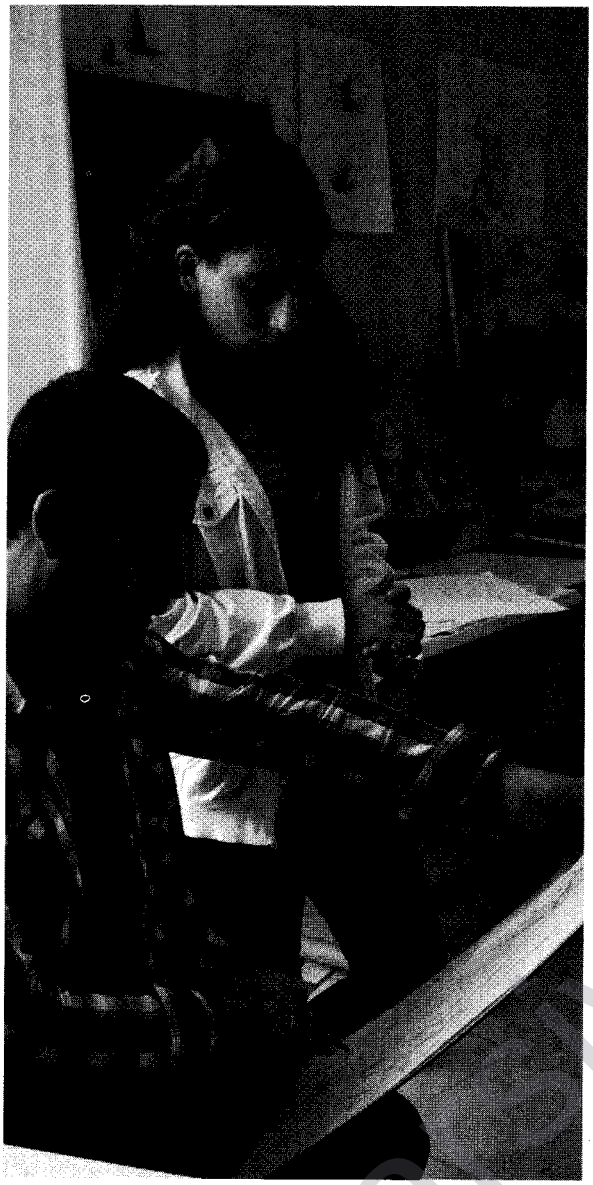

Di rojeva kurdan de 4-5 sal in projeya Xweseriya Demokratîk heye. Li her derê Kurdistanê gengeşî çêdibin ku "Xweseriya Demkoratîk, lê çawa"? Beşa projeya Xweseriya Demokratîk, lê herî girîng perwerdehî ye. Em dikarin bibejin Konservatuara Aramê Tîgran nimûneyek, mînakek e ji bo "perwerdehiya zimanê zikmakî" an provaya perwerdehiya Xweseriya Demokratîk e?

Xweseriya Demokratîk, bi gavên pratîk, hilm bi hilm dikeve nava jiyanê û her roj bêtir tê jiyîn.

Ez dikarim bejim ku Konservatuara Aram Tîgran cerabeyeke bêhempa ye ji bo kurdan di warê Xweseriya Demokratîk de. Cara yekem e ku zarok û ciwanên kurdan bi zimanê xwe, di asta fîlozofiyê de (asteke akademîk) perwerdehiyê dibînin. Konservatuara Aramê Tîgran dibistaneke kurdan a hunerê ye. Û hemû gavên xwe bi hişmendiya Xweseriya Demokratîk diavêje. Ji ber vê yeke jî hemû plan û projeyên xwe bi profesyonelî di asta modelbûyînê de çêdike. ❋

ROJEKE REŞ

Balafirek têr guneh difiriya
Li ser gundê biçûk

Xemnexwarên gund
Rêz bûbûn li ser têlên ceryanê
Îro jî wekî her tim
Bêxem
Li sergo dinêrîn

Siya min
Xwe li ramanên tewşomewşo pêça
Da dû perçak hestî û çerm
Qad niha kulmoza xweşêrdîtiya ye
Gelo ez ewil kevirekî biavêjim

Hechecikan hêlîn çêkir
Li ser mûyên laşê me

Ji nişke ve kûçikekî rêya min birî
Kuçikekî reş
Erê kuçikekî reş
Tirsa min di dilê min de qewimî
Gepa nan
Diyariya diya min
Berbejna min
Ew jî ne li cem min bû

Hechecikên bê guneh yek bi yek difiriyan
Ji dirantûjan...

Misto Tasin

www.arvakurdi.org

bdp parti meclisi ve anayasa komisyonu üyesi, yazar ayşegül devecioğlu

BOŞA ÇIKAN UMUTLAR UMUTSUZLUKTAN DA KÖTÜ

Röportaj: SERPİL İLGÜN

Suriye ile yaşanan "savaş uçağı" krizine değin Kürt sorunu, geride bıraktığımız günlerin en çok konuşulan konusu oldu yine. Çözümsüzlük tavrının değişik kostümlerle dolaşıma sunulduğu, askerî ve siyasi operasyonların tam gaz devam ettiği ama yine de "barış geldi, gelecek" havasının estirildiği ilginç zamanlar yaşandı. Hangi somut veriye dayanılarak yapıldığı anlaşılmayan "çözüm imkânları yeniden doğuyor" değerlendirmeleri, son Dağlıca saldırısıyla yerini yine, ellerinde Kandil haritaları kanal kanal dolaşan zevata, emekli paşalara, "strateji uzmanları"na bıraktı.
Barış ve Demokrasi Partisi Parti Meclisi ve Anayasa Komisyonu üyesi, yazar Ayşegül Devecioğlu ile yaratılan bu "iyimser" havanın iç yüzünü, kaynağını, müzakere süreçlerinin nasıl ilerlemesi gerektiğini ve anayasa sürecini konuştuk.

Hükûmet yetkililerinden gelen birkaç açıklama, yapılan bir iki röportajla birdenbire kamuoyunda "savaşın sona ereceğine" dair dozu yüksek bir iyimserlik yaratıldı. Derken Dağlıca saldırısı yaşandı ve bu büyük bir şaşkınlıkla karşılandı. Hayal kırıklığının sorumlusu olarak da PKK ilan edildi. Siz bu şaşkınlığı nasıl değerlendiriyorsunuz? Siz de şaşırdınız mı mesela?

Ben şaşırmadım, hayal kırıklığına da uğramadım, sadece üzüldüm. Ama şaşkınlık bir ölçüde doğal denebilir. Çünkü gerçekleri saklama, halkı yanıltma, sansür, halkın barış isteğini manipüle etme gibi olgularla şekillenen bir süreç yaşanıyor. Barışı inşa etmiş ülkelere benzer bir diyalog ve müzakere girişimi söz konusu değil. Meselenin ciddiyetine uygun adımlar atılmıyor. Tam tersine silah bırakma konuşulurken, binlerce asker, özel tim bölgede insan avını sürdürüyor. Tabii ölümlerin durması, PKK'nin (Partiya Karkerên Kurdistan) silah bırakması gerekir; ama bunun koşulları oluşturulmalı. Askerler de bölgeden çekilmeli. Güney Afrika'da, IRA ve İngiltere arasındaki barışın sağlanmasında, Türkiye'dekinin tam tersinin yapıldığını biliyoruz, hükûmet de bunu gayet iyi biliyor.

Ancak bu son olaydan bir-iki sonuç çıkarıyorum. Birincisi, Türkiye toplumunun aslında çok fazla bir şey ifade etmeyen sözlerden bile bu kadar umutlanabilmesi, barış konusunda bir toplumsal siyasi mutabakatın olduğunu, toplumun barışa duyduğu arzuyu gösteriyor. İçinde bulunduğumuz dönemin bir diğer özelliği, "dağdakileri" diyeceğim, temsil eden simaların kamusal alanda sorunun muhatabı olarak yüzleri ve sesleriyle yer alır hale gelmeleri. Bir insanın yüzü yoksa kendisi de yoktur, sesini duymuyorsak, konuşmuyor demektir. Kamusal söyleme bir ölçüde dahil olabilme söz konusu ve örtülü de olsa bir tür alışveriş başladı. Bunlar burada, Batıda hükûmeti de zorlayacak bir toplumsal baskı yaratabilmek açısından önemli.

Öte yandan da hakikaten ateşle oynanıyor. Sorumlu davranmak, yanıltıcı olmamak, rol kapacağım derken yalan yanlış senaryo yazmamak gerekiyor. Kürt özgürlük hareketinin, BDP'nin (Barış ve Demokrasi Partisi) sıklıkla dile getirdiği gibi, durum giderek karmaşıklaşıyor; kontrol etmek, güveni sağlamak zorlaşıyor. Bir de *metal yorgunluğu* gibi herkeste bir umut yorgunluğu ortaya çıkıyor.

Sahte ve boşa çıkan umutlar, umutsuzluktan da kötü. Barışın geleceğine ya da tam tersi artık bir arada yaşanamayacağına dair inanç iki yeraltı nehri gibi yan yana akıyor. Üstünde yürüdüğümüz geri dönüşü kolay bir arazi değil. İlerledikçe geri dönmek de zorlaşıyor.

Boşa çıkan umutların en başında 'Oslo' var herhalde. Yukarıda Güney Afrika ve İngiltere örneklerine değindiniz. Müzakere süreci Türkiye'de nasıl gelişti peki? Zira, Oslo görüşmeleri sürerken, askerî ve siyasi operasyonlar devam ediyordu.

Öğrendiğimize göre Oslo süreci aracı bir devletin gözetiminde başladı. Gazetede yayınlanan görüşme kayıtlarını okuduğumda benim duygum, açıkçası hiçbir ciddiyet taşımadığıydı. Yani hükûmet tarafının kullandığı iltifatkâr -bir tarafta *terörist, bebek katili* denirken, orada *Sayın Öcalan* diyen– hatta laubali diyebileceğim söylemin kendisi bile bana göre ciddiyetsizliğin ve oyalama taktiğinin göstergesiydi. Bu kadar büyük bir duygusal tersine dönüş ancak gerçek değilse mümkün olabilir. Çünkü hükûmet görevlisi de eninde sonunda insandır diye düşünürüm.

Mesafeli bir tavır daha güven uyandırıcı gelirdi. Belki bu tür ilk resmî görüşmelerin karakteri budur, bilmiyorum. Yalnız sonuçlara bakınca oradaki söylemin toplumsal ve siyasal alanda hiçbir karşılığının olmadığını gördük. Amaçlananın Kürt siyasi hareketinin tasfiyesi olduğunu gördük; ama bu barış umudu, birçok insanın hayatına mal oldu.

Görüşmelerin bir süre gizli yürümesi dünyada da görülen bir durum. Oslo görüşmelerinin bantlarını AKP'nin (Adalet ve Kalkınma Partisi) koalisyon ortaklarından biri, büyük ihtimalle "Cemaat" diye adlandırılan yapı afişe etti göründüğü kadarıyla. Her kim yaptıysa, bunu yapabildi; çünkü bir tutarlılık söz konusu değildi, daha çok sündürülen, sahiplenilmeyen bir tasfiye projesi vardı ortada.

Benzer deneyimlerden geçmiş ülkelerde gizli başlayan süreç sonra şeffaflaşıyor, medyanın, siyasi aktörlerin dili değişiyor, toplumsal altyapı hazırlanıyor. Bizde bunların hiçbiri olmadı.

Onun yerine askerî operasyonlar sürdü ve BDP'nin binlerce siyasi kadrosu içeri alındı, üstelik barışın toplumsal altyapısını sağlayacak olan da bu kadrolar.

Barışa böyle gidilmeyeceği çok ortada.

Barışa nasıl gidilir?

Bu konuda dünya deneyimleri var. Güney Afrika'da sözgelimi önce silahlar toplanıp bir konteynır içinde gömülüyor, yerini önce yalnızca ANC'den (Güney Afrika Ulusal Konseyi) üst düzey birkaç kişi biliyor. Bir sonraki aşamada, bu, devletin bazı yetkilileriyle paylaşılıyor. Ve süreç böyle aşama aşama ilerliyor. Bu arada siyasi hak ve özgürlüklerle ilgili reformlar yapılıyor. ANC anayasa sürecine dahil ediliyor. Siyasi af çıkartılıyor, silahların bırakılması, güven arttırıcı önlemler ve demokratik seçimler sonucu, katılımcı yöntemlerle bir anayasa yazılıyor. Bütün bu süreç, kademeli olarak aşama aşama, her aşamanın altyapısı hazırlanarak, şeffaf ve toplumu azami bilgilendirerek inşa ediliyor. Karşılıklı güvenin sağlanması çok önemli. İngiltere'de de büyük ölçüde aynı biçimde gelişti. Türkiye'de çoğu yirmi yılı aşkındır dağda olan binlerce kadın-erkek söz konusu, binlerce kişi hayatını kaybetti, köyler boşaltıldı. 18 bin faili meçhul var. İnsani, ekonomik, toplumsal, ekolojik yıkım olağanüstü boyutlarda. Herhangi bir anayasal talebe yanıt verilmiş değil. Seçim barajı bile düşürülmeden seçimlere gidildi. Kimse silahları bırakın demekle silah bırakmaz. Bu önümüzdeki beş, belki on yılımızı alacak aşama aşama planlaması, anayasa ve yasalarla, hakikat komisyonları ve rehabilitasyon programlarıyla desteklenmesi gereken çok ciddi bir süreç.

Bizde bunların hiçbiri olmadı. Askerî operasyonlar sürerken, bir taraftan legal siyasal partinin neredeyse bütün aktörleri hapisteyken, bu sürecin ciddiyetinden nasıl söz edebiliriz?

Nitekim Murat Karayılan da, "artık AKP'ye nasıl güvenelim" diyor...

AKP'nin yıllardır sürdürdüğü çizginin Kürt özgürlük hareketinde hiçbir şekilde güven uyandırmaması çok doğal. Kaldı ki PKK Kürt halkının taleplerini politik hedefler olarak kristalize etmiş, bu doğrultuda güçlü bir örgütlenme oluşturmuş bir yapı. Otuz yıldır korkunç baskılara ve ölümlere rağmen ayakta kalabilmiş. Hareketin, siyasi aklı ve siyasi hafızası hem derinlemesine Türkiye ve Ortadoğu'daki bütün Kürt isyanlarının iç bilgisini hem de enlemesine diyelim, bütün dünyadaki özgürlük mücadelelerini içeriyor. Yani ortada bir "alıklar birliği" falan yok. Hükûmet ise bıraktım PKK'yi, barıştan yana olan hiç kimsede zerrece güven uyandırmış değil.

Açıkçası ben bu ülkede gerçekten barış isteyen tek siyasi gücün Kürt hareketi olduğunu düşünüyorum. Barışa giden sürecin örülmesi açısından tutarlı, devamlılık arz eden, şeffaf bir tutum içindeler. Kimseyi kandırmıyorlar, hatalarını saklamıyorlar. Dünya deneyimlerinden esinlenen, uygulanabilir, ciddiye alınabilir projeler öne sürüyorlar. Her şeyden önce barış diyen biri olarak bunları önemsiyorum.

Abdullah Öcalan'ın ev hapsine alınması ya da özgürlüğüne kavuşmasıyla ilgili talepleri dikkate almak bence hayati önem taşıyor.

BDP bunu sıklıkla ve ısrarla dile getiriyor. Bu tutumu, Öcalan üzerinden sürdürülen bir inatlaşma olarak değerlendirmek büyük bir yanılgı olur.

Yaşadığımız süreç, biraz da Öcalan'dan bir yıldır haber bile alınamamasının sonucu mu?

Yok sayılmış bir halkın kendini yeniden inşa ederken ihtiyaç duyduğu bir kimlik sembolü olarak sımsıkı sarıldığı bu isim, o altı harfte, bir lidere duyulan inanç ve sadakatten çok daha fazlasını taşıyor. Bir ülkeye duyulan özlemi, özgürlüğü, onurlu

www.arsivkurdi.org

yaşam isteğini, kayıplarla baş edebilme gücünü, barış umudunu, direnci hep aynı kelime karşılıyor. Öcalan'la ayrıştırılmayacak kadar bütünleşmiş bir mücadele dilinin, inşa edici bir fonksiyon kazandığını görüyoruz. Ne Kürtçe ne de Türkçe olan, dışarıdan kulak kabartana yabancı ve anlaşılmaz gelen bu dil, bir savunma hattı gibi ona inananları kuşatıyor ve Kürt halkının mücadelesinde bir harç işlevi görüyor.

Bu ihtiyaçta ne yanlış ne de kusur görebilirim. Dolayısıyla, bu olguyu Doğu toplumlarına özgü putlaştırma-tanrılaştırma, kişi kültü falan olarak izah etmeye kalkışmak yerine, empati kurmayı da bıraktım, zekâyla kavramaya çalışmanın hayati olduğunu düşünüyorum.

Dahası, Abdullah Öcalan, bir arada yaşama konusunda, çok önemli bir siyasi proje ortaya koymuş bir lider. Barışa nasıl ulaşılacağına dair ayrıntılı bir siyasi hat çizmiş. *Yol haritası* diye ifade edilen. Kürt halkının değişik siyasi görüş ve inançlardaki birçok kesimine hitap etme, onları bir arada tutabilme kabiliyetine sahip. Bunlar barış açısından kelimeyle ifade edemeyeceğim kadar büyük şanslar. Ama sonsuza kadar sahip olamayız bu şansa.

Oslo süreci, Erdoğan'ın seçimleri atlatma taktiğinin bir parçası olarak yorumlandı. Önümüzde anayasa yapım süreci, Başkanlık hesapları ve yerel seçimler var. Bunları alt alta koyduğumuzda, "seçmeli ders", "biz de operasyon yapmaya meraklı değiliz" gibi söylemlerden "hükûmet barış istiyor" sonucunun çıkarılması, benzer bir taktiğin parçası olarak yorumlanabilir mi?

AKP'nin hem askerî hem de siyasi operasyonları sürdürmesi, başbakanın ve AKP'nin siyasi aktörlerinin kullandıkları savaşçı-militarist milliyetçi dil, medyanın olayları ele alış tarzı, bütün baskılara rağmen ifade edilen anayasal taleplerin, seçmeli ders gibi derde deva olmayan seçeneklerle bastırılmaya çalışılması, amaçlananın ne olduğunu ortaya koyuyor aslında. Yapılmak istenenin Kürt halkına onurlu ve eşit bir statüde var olma hakkı sağlayacak bir demokratik çözümden ziyade, Kürt özgürlük hareketinin tasfiye edilmesi olduğu görülüyor. Aksini düşünmek için şimdilik bir neden yok.

Ama bütün iplerin AKP'nin elinde olduğu gibi bir yanılgıya düşmemek gerek. Her şey dünyadaki ve Türkiye'deki egemenler öyle istedi diye olmuyor. Çok dinamik bir toplumsal siyasi süreç var.

Suriye, Irak ve İran'daki siyasi toplumsal gelişmeler var. Türkiye bu gelişmelerden yalıtılmış bir ülke değil, tam tersine bu ülke sınırlarıyla yapay olarak bölünmüş Kürtler nedeniyle tam göbeğinde.

Ayrıca, AKP'nin yaptıklarını toplum onaylıyor ve destek veriyor, toplumda yaprak kıpırdamıyor düşüncesi sezgisizlik ve görüş darlığına işaret ediyor daha çok. Evet, büyük bir destek aldı ve sürdürüyor. Kimi kez de bu destek seçeneksizlik nedeniyle. Toplum örgütsüz ve baskı altında. Buna rağmen karşı çıkış ve itirazlar hiç de azımsanmayacak düzeyde. Üstelik işten atılmayı, okuldan atılmayı, hapse atılmayı göze alarak...

Kürt halkı, 30 yıldır mücadele ediyor, anadili ve kimlik talebi artık Türkiye'deki hemen bütün halklar tarafından dile getiriliyor. Mızrak çuvaldan çıktı. Kadınların, gençlerin, emekçilerin, her kesimden ezilenlerin ekonomik sosyal kültürel hak talepleri yükseldi. Hükûmet bu talepleri zapturapt altına alabilmek için 12 Eylül yasalarından medet umuyor. Bu süreci bütün karmaşıklığı ile kavramak zorundayız. Toplumsal itirazlar daha güçlü, daha örgütlü, daha kararlı ortaya konulursa, farklı sonuçlar doğar. Toplumsal siyasi süreçleri devletler ve egemenlerin kurumsal yapıları ve oy oranları dışında değerlendirme kabiliyetimizin olması gerekir.

Ama şu soru Kürt sorunu karşısındaki pratikleri nedeniyle sık sorulmakta: Roboski'de bile özür dilemeyen, tam tersi bakanına, askerine sahip çıkan Erdoğan hâlâ 'güvenilir' pozisyonunu kaybetmiyor. Neden?

Bu sorunun öyle geniş bir tarihsel siyasi sosyolojik arka planı var ki, kısaca yanıt vermek güç. Bu arka plan doğru değerlendirilmeden ve analiz edilmeden ne AKP'ye verilen oyu ne de Erdoğan'ın güvenilirliğini açıklayabiliriz. Toplumsal süreçler daha geniş çevrimler içeriyor. Sosyolojik siyasi olgular olarak tanımlanıp adlandırılmaları zamana ve başka birçok faktöre bağlı.

AKP'nin seçimde aldığı oylar, toplumun kristalize olmamış 12 Eylül'den, askerî vesayet rejiminden kurtulma, özgürlük ve barış umudunu içeriyordu. AKP'nin hem küresel sermayenin ihtiyaçlarını, hem bu toplumsal talepleri karşılama misyonunu üstelenebilmesi bir ölçüde andığım tarihsel sosyal arka plan sayesinde mümkün oldu. Yüzde 90'a varan yeni anayasa isteğini doğru okumak gerekiyor. Burada sanki her derdin devası aranıyor; yoksulluğa, inançlar ve kimlikler üstündeki baskıya, işsizliğe, belki en çok bunlara deva olması bekleniyor. Bunu en iyi okuyan AKP oldu. Ve bu yüzden anayasa sürecini mümkün olduğu kadar zapturapta almaya, terörle mücadele yasası ve özel yetkili mahkemelerle, 12 Eylül yasalarıyla toplumu bu süreçten dışlamaya çalışıyor. *"Terörle mücadele"* argümanını bütün toplumu baskı altına almak için kullanıyor. Ülkenin yağması ve insanların ölümü, doğanın yıkımı pahasına gerçekleşen ve büyük çoğunluk için açlık, yoksulluk, güvencesizlik evsizlik demek olan bir ekonomik istikrar yalanı şu anda tutmuş görünüyor. Ancak, basın sansürü, fikir ve ifade özgürlüklerinin önündeki engeller aslında bu

toplumsal desteğin kırılganlığına dair iyi bir ipucu. Yüzde elliden fazla oyun varsa, neden sansür var, ifade özgürlüğünü engelliyorsun, örgütlenmeyi yasaklıyorsun. En önemlisi örgütlenme, çünkü örgütsüzsen, aslında fiilen yoksun demektir.

Öte yandan AKP tarafından yukarıdan aşağı çıkara dayalı mekanizmaların yaratılmış olduğu doğrudur, bütün baskıcı yapılar gibi AKP de manipülasyona servet harcıyor, bu da doğru, ama toplumsal desteği bu biçimde açıklamanın bize faydası yok.

O halde, talebi örgütlü bir şekilde sokağa da yansıtma meselesinde çuvaldızı biraz da kendimize batırırsak, ne söylersiniz? Temel hedefi dağınık güçleri birleştirmek olan Halkların Demokratik Kongresi (HDK) bu açıdan önemli ama gereğince sahipleniliyor mu sizce?

Öncelikle, ben çok önemsiyorum HDK'yi. Çünkü bir kere homojenlikten sola yarar gelmez. Herkesi birbirine benzetmek bizim talebimiz olamaz. Dolayısıyla bu yapılar, karşılıklı etkileşim, birlikte tartışma, demokratikleşme süreçlerinde birlikte fikir üretme gibi işlevler görürler. Dağınık güçlerin birleştirilmesi çıplak haliyle hedef olamaz. Asıl olan bence sayıca çok olmasak da entelektüel ve siyasi bir güç olarak gerçek bir seçenek olduğumuzu ortaya koymak.

Dağınık, adlandırılmamış, kristalize olmamış taleplerin adını koyup politik hedefler haline getirmek, tanınmasını sağlamak ve bu konuda elle tutulur alternatifler yaratmak ihtiyacı var.

Bu konuda başarılı olduğu zaman HDK, o yapıya dahil olsun olmasın, çeşitli toplumsal güçlerin fiili öncülüğünü üstlenecektir. Sol hareketlerin toplumsallaşması, halkın bu talepleri benimsemesi ve oy vermesi, senin söylediklerini yapması anlamına gelmez, tam tersine bu bir kucaklaşma, buluşmadır. Seksen öncesi böyleydi. Ben bunu *hemhal olmak* diye tanımlıyorum. Bu da savunduğumuz katılımcı demokrasi projesinin, demokratik özerklik aynı zamanda budur, kendi örgütlerimizde de hayata geçirilmesi anlamına gelir. Heyecan verici, savunulası olan da bence bu. ✹

ÖNERİLEN ANAYASA, TOPLUMSAL İHTİYACIN GERİSİNDE

Başta Kürt sorunu olmak üzere konuştuğumuz sorunların çözümü, Anayasa'da nasıl tanımlanacağı ile doğrudan ilgili. Ama AKP'nin böyle bir niyetinin olmadığını BDP de başından beri söylüyor. Erdoğan'ın "hızlandırın" talimatını verdiği anayasa cephesinde son durum ne?

BDP anayasa sürecinin en başında ısrarla şunu dile getirdi: Çatışma sürerken anayasa süreci sağlıklı işlemez. Bunun için karşılıklı ateşkes, operasyonların durması, siyasi tutukluların bırakılması. Bir an evvel kesilen diyalog, müzakere sürecinin başlaması gerekir. Öcalan'ın barış ve müzakere koşullarında etkin ve verimli bir şekilde yer alacağı koşulların oluşturulması gerekir. Bu ev hapsi mi olur, başka koşullar mı olur. Bununla beraber toplumsal katılımı sağlayacak bir danışma meclisi ve insanların anayasa sürecine tutuklanma korkusu olmadan

katılmasını sağlayacak, fikir ve ifade özgürlüğünün görece önünü açacak bir siyasi reform yasası...

Bütün bunlar olmadığı gibi, anayasa komisyonu üyemiz ve 8 bine yakın her düzeyde yöneticilerimiz, milletvekillerimiz, belediye başkanlarımız içerdeler. Sabrı olup da KCK iddianamelerini okuyan herkes bunların bir saçmalıktan ibaret olduğunu görür. Hiç usanmadan söylemeye devam edilmesi gereken, böyle bir süreçten demokratik bir anayasa çıkmayacağı. Ancak bu anayasa sürecini terk etmek anlamına gelmiyor.

AKP'nin istediği de zaten bu, değil mi?

Evet. Çeşitli kesimleri temsil eden kurumların önerilerini kamuoyu araştırmalarını, anayasa toplantılarının dökümlerini incelediğimizde bunları bir tür toplumsal mutabakat belgeleri olarak değerlendirirsek, toplumsal talepler, kimlik, vatandaşlık, anadili, sosyal ekonomik kültürel talepler AKP'nin anayasaya yazmak istediklerinin çok ilerisinde. Ve toplumun yeni anayasa talebi

de bütün siyasi partilerin üstünde. AKP de bunu biliyor, baskının sansürün, Terörle Mücadele Kanunu'nun anlamı bu. Halkın yeni anayasa talebini hasıraltı etmek.

Yapılması gereken, anayasa sürecini kapalı kapılar ardında yaşanan bir partiler arası uzlaşma görünümünden çıkarıp, esas olarak sokakta sürdürebilmek. Solun kimi kesimleri tarafından dile getirilen, *"egemenler anayasa yapıyor, biz burada sadece piyonuz"* söylemiyle geriye çekilirsek, bu zemini onlara terk etmiş oluruz. Bu süreci lehimize çevirmek için sonuna kadar mücadele etmek gerekir. Şu anda AKP bir desteğe sahip olabilir, gücü olabilir, ama bu gücü aldığı yer de, esas olarak, seçim kozu olarak kullandığı toplumsal taleplerdir.

LAW KURXALO

Amadekar: Dr. Ömer Uluçay

Di nav stranên gelêrî de gelek stran hene. Yek ji wan jî "Law Kurxalo" ye ku dengbêjekî ji Binxetê, Adnan Hemo dixwîne. Em vê strana Binxetê pêşkêşî we dikin.

***

Law Kurxalo

Herê law kurxalo bejna mi zirav e rihana zer e
Law kurxalo bejna mi zirav e herûga zer e
Taximê sîng û berê min keçikê
Ji te ra mîna textê Siltan Ebdilhemîd
Bi xwendin û hesab bi zîv û zêra law bî zeber e
Cotê memikê mi keçikê di sîng û bere mi keçike da
Rawestîne mîna kewê bin qefesê bi bask û perre
Sî û sê didanê mi keçikê sipî ne
Mina pirînca Şêxan û Qerejdaxê
Salek danzdeh mehên Xudê law avê li ser e

Mal xirabo te kirî terka mi
Bejna zirav sî û sê biskên şê, belek çavan.
Ezê ketime tura bextê mêrê heram
Ku şev li min ûy derdê wî nayê kişandinê
Şevê nîvê şevê li ser taximê sîngê mi keçîkê
Xara kede kede dihelibiya, law ceng û şer e
Kurxalo ez qismeta te me, lawxalo ez qaîla te me

Herê lo sibe ye ezo kurêxalê xwa li erdê bînê mala
Ser kaniyê la li hev rûniştin
Hestirê çavê min û kurxalê mi
Mîna Tofana Nuh Pêximber
Kevir, zinar û qûma ber wê çema la tev dişûştin
Mal xirabo ji ber giriyê min û te ra
Mi dî miriye mezela li qebrê xwa rabûne
Li ser gorna xwa rûniştin,
Kefenê xwa ber devê xwa girtine
Gotîn: "Haho medet!" law û rûniştin.
Mal xirabo min û te, gal û gazînê xwa kirine
Law ber derda, pêda pêda la te ez dikuştim.

De kula Şamê Helebê di mala bavê te keve
Te kirî terka bejna min a zirav
Sî û sê biskên şe, belek çavan
Wezê ketime tora mêrê heram
Uy li min şev derdê wî nayê kişandinê
Pêra pêra derdê zewaca bêdil, bêtir nayê kişandinê
Lo mal xirabo bi derdê bêdil lo te ez dikuştim
Law kurxalo ez qismeta te me
Wezê jî kul û kesera dilê xwa da
Ji te ra doşeg û şetle me.
Meke meraqa, herre heft sala bigere
Li welatê xerîb û xurbetê
Heger tu dîsa hatî, la ez dîsa qaîlê kurxalê xwa me
Lawxalo ez qismeta te me, law ez qaîla te me.

Stran-Hunermend: Adnan 'Hemo
Bişkavtin-Riste:Dr.Ömer Uluçay
Adana, 23 Mayıs 2012

Têbinî: Di stranê de, hunermend Adnan Hemo dibê "Law Xalo". Ew nav bi xetere ye; wekî bang li xalê xwe bike. Lê di eslê stranê de xuya dibe ku ew bang, li "lawê xalê, lawxal" dike. Bi zar ew baş nayê fam kirin. Lewra min ew gotin kir "kurxalo", zatî di stranê de jî ew tê gotin. Bi vê tehrê, bizar û nivîskî rast tê gotin.

www.rsivakurdi.org

SIBEYA ŞEVA TARÎ

ONUR KAYA

Hewa taze ronahî bûbû, ax taze germ bûbû, biriqîna rengê avê hemû erdan de cuda. Li fabrîqayan, li kolanan, di bajarê de roja taze, hêviya xebatkirinên; karkêran, memûran, simîtçiyan, zarokan, betalan, xwendekaran bû. Dengê mirovan, dengê erebeyan, dengê çakûçan, wekî orkestrayek tiştekî ahengê xwe bi xwe re xebitî bûn, dayibûn intiba û tiştek vegotîbûn

Malê xwe de, zû radibû her roj diçû pê dimeşîyan ji bo gihandina şola xwe, xîzkirina kodê de şol kiribû baran. Ew şol spî kirina şalê bû. Ji çapemeniyê karkeran bihîstê bû, xîzkirina kodê, sedema nesaxekî bêdermanî ye, sedema ew nesaxiyê gelek mirin çêbûbû, ne girtînin bû dîsa ji atolyeyan. Xebera wî nesaxê hatibû guhên Baran û hevalên xwe re. Lê belê pêşî çavê wî, jinika wî hatibû, ducanî bû, zarokên wî hatibûn, zorakê wî piçûk û çaxa dibistanê û dayika wî jî nesax bû. Dema li welatê xwe hatin li bajarê mezinê 3 sal derbas bûbû, jana xerîbiyê gelek zor e, bêriya axa welatê xwe, gundiyên xwe û hevalên xwe kiribû. Dema hatina bajarê mezinê heta niha wî di gelek karan de şol kiribû. Di avahiyên de, li îmalatxaneyan, barkêşatiyatî kiribû; sermiyandaran gelek rojan, pereyîn wî nedabûn; fiyoza (sîgorta) wî jî çênekiribûn. Şola xwîzkirina kodê dest pê kiribû hefteyekî berê, neçar jî bû ji ber ku, rêjeya betalî gelek bû, peydakirina şol zor bû. Heqdestê wî kêm bû, 12 saet şol kiribû wî îşê de lê belê xebatkirina wî pêwîst bû. Gelek caran malbata xwe nedîtibû. Nûçeya karkeran; mirin, seqetmayîn û birîndarbûn an jî li benda mirinêbûn ji şantiyeyane, ji fabrîqeyan, ji îmalatxaneyan dihat. Gelek karkeran nava nexweşîtiyan de jiyanên xwe berdewam kiribûn, dikirin.

Baran, ji ber wê jiyana zor, xem xwarî bûbû, lê belê destê wî de tiştek ne hatibû. Hêja xwêdana eniya û keda wî, şolkirinên wî, çi kesî nediêşiya fam dike. Hinek kesan heye ne şolkirinên û ked ne dayîn, nava luksê de jiyan kiribûn, dewrana we sermiyan, dewlemendiyan re didome bûbû.

EVRENSEL hayat 5

kan var kotların beyazında...

RUHAT YILDIRAK

22 YAŞINDA, OKSİJEN TÜPÜNE BAĞLI YAŞIYOR AT YILDIRAK

KOTLAR BEYAZINDA HAYATLAR

KARİTALİ ÖLÜRÜR

Baran ew hênî (raman) kiribû, gotibû bi xwe bi xwe, ew çarxek çawan e em çêdikin, ne şolkirinên dixwin. Lê belê roj tê ba paşpêkî ba danîn bû.

Hevalekî wî aciz bûbû, rakiribûn nexweşxaneyê, dema derketina şolê çûbû nexweşxaneyê Baran. Ji ber ku sermiyan destûr nedabû biçe nexweşxaneyê, wê çaxê çûbû ser hevalê xwe yê nexweş. Dema gihîştina dalana (korîdor) nexweşxaneyê, pirsyar kir rewşa hevalaêxwe, pişta pirsyarkirinê re cemîdi, cihê xwe mat ma, gelek xemgîn bû û tirsê, çawên wî de hêstiran rijand, dilê wî sot; rewşa hevalê wî baş ne bû. Dibêje bi xwe bi xwe re ew çawa çerx e, hem ji welatê xwe hatin, koçberî bûn ev bajarê mezin, hem bê şol man van deran, hem di jiyana me de zorî, nesaxî, bê dermanî jî heye. Ew çawa çerx e, lê bele rojek zivirê dewran, ji me re jî kenê dinê...

Dema hatina mala xwe, hêstirê çavên xwe paqij dike, destê xwe de mendîl, jina wî dît ew, pisyarkir çi bû, wî jî got rewş weso ye lê belê dibêjê baştir e. Nepenî kir jina xwe re, ji ber ku dema rojek bi xwe jî ew nesaxî silikozisê dibe bû (dibit). Paşê hênikir, zarokên xwe, jina xwe, dayika xwe, berê xwe de sankî wekî yek carê malbata xwe, nava xwe de girî bû, birînek bê xwîn bû ew. Hênî dike şeva himê, telefonek saeta derbaz bûnî hat, hevalek wî atolyeyî geriya bû. Hevala wî nesax aciz bûye, doxtoran gotine rewşa wî baş nîn e. Cemidî Baran wê demê de, dinê sankî xira bû serê xwe de, sankî ava kel rijiya bi ser serê wî de.

Rawestiya piçek dem, piştre mala xwe de derketî diçû nexweşxaneyê, ji dalanê de, malbata hevala xwe dît, çavên we girî bû, zarokên hevalê wî hebûn, herî zêde zarokê hevalê wî yê piçûk ku hêj teze dimeşiya ew xemgîn kir,dilê wî sot. Sermiyan jî nehatiye nexweşxaneyê, telefonekî jî venekiriye, dirxandî kiriye telefonekî jî. Ji pişta karkeran bi tonan pereyan qezenc jî kiribû, telefonekî jî venekiribû... ❋

DI KURDÎ DE EDEBIYATA ZAROKAN

İSMAİL DİNDAR

Wekî her kesî pêdiviya zarokan jî bi wêje û hunerê heye. Lê di warê têgihîştinê de, ji hêla derûnî, civakî, hişmendî û hwd ve zarok ne wekî mezinan in. Loma jî divê ev pêdiviya wan bi wêjeyeke taybet bê dayîn. Ji ber vê sedemê ye jî, edebiyata zarokan derketiye holê.

Dema di civaka pîşesazî (sanayî) de, civak derbasî çanda nivîskî dibe, bi vê yekê re rêya edebiyata zarokan jî vedibe. Îro edebiyata zarokan êdî bi awayekî pisporî tê kirin. Her wiha li gorî temen, zayend û pêdiviyên zarokan tê kirin.

Dîsa edebiyata zarokan guheriye, ji rewişta wêjeyî veguheriye weşana zarokan. Ev rewş jî, ji rewşa edebiyatê bi wêdetir e. Weşanên zarokan jî bi gelek navgînên cur bi cur pêşkêşî zarokan dibin. Ev navgîn jî, çîrok, roman, hikaye, tiştanok, romana xêzê, kovarên zarokan, weşanên televîzyonan (bernameyên tv) fîlmên karton, malperên zarokan ên li ser înternetê, lîstikên komputûrê û hwd.

Di weşan û wêjeya zarokan de, divê naverok û teşe li gorî hin rêgez û rêpîvanan be. Bi riya van rêgez û rêpîvanan, zarok dikarin wan rast bikar bînin, zanînên rast û bikêriyan ji wan wergirin. Bi tevayî sûdeyê ji wan werbigirin.

Rêgez û rêpîvanên xebatê

Li gorî van rêgez û rêpîvanan jî, divê ji hêla teşeyê ve, berg, nivîs, reng, balkêş û zindî bin. Ji hêla zimên ve, divê sivik, hêsa, şênber, herikbar û her wiha payvikên cîhana zarokan be. Ji hêla naverok û ramanê ve, divê mijar dikare bê têgihîştin, li gorî astê be. Bi taybetî di ramana wekheviya mirovan, wekheviya zayendan, wekheviya netew û gelan, mafê zarokan, bi tevayî mafê jiyanê, hezkirina ji mirovan, ajalan û her wiha hezkirina ji xwezayê, parastina xweza û hawîrdorê, divê wekî tema bê dayîn. Her wiha, divê nivîs, ango hest û raman bi rêya wêneyan bê dewlemendkirin. Û her wiha divê wêne jî, balkêş, zindî, rengîn û bi awayekî karîkaturî, ji cîhana zarokan be.

De îcar ku em di kurdî de, li edebiyata zarokan binihêrin, mixabin kêmasî û tengasiyên di her warê kurdî de, ji her hêlê ve bêtir di vî warî de xwe didine der. Her çi qasî bi hewldanên netewî, mirovî, şoreşgerî, di qada edebiyatê de, di kurdî de, em li dîrokê li hin hewldanên bixîret rast tin jî, di warê edebiyata zarokan de, ev yek gelekî hindik e.

Mînakek serketî 'Nûbara Biçûkan'

Di dîrokê de, mixabin, tenê em rastî berhema hêja a feylesofê Xanî, yê bi nav û deng, bi navê 'Nûbara Biçûkan' dibin. Ji xwe ew tê zanîn, mamoste derbarê vê berhama xwe de, dibêje; "Min ev nivîsand, ne ji bo xwedî rewacan, ji bo biçûkên kurdan."

"Nûbara Biçûkan", ji 14 beşan pêk tê. Bi awayekî helbestî/kafiyeyî hatiye nivîsandin. Ferhengok e. Mixabin, ji bilî fabl û çîrokên devkî ku li van salan ji hêla gelek camêran ve têne berhevkirin û li nav gel têne belavkirin, tu berhemên me yên xweser û bi taybet ji bo zarokan hatine nivîsandin pir kêm in.

Berhemên devkî û fablên heyî ji hêla hin kes û hin şaredariyan ve, têne weşandin. Lê mixabin, di piraniya van weşanan de, rêbazên rêzimanî, rêbazên pedogojî têne binpêkirin.

Li Ermenstanê, Karlanê Çaçanî, ku Serokatiya Beşa Akademiya Kurdolojî jî kiriye berhemên zaro-

www.arsivakurdi.org

kan nivîsandiye. Lê mixabin ji ber ku tu berhemên vî camêrî, li ber destên min nîn in, li ser naverok û teşeya wan, nikarim tu agahiyan bidim, an şîroveyê bikim.

Li Bakur û Başûr berhemên zarokan

Li başûr, bi qasî ku ez dizanim, ji hêla Wezareta Perwerdehiyê ve kovar têne weşandin, heta ku bi hêjmareke zêde, bê pere li nav gel têne belavkirin. Ku em li qada Bakur dinihêrin, ji bilî fabl û berhemên devkî ku hatine berhevkirin û çap bûne, kêmasî û valahiyeke gelekî mezin di vî warî de heye. Heta niha "Masiyê Reş ê Piçûk", ji hêla Mihemed Ronahî û Îsmaîl Dîndar ve li kurmancî hatiye wergerandin. Dîsa berhema nivîskarî tirk ê bi nav û deng Muzaffer İzgu, ya bi navê "Pembûyê Reş/Kara Pamuk) ji tirkî, li kurmancî, ji hêla Îsmail Dîndar ve hatiye wergerandin. Berhema bi navê "Mîrzayê Biçûk" ji hêla nivîskar Fawaz Husên ve, ji frensî li kurmancî hatiye wergerandin. Wekî din, nivîskar Yaqob Tilermenî, bi navê "Kulîlkên Apê Mûsa" şanoyek ji bo zarokan û bi navê "Kermêşa Gerok" çîrokeke zarokan nivîsandiye, ev her du berhem, ji hêla Weşanxaneya Zîbeq ve hatine çapkirin. Dîsa Îsmail Dîndar, bi navê "Palûte" berhemeke çîrokan ji bo zarokan nivîsandiye û berhem ji hêla Weşanxaneya Evrensel Basim Yayim ve hatiye çapkirin. Murad Dildar, bi navê "Qesra Spî" û bi navê "Dara Sêvê" du berhem pêşkêşî edebiyata zarokan a kurdî kiriye. Şukran Çeçen, berhemeke bi navê "Of of" diyarî zarokên kurd kiriye. Lê em di wê baweriyê de ne ku, nivîskar û saziyên têkildar ên bi vê mijarê re, demildest zendên xwe badin û dest bi vî karî bikin.

Helbet sedema valahiya di vî warî de, perwerdehiya ku ne bi zimanê kurdî ye. Berhemên zarokan bêtir, di dibistanan de, di pêvajoya perwerdehiyê de têne bikaranîn. Kengî zimanê kurdî di dibistanan de azad bû, hingê dê rê li ber edebiyata zarokan a kurdî jî vebe.

Sê hîmên bingehîn

Sê hîmên girîng ê mirovî hene, ku mirov bi van her sê hîman dibe mirov. Yek jê aqil e, yek jê dest e, yê dî jî ziman e. Lê her yek bi tena serê xwe têrî pêşketinê nabe. Tu kes nikare bi aqilê xwe darekî, kevirekî bibire. Ligel aqil, dest jî divê. Dest, li vir mirovî ji giyawanerên dî vediqetîne. Lê ya herî girîng û ku her tiştî sergihayî dike ziman e. Bi rêya zimên mirov çîrokên xwe, ango serpêhatî, tecrube, zanîn û ramanê xwe derbasî nifşekî din dikin. Ku ne wisa bûya ne tenê mirov, dê zindiyên dî jî şaristaniyan ava bikirana. Dê îro di dîrokê de, ligel şaristaniya mirovan, şaristaniya şêran, a ker û çêlekan jî hebûya. Tişta ku ev taybendî daye însên, bikêriya zimanî wî bi xwe ye. ✺

BARANÊ EVÎNÊ

li dever û demên cuda
ji guhdarîkirina yanzdeh salan tiştek nema
hemî deng û awaz
hemî berf û baran
birq û birûsk
tev vegeran reng û navê te bi hêma û newa
xatirê yanzdeh salan xwe li çem da
xilas bû
û bû berze
ji melodiya evîna baranê
aniha demê, tenê tu heyî
dilwêraniya te
û tu
û dirêjkirina rêya li nav şarê hejayî...
tu
û instrumental music
the love of raîn
evîna baranê
eşqa şiliyayî...

Sidîq Gorîcan

www.rizvakurdi.org

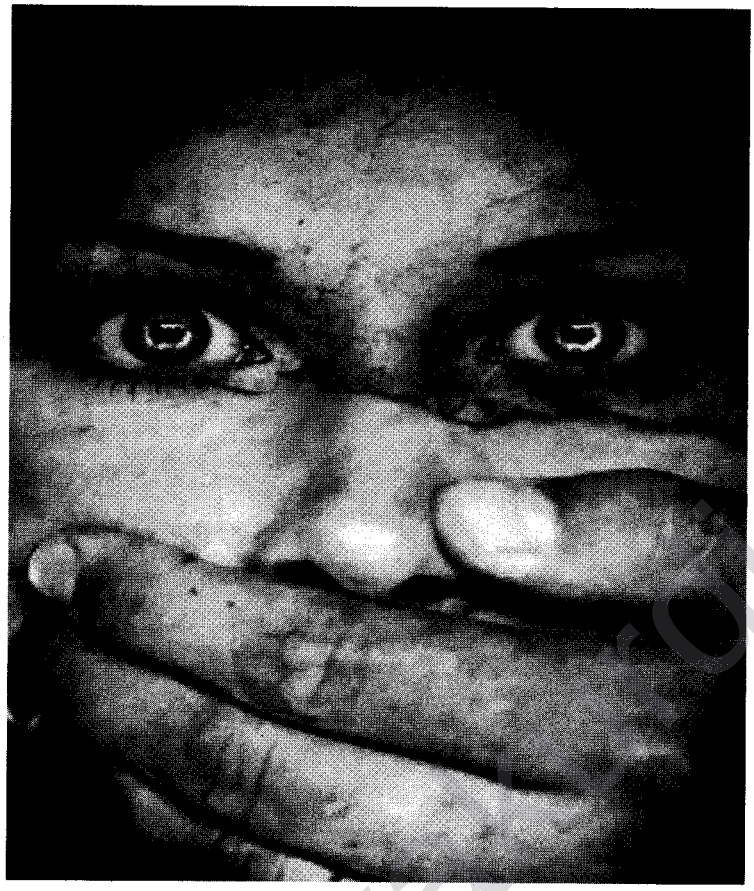

ANA DİLİNDE SUSMAK!

İBRAHİM GENÇ

Toplumla iletişim halinde olabilen birey için tüm çevre ve nesneler bir yaşamı simgelerken, kendini ifade edemeyen biri için, içinde yaşadığı çevre ve etrafındaki nesneler siliktir, anlamsızdır. Dolayısıyla birey, anlaşılabildiği ölçüde, toplumun her alanına yayılabilen bir canlılığa sahip olur. Tersi durumda ise toplumun içinden ıssızlıklara çekilen birey, zamanla kendisine kapanır ve kendi mağarası olur. İçe kapanması zamanla öyle büyür ki bireyi yarı delilik durumuna getirir, "dışarı" onun için korkutucudur artık.

Bu sebepledir ki genelde dil, özelde ise ana dili; toplumsal huzur ve bireysel sosyalleşme-katılım noktasında büyük öneme sahiptir. Dilin bu önemindendir ki, dünyanın hemen her yerinde bir halkın köleleştirilmesi işi de ilkin dilden başlatılır. Çünkü dil, aynı zamanda düşünce demektir; dilin yok edilmesi de bir halkın düşüncesiz bırakılması anlamına gelir. Kendi dillerine ket vurulan ve başka bir dille eğitim almaya mecbur edilen çocukların, kendi ana dilleriyle eğitim alan çocuklara göre aynı başarıyı göstermesi daha zordur artık. Bu sebeple birçok çocuk, eğitim sürecini tamamlayamıyor, çalışmak durumunda kalıyor, küçücük yaşta işçileşiyor...

Susmaya giden yolda...

Ana dilin öneminin bir çocuğun dünyasından anlatıldığı Refik Halit Karay'ın *"Eskici"* adlı hikâyesine göz atmamız durumu daha somutlaştırabilir. Hikâyede, bir çocuğun ana dilinden uzaklaşıp anlayamadığı bir dilin içine düştüğünde yaşadığı çatışmalar, çocuğun psikolojisindeki değişim etkili bir biçimde anlatılıyor. Bunun yanında, ana dilinden uzaklaşınca inatla susmanın nasıl bilinçli bir edim ve isyan halini aldığı da okuyucuya sezdiriliyor.

Hikâyenin ana karakteri Hasan, yetim bir çocuktur. İstanbul'dan, uzaktan akrabalarının eliyle Filistin'e, halasının yanına vapurla gönderilecektir. Hasan'ı uğurlayanlar, üzerlerinden ağır bir yükün kalktığını düşünerek evlerine dönerler. Onlara göre Hasan, orada rahat edecektir. Burada yazar, "... *Hayırlı bir iş yaptıklarına herkesi inandırmış olanla-*

rın uydurma neşesiyle, fakat gönülleri sisli, evlerine döndüler" diyerek, onlardaki bencilliğe âdeta tepki gösterir...

Hasan'ı alan vapur İstanbul'dan uzaklaşır... Vapurda eğlenceli anlar geçirir Hasan. Etrafındaki her şeye hayretle bakan ve kendince anlamlandıran çocukların neşesiyle doludur. Yazarın ifadesiyle, *"Beş yaşında idi; peltek, şirin konuşmaları ile de güvertede yolcuları epeyce eğlendirmişti."* Çünkü Hasan'ın içinde bulunduğu ortam ona yabancı gelmemektedir. Ta ki vapur başka memleketlere uğrayıp da Hasan'ın aşina çevresi seyrelene kadar... Vapurdan insanlar inmiş, başka insanlar binmiştir. Çevresindekiler "bilmediği bir dilden" konuştukça Hasan'ın da eski neşesi kaybolmuş, durgunlaşmıştır. Etrafındaki insanlar Arapça konuşmaktadır artık...

Hasan'ın içine düştüğü durgunluk, onun Hayfa'da trene bindirilmesiyle koyu bir karanlığa bürünür. *"Artık ana dili büsbütün işitilmez olmuştu. Hasan köşeye büzüldü; bir şeyler soran olsa da susuyordu, yanakları pençe pençe, al al olarak susuyordu."* Öyle ki Hasan *"...Portakal bahçelerine dalmış, göğsünde bir katılık, gırtlağında lokmasını yutamamış gibi sert bir düğüm, daima susuyordu."* Memleketinden uzaklaştıkça tabiat değişecek, iklim değişecek, dil değişecek ve o daima susacaktı. İnsanın içine ferahlık veren yeşilliklerin yerini sarı çöller alacak, serin rüzgârlar yerini sıcak esintilere bırakacaktı. *"Hasan gel!"* denmeyecek, "Taal hun ya Hassen" denecekti.

Çiçek açmış bahçeler geride kalacak, zeytinlikler seyrekleşecekti. Hasan, *"Yamaçlarında keçiler otlayan kuru, yalçın, çatlak dağlar arasından..."* geçecekti. Yazarın deyişiyle *"Bunlar da bitti."* Buradaki "da" bağlacı cümleye sürekli bir kaybedişin vurgusunu yükler. Çocuğun tutunabildiği son şeylerin de geride kalmasını gösterir. Aşama aşama kaybedilenin getirmiş olduğu suskunluğun derinleşmesi anlatılır. Sonrasında tren uçsuz bucaksız düzlüklerde ilerler. Ağaç, dere, ev... Canlı olarak sadece ölgün ölgün yürüyen develer vardır. Burada tabiatın değişmesine paralel olarak Hasan da iyice kendi içine kapanmış, suskunluğa gömülmüştür.

İstasyonda inince halası onu karşılar, sarılır ve anlamadığı bir dilde bir şeyler söyler. Hasan anlamadığı her şeyi yadırgamaktadır. Çevre değişmiş, elbiseler değişmiş, dil değişmiştir. Bu durum karşısında *"Hasan durgun, tıkanıktı; susuyor, susuyordu. Öyle haftalarca sustu. Anlamaya başladığı Arapçayı, küçük kafasında beliren bir inatla konuşmayarak sustu."* Hasan zamanla oradaki çocuklar gibi giyinecek, saçlarını onlar gibi kesecek, yemeklere alışacaktı ama dile alışamayacaktı ve inatla susacaktı.

"Eskici" hikâyesi üzerinde incelemesi olan Dr. Şerife Çağın bu durumu, *"Bütün bunlara katlanmasına rağmen katlanamadığı bir şey vardır: Etrafındaki insanların Türkçeden başka bir dille konuşması. Hasan bu yabancılığa ya da bu yabancılığı ifade eden bütün maddi unsurlara katlanırken dil konusunda bilinçli bir tavır gösterir ve susmaya devam eder."* sözleriyle ifade ediyor.

'Çiviler ağzına batmaz mı senin?'

Hasan susmaya devam ederken halasının evine bir gün bir satıcı gelir. Satıcının karşısına oturup onu izler; ama susarak. Satıcının yaptıklarına bakıp şaşırarak, eğlenerek onu seyreder. Ki Hasan bir an dalgınlıkla, belki de içgüdüsel olarak, ana diliyle *"Çiviler ağzına batmaz mı senin?"* diye sorar. Bu, kopmuş bir filmin tekrar bağlanmasıdır âdeta. Satıcının da Türkçe konuşması onu Hasan'ın gözünde bir 'şahsiyet' yapar. Çünkü Hasan'ın gözünde halası ve diğerleri onun dilinden konuşmadıkları için sadece bir yığındır. Ama bu satıcı, onun bilincini tekrar canlandırır. Öyle ki Hasan'ın hafızası yerine gelir âdeta ve memleketindeki mekânlar canlanır. İstanbul'daki evlerini tarif eder, komşularından bahseder. Hem artık satıcının işine değil, artık yüzüne de bakmaktadır Hasan. Öyle ki *"Asıl konuşan Hasan'dı, altı aydan beri susan Hasan... Durmadan, dinlenmeden nefes almadan, yanakları sevincinden pembe pembe, dudakları taze, gevrek, billûr sesiyle biteviye konuşuyordu."* Eskici ise hem çalışıyor hem de Hasan'ı dinliyordu. Çünkü eskici de *"Artık erişmeyeceği yurdunun bir deresini, bir rüzgârını, bir türküsünü dinliyormuş gibi hem zevkli, hem yaslı dinliyordu."*

Ana diliyle konuşunca birden canlanıveriyor Hasan. Öyle ki eskicinin gitmesini istemiyor, ağlıyor ağlıyor. Bu duruma dayanamayan eskici de ağlıyor. Gitmek zorundadır. Bunun üzerine Hasan *"... hıçkıra hıçkıra, katıla katıla ağlamaktadır; bir daha Türkçe konuşacak adam bulamayacağına ağlamaktadır."*

Sonuç itibariyle, Hasan'lar sadece hikâyelerde kalmıyor. Bugün ülkemizde hâlâ ana dilde eğitim sorunu yaşanıyor. Kendi etnik unsuru için her türlü imkânı seferber eden devlet anlayışı, diğer diller üzerindeki asimilasyona devam ediyor. Ana dilleri Kürtçe, Arapça vs. olan çocuklar okula başladıklarında farklı bir dille eğitim almaya mecbur bırakılıyor. Öyle ki, çocukların ana dilleriyle eğitim alması için çaba sarf edilmesi bir yana, daha erken yaşlarda okula başlatılarak, ana dillerinin zihinlerinde oluşması bile ketlenmek istenmektedir. Bu da beraberinde ana dili Türkçe olmayan çocukların özgüvenlerini yitirmelerine, içe kapanmalarına ve böylece başta eğitim olmak üzere birçok alanda dezavantajlı konuma gelip "ülkenin suskunları" olmalarına neden olabilmektedir. ✹

www.sivereng.org

BÊHNA GÛZÊ

REŞO RONAHÎ

Her yek li quncikek malê rûniştibûn û serê xwe tewandibûn. Li quncikekî dayika zarokan hebû. Carna diket bêdengiyê. Lê wextê diket bêdengiyê jî hêsirên wê nedisekinîn. Carna jî dengê giriya wê li hundirê malê wekî ku derzî di kezeba mirov de bike digeriya. Li quncikekî din bav hebû. Ji bav tu deng dernediket. Tenê deng... Heta mijangên wî tu alîkî wî nediliviya. Tenê bi destekî kulma xwe dişidand û bi destê din jî bêhn li cixareya xwe dixist. Jixwe zarokê mezin Qedrî û ya ji wî biçûktir Fatê ji tirsan ziman li xwe qut kiribûn.

Dê, piştî demeke kin yê bêdeng dîsa dest bi girîna bi deng kiribû. Her ku wekî bêhna xwêdana Mizgîn diket pozê wê dikir gêj bibe. Her ku wekî dengê Mizgîn diket guhê wê ku digot "dayê ez birçî me" ango "dayê ez û xaka xwe biçin parkê" dikir serê xwe li dîwêr bixista. Carna jî rojên berê dihat bîra wê ku li gundê xwe bi kêfxweşî û rehetî dijiyan. Wê demê di ber xwe de digot "ev çi bela bû em ketinê rebiyooo. Ev bajarê bê dawî û bê rehm ne li gorî me bû xwedanooo".

Li dû dê, îjar bav dest pê kiribû. Lê bav nedipeyivî, dilê wî gotinan bi lêv dikir. Dilî digot "Çawa tune ye. Kes nema ku me te jê pirsî; cîran, dikandar, ajokar... Cih nema ku me lê nêrî; nexweşxane, qereqol... Ax Mizgînê min, kurê min ê delal. Ka tu li ku yî ji

bo xwedê". Yê bav jî gund dihat bîra wî. Bi taybetî jî rojên ku ew û Mizgînê xwe bi hev re bûn Gotin heya qirikê dihat û dîsa ji wir vedigeriya nava dil; "ax Mizgînê min, roniya çavên min tê bîra te em li nav rez û baxçeyan digeriyan. Te çiqas ji gera nava rezan hez dikir. Lê zêdetir jî te ji gûzan hez dikir. Dema te dareke gûzê didît heta te yekê jê neçiniya tu ji wê darê dûr nediketî. Piştî ku tu li dora wê diçûyî û dihatî û te gûzek jê diçinî te bi kêfxweşî wê gûzê dida ber pozê xwe û heta malê te ew bêhn dikir".

Ji xeynî dengê kûre-kûra dê ya ku carna qut dibû û carna dîsa dest pê dikir û çike-çika demjimêra li dîwêr tu deng tune bû. Wextê dengê giriya dê qut dibû bêdengiyekê wisa çêdibû ku dengê demjimerê dikaribû mirov ji hiş jî bike. Bi vî halî wext ji nîvê şevê derbas bûbû êdî. Her du zarokên li mal di xwe de çûbûn. Bav li demjimêrê nêrî ku saet hatiye du û nîvan. Lê ne dê û ne jî bav kêlîkek jî çavên xwe negirtibûn. Tiştê ku bav zêdetir bêhn teng dikir wisa bê çare rûniştin bû. Dihat bîra wî ku polîsan ji wan re gotibû "hûn herin li mala xwe rûnin, em ê lê binêrin. Jixwe hûn lê bigerîn jî vala ye. Bi tena serê xwe tu tiştek jî ji destê we nayê". Van gotinan ew yek carî ji piyan xistibû. Ji kerban kiribû xwe li polîs gij bike lê cîranan nehiştibûn. "Çawa bi rehetî wisa dibêje yaw. Henekê xwe bi me dike kuro?" gotibû.

Dê ew qas giriyabû ku êş ketibû serê wê. Lewma potikek dora serê xwe ve girêdabû. Nale nal û axîna ji êvarê ve êdî wê westandibû. Her ku ew û bavê zarokê wê rû bi rû diman bi awirên bê pergal û bi yên gazinbar lê dinêrî. Wê demê diçû di roja ku biryara koç kirinê hatibû dayîn de derdiket. Ji mêrê xwe re gotibû negotibû tiştek nexistibû serê wî. "Kuro law dev jê berde. Ma ku ji bo rizqê zarokan e ez ê potê ser canê xwe jî bidim û pê debara zarokê xwe bikim. Bajarê mezin meriv şerpeze dike. Ma nayê bîra te ku Rîzo jî zarokê xwe girt û çû. Lê hema ne zêde mehekî paşê her yek zarokê wî bi cîhek ve çûn û hew li mala xwe vegeriyan. Ew poşmanî û neçariya wan jî nayê ber çavê te ma?" Û îro kurê wê, Mizgînê wê jî winda bûbû. Her ku ew roja koç kirinê dihat ber çavê dê, bi dengekê nizm wê gotina xwe dubare dikir; "bila em ji gundê xwe derneketana û bila ev potê ser canê min tunebûya".

Bav dest avêt cixareyek din ku êgir pêxe bi dengê têlefonê veciniqî. Bi zinge-zinga dilî baz da ber bi têlefonê ve. Dê jî hema bi carekê hilkişiya bû cem wî. Têlefonê vekiribû ku xwarziyê wî bû. Digot "xalo, kalo te dixwaze". Çingînî ji guhê wî çûbû. Kalo digot; "xew nakeve çavên min. Ma tu xeberek tune ye?" Nikaribû bersivê bide kalo. Ji bo ku negirî diranên xwe dan ser hev û şidandin. Piştî demeke kurt got; "na bavo. Lê tu qet meraq neke. Em ê wî bibînin". Ji bilî van peyvan ne ew dikaribû biaxive ne jî kalo... Tenê kalo got; "tiştek hebe hûn me agahdar bikin ha" û têlefon hatibû birîn.

Bav têlefonê danîbû ser masê û dîsa vegeriyabû û li cihê xwe rûniştibû. Cixareya ku bi dengê têlefonê re ji destê xwe avêtibû ji erdê rahişt û xist nava du tiliyê xwe û demeke kin kûr kûr lê nêrî. Paşê wekî ku veciniqe cixare vêxist. Ji êvarê ve ya çendan bû ew jî nizanibû. Gotinên kalo wekî şûjinê di canê wî re diçûn. Bi sê bêhnan ev cixare jî qediya. Navberekî çavê wî çû ser zarokên razayî. Li xwe warqilî. Rabû û çûew rakirin û bir nav nivînan. Paşê dîsa hat odê. Çû ber pencereyê li derve nêrî. Paş xwe ve vegeriya û li odê çend caran wir de çû vir de hat. Berê xwe da cihê xwe ku rûne têlefonê dîsa çingînî ji guhê wî biribû. Îjar dê berî wî gihiştibû ber têlefonê. Bav jî hêdî hêdî nêzîkî wê bû. Dê rahişt têlefonê û da ber guhê xwe. Çavên wê hêdî hêdî mezin dibûn. Ê ku têlefon kiribû hinek tiştan digot lê dê hew ji peyva Mizgîn fêm kiribû. Bilez têlefon da bav. Got; "dibêje Mizgîn" û hêstir ji çavên wê herikîn. Axaftinê li bav jî heman bandorê kiribû. Tenê got; "Erê" û bilez û bez berê xwe da derî. Dê li dû beziya û got "Çi bû, çi bû?" Bavî bi kurtasî bersiv da û ji derî şiqitî; "Ji qereqolê geriyan. Dibêjin me kurikek dît. Ka werin. Dibe ku yê we be. Tu rûnê ez ê te agahdar bikim." Heya dê devê xwe vekiribû bav dûr ketibû jî.

Dê îjar bêtir qehirîbû. Gelo ê ku hatibû dîtin Mizgîn bû? Wê bav kengî bihata û mizgînek jê re bianiya? Diçû devê derî û vedigeriya. Diçû ber pencerê û vedigeriya. Zinge zinga dilê wê ji çike çika demjimera dîwêr leztir bû. Di cihê xwe de nikaribû bisekine. Berê xwe dabû ber çekên Mizgîn yek bi yek radihişt wan û bêhn dikir û digot; "Ez bi qurbana serê te kurê min. Ji bo min bibe mizgînek û were mala xwe roniya çavên min." Di vê navberê de Qedrî û Fatê jî ji xew hişyar bûbûn. Mesele ji wan re qal kir û her du xistin bin çengên xwe. Serê wan maçî kir û dîsa bû kûre kûra wê.

Êdî diviyabû ku bav vegere malê. Dayika zarokan xwe dabû ber pencereyê çav li rê û dilorand. Qedrî û Fatê jî li rex hev du rûniştibûn bi çavên xilmaşî li diya xwe dinêriyan. Di nav vê lorandinê de ji nişke ve teqe req ji derî hat. Her sê bi hev re bazdan ber bi derî ve. Çawa derî vebû Mizgîn bi çavên hêstir xwe avêt hembêza dayikê. Ewil lêvên dayikê ricifîn û paşê pozê xwe xiste binê qirika Mizgîn û heya jê hat bêhn kir. Hinê ji kêfa bêhna wê çikiyabû nikaribû têr û tije kurê xwe bêhn bike. Dev ji bêhnkirinê berda û îja ser û rû û poz û guh û çav û destê Mizgîn zû zû maçî dikir. Hêdî hêdî hiş dihat serê wê. Got; "Ez bi qurbana te. Tu li ku bûyî Mizgîn..." Peyv di devê wê de ma û dîsa dest bi girînê kir. Bav dîsa ji bo ku negirî diranên xwe dişidandin. Bi girîna dê re Mizgîn jî dest bi girînê kir. Hem digiriya hem jî bersiv dida diya xwe; "Min bêriya gûzan kiribû dayê" got û du gûzên destên xwe nîşan da. "Min bêriya bêhna gûzan kiribû. Bêhna gûzan..." ✹

MİLLİYETÇİLİĞİN GÖLGESİNDE SENDİKALAR - II

ÖZGÜR MÜFTÜOĞLU

Kapitalist üretim sisteminin rekabete dayalı yapısı korumacılığı, paylaşım savaşlarını ve sömürgeciliği kapitalizmin varlık koşulu haline getirmiştir. Bu koşulların tekil sermayeler tarafından gerçekleştirilmesi mümkün olamayacağı için burjuvazi, milliyetçilik ideolojisi temelinde ulus-devlet yapılanmasını gerekli görmüştür. Milliyetçilik, burjuvazinin ihtiyaçları doğrultusunda ulus-devletin inşasında temel yapı taşı olduğu gibi, halklar arasında düşmanlık yaratarak hem savaşların meşrulaştırılmasını hem de toplumsal sınıf ayrılıklarının üzerinin örtülmesini sağlayan bir araç olarak da kullanılmıştır. Diğer kapitalist ülkeler gibi Türkiye'de de ulus-devletin inşa sürecinde homojen bir kimlik dayatılmış ve Ermeniler, Rumlar, Kürtler ve diğer kimlikler yok sayılarak, Türk milliyetçiliğine dayalı bir burjuva devrimi gerçekleştirilmiştir.

Kapitalizmin ürünü olarak ortaya çıkan ve halkları, emekçileri birbirine düşman edip ayrıştırmayı amaçlayan milliyetçilik, burjuvaziye karşı mücadelesinde işçi sınıfının önündeki en büyük engel haline gelmiştir. Bu engeli aşmak için dünyadaki tüm işçilerin birliğini amaçlayan "enternasyonalizm" düşüncesi savunulmuştur. 19. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşen ve bugün de geçerli olan birçok ekonomik, sosyal ve siyasal hakkın kazanılmasında işçi sınıfının enternasyonalizm düşüncesiyle gerçekleştirdiği mücadelelerinin önemli etkisi olmuştur. Ancak II. Enternasyonal'in dağılmasına da neden olan ulus-devletlerin savaşlarını destekleme anlayışıyla birlikte işçi sınıfı hareketi ve bu hareketin en temel araçlarından olan sendikalar, burjuva devletin çıkarlarını sınıfın çıkarlarının önünde tutmaya başlamıştır. Bu anlayışın bir sonucu olarak da sendikalar hızla sınıfın çıkarlarını savunmaktan uzaklaşıp, sistemin ideolojik aygıtları haline dönüşmüşlerdir.

Türkiye'de de sendikaların yasal olarak tanınması ve ardından Türk İş'in 1952 yılında kurulmasıyla birlikte kapitalist dünyadaki gelişmelerin de etkisiyle sendikalar, sınıftan kopuk, milliyetçi etkiler altında ve devlet güdümünde bir yapılanma içerisine girmişlerdir. Bunun istisnası olarak 1967 yılında kurulan DİSK, kapatıldığı 12 Eylül 1980 darbesine kadar sınıf ve kitle sendikacılığını benimsediğini ifade etmiş ve milliyetçiliğe karşı bir tavır izlemiştir.

12 Eylül darbe rejiminde DİSK kapatılmış, sendikal özgürlükler sınırlandırılmış ve sendikalar üzerindeki devlet denetimi arttırılmıştır. Öte yandan kapitalist ülke sendikalarının uluslararası örgütü olan ICFTU (Dünya Hür Sendikalar Konfederasyo-

www.serxwakurdi.org

nu) küresel rekabeti gerekçe göstererek sendikaların ulusal sermayeleriyle uzlaşmasını öngören bir anlayışı kabul etmiştir. 1992 yılında faaliyetlerine yeniden başlayan DİSK de dahil olmak üzere, Türkiye'deki sendikalar ICFTU'nun enternasyonalizmden tamamen uzak, uzlaşmacı –sosyal diyalogçu– sendikacılık anlayışını benimsemiştir.

Emek Piyasasında Ayrıştırma ve Ötekileştirmenin Aracı Olarak Milliyetçilik

Sendikal özgürlüklerin sınırlandırıldığı, çalışma yaşamında kuralsızlığın yaygınlaştığı ve uzlaşmacı sendikal anlayışın geçerli olduğu bir süreçte Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden göçe zorlanan çok sayıda Kürt, ücretli işgücü olarak Türkiye emek piyasasına dahil olmuştur. Öte yandan 1990'lı yıllardan itibaren Doğu Bloku ülkeleri başta olmak üzere birçok ülkeden önemli sayıda yabancı göçmen işçi çalışmak için Türkiye'ye gelmiştir. İç ve dış göçlerle birlikte Türkiye emek piyasasında dil, din, ırk, etnik köken çeşitliliği artmıştır.

Kapitalist üretimin emek süreçlerine iç ve dış göçle gelen emekçilerin emek arzı içinde rekabeti arttırmasıyla yerli işçilerin sermaye karşısında pazarlık güçlerinin azalacağı ve çalışma koşullarının kötüleşeceğini düşünerek göçmen işçilere düşmanca bir tavır alması sıkça karşılaşılan bir durumdur. Bu nedenle özellikle ekonominin daraldığı ve işsizliğin arttığı kriz dönemlerinde düzenli bir işe ve gelire sahip emekçiler arasında milliyetçi düşünceler ve ötekileştirdikleri emekçilere yönelik düşmanlıklar artış gösterir.

Emekçiler arasında ayrıştırmaya ve hatta düşmanlığa kadar giden rekabeti engellemek ve dilini, dinini, ırkını, etnik kökenini ayırmadan sınıf dayanışmasını ve birliği sağlamak başta işçi sınıfının mücadele aracı olan sendikalara düşmektedir. Oysa işçi sınıfının haklarının topyekûn bir örgütlenme ve mücadeleyle sağlanabileceği yönünde bir algıya sahip olmayan sendikalar, kendilerine aidat ödeyen üyelerinin haklarını savunmak adına işçi sınıfının diğer unsurlarını kendilerine rakip olarak görebilmektedir. Bu durumda üyelerinin haklarını korumak adına sendikalar, zaten emek piyasasından en zayıf kesimi oluşturan ötekileştirilmiş işçilere karşı ırkçı/şoven bir yaklaşımla dışlama yoluna gidebilmektedir. Bu anlayışla hareket eden sendikalar ötekileştirilen işçileri ne üyeleri olarak mücadeleye katmakta ne de onların çalışma ve yaşam koşullarını iyileştirmek üzere bir çaba harcamaktadır. Aksine bu tip sendikalar ötekileştirmeyi daha da derinleştirip bu işçilerin çalışma yaşamı içerisinde yer almasını engellemeye ve hatta zorla da olsa sınır dışı edilmelerini ya da kentlerden uzaklaştırılmalarını sağlamaya çalışmaktadır.

Buna karşılık emeğin kendi arasındaki rekabeti ortadan kaldırıp, birlik ve dayanışmayı sağlama işlevinin gereğini yerine getiren sendikalar ise dil, din, ırk, etnik köken farklılığı olan işçileri ötekileştirmek yerine mücadelenin yeni bir dinamiği olarak görmektedir. Bu anlayış içerisindeki sendikalar bir taraftan farklılıkları bulunan işçileri örgütlü yapılarının içerisine katmaya çalışırken diğer taraftan da bu işçilerin çalışma ve yaşam koşullarının iyileştirilmesini sağlayacak düzenlemeler için çaba harcamaktadır.

Türkiye'de hem dış göçle gelen yabancı işçiler hem de zorunlu göçle kentlere gelen Kürtler kendisini Türk olarak tanımlayan işçiler tarafından zaman zaman milliyetçi bir yaklaşımla ötekileştirilmektedir. Ayrıca Kürt sorununda devletin izlediği tutum Kürtlere yönelik milliyetçi ayrıştırmayı daha da arttırmakta ve örgütlü işçi sınıfı içinde milliyetçi eğilimlerin ve Kürt düşmanlığının yükselmesine neden olmaktadır (Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu unsurları arasında yer alan ama kültürel kimlikleri ırkçı/şoven bir yaklaşımla görmezden gelinen Kürtlere yönelik ayrıştırıcı politikalar, Türkiye Cumhuriyeti kimliği taşımasına rağmen yabancı işçiler gibi Kürtlerin de ötekileştirilmesinin yolunu açmıştır).

Karşılaşmış olduğu ayrımcılık ve ötekileştirme, yabancı göçmenlerin ve Kürtlerin emek piyasasının en dezavantajlı kesimi olmalarına yol açmaktadır. Yabancı göçmenlerin dezavantajlı kesimde yer almalarının başlıca nedeni kaçak durumda çalışmak zorunda olmalarıdır. Kürtlerin emek piyasasının en dezavantajlı kesiminde yer almalarının temel nedeni ise anadillerinde eğitim alamamalarıdır. Türkiye'de anadilde eğitimin devlet tarafından engellenmesi, dil konusunu, Kürt emekçilerin de en temel sorunu haline getirmektedir. Zira anadilinde eğitim alamayan Kürtler Türkçeyi okul çağında öğrenmek zorunda kalmakta ve anadilleri dışında bir dille aldıkları eğitimle de emek güçlerinin niteliğini arttırma olanağını bulamamaktadır. Kürt emekçilerinin düşük nitelikli işgücü olmaları en kötü işlerde en kötü koşullarda çalışmalarına yol açmaktadır. Bu bağlamda en güvencesiz, en düşük ücretle, en yoğun biçimde çalıştırılan ve iş kazaları ve meslek hastalıklarıyla da en sık karşılaşan kesim Kürtler ve yabancı göçmen işçiler olmaktadır. Emekçiler arasında ayrımcılık ve ötekileştirme burjuvazinin tarihsel süreçte emek maliyetlerini düşürme ve emeği denetimi altına almak için kullandığı bilinen yöntemdir. Bugün de Türkiye'de Kürtlere ve yabancı göçmenlere uygulanan ayrımcılık ve ötekileştirme politikası tarihteki işlevine uygun biçimde sermaye ve devlet tarafından teşvik edilmektedir.

Milliyetçi Ayrıştırma ve Ötekileştirme Karşısında Sendikal Hareketin Tavrı

Sendikalar, emekçiler arasında yaratılan ayrışmayı ve rekabeti önleyip dayanışma içinde birlikte müca-

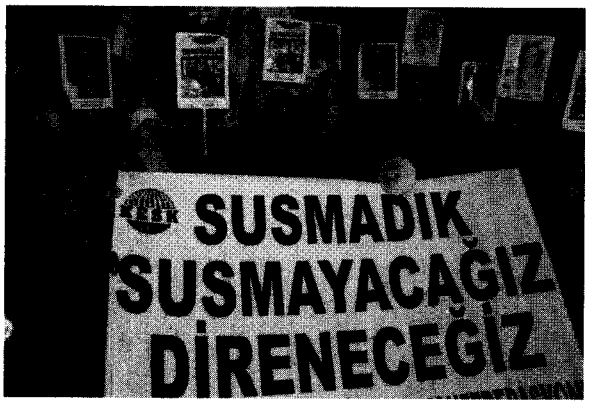

deleyi amaçlaması gereken örgütlerdir. Ancak diğer birçok kapitalist ülkede olduğu gibi, Türkiye'de de sendikalar bu amacı göz ardı etmektedir. Türkiye'de; işçi sendikaları özellikle 1980'li yıllardan itibaren, sınıf yaklaşımından uzaklaşıp devlet ve sermaye ile uzlaşmayı benimsemişlerdir. Bu da sendikalarda hem devlet güdümünü arttırmış hem de işyeri/ücret sendikacılığına yönelmelerine yol açmıştır. Böylece işçi sendikaları ve konfederasyonların önemli bir bölümü, milliyetçiliği, sendikaların temel ilkesi ve hatta örgütlenme aracı haline getirmiştir. Milliyetçi ve kimi zaman ırkçı yaklaşımlar bazı sendikaların tüzüğüne bile yansırken, kimi sendikalar ise milliyetçi söylemleri bir örgütlenme stratejisi olarak kullanmaktadır.

Milliyetçi söylemi tüzüğüne taşıyan sendikalara örnek olarak Türkiye'nin en fazla üyeye sahip işçi konfederasyonu Türk İş'i gösterebiliriz. Türk İş'in tüzüğünde belirtilen amaçlar arasında *"...devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün zedelenmesini hedef alan faaliyetlerle mücadele eder"* ifadesine yer verilmektedir. Türk İş'e bağlı Türk Metal Sendikası da *"Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin bölünmez bütünlüğü ve birliğini savunmayı; uluslararası anlamdaki sendikal ilişkilerinde Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni ve Türk Milleti'ni küçük düşürücü, aşağılayıcı ve yıpratıcı her türlü eğilim ve girişimin şiddetle karşısında yer almayı"*, sendikanın temel amaç ve görevleri arasından saymıştır. Kamu emekçi örgütleri içerisinde en fazla üyeye sahip ikinci konfederasyon olan Türkiye Kamu Sen'in tüzüğünde de konfederasyonun amaçları arasında *"... Devletin Ülkesi ve Milleti ile bölünmez bütünlüğüne, millî egemenliğe, insan haklarına demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti ilkelerine bağlı kalarak, faaliyet gösterir"* ifadesine yer verilmiştir.

Tüzüğünde açık biçimde milliyetçi bir yaklaşıma yer vermiş olmasa da Türkiye'de sendikaların gerek yabancı göçmen işçilere gerekse Kürt işçilere ve Kürt sorununa yönelik yaklaşımlarına bakarak milliyetçi bir anlayışa sahip olduklarını söylemek mümkündür. Örneğin Kürt işçilerin en temel sorunu olan anadilde eğitim ya da Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı bölgeleri "Çinleştirme" projesinin bir parçası olarak gündeme getirilen bölgesel asgari ücret uygulamasına karşı sendikaların çok büyük bölümü tepkisiz kalmaktadır. Ayrıca Kürtlerin ekonomik, siyasal ve kültürel haklarının savunulması ve daha geniş bir ifadeyle Kürt sorununun barışçıl yollarla çözümünde sendikalar ortaya açık bir irade koymamaktadır.

Kürtlere yönelik ayrıştırma ve ötekileştirme ile Kürt sorununun çözümünde irade ortaya koyabilen tek sendikal örgüt KESK olmuştur. KESK, tüzüğünde, *"Savaşsız ve sömürüsüz bir dünya amacıyla; ülkede ve dünyada savaşa karşı kalıcı barışın yaratılması, tüm ulusların eşit ve özgürce geleceklerini belirleyebilmelerinin ve evrensel insan haklarının önündeki engellerin kaldırılması, faşizme karşı demokrasi, emperyalizme karşı bağımsızlık, baskılara karşı özgürlük, ırkçılığa ve şovenizme karşı halkların kardeşliği için mücadele etmeyi"* temel amaçlarından biri olarak belirlemiştir. KESK'in içerisinde diğer etnik kökenlere mensup üyeler gibi Kürtler de (Türkiye'nin hemen her bölgesinde) kendilerini ifade edebilme olanağı bulabilmekte ve yönetim kademelerinde yer alabilmektedir. Öte yandan KESK, başta anadilde eğitim olmak üzere Kürt sorununun barışçıl yollardan çözümü için de çaba göstermektedir. Ancak KESK, bir sendika olmanın gereği olarak yerine getirdiği bu yaklaşım nedeniyle, siyasi iktidar tarafından baskı altına alınmaya çalışılmakta ve hatta diğer bazı sendikalar tarafından da "milliyetçi" olmadığı için eleştirilmektedir.

Kürt sorunundaki tavrı nedeniyle KESK'e yönelik baskıların en sonuncusu bu yazı kaleme alındığı sırada gerçekleşmiş ve KESK'in genel başkanı da dahil olmak üzere 70 dolayında yönetici ve üyesi gözaltına alınmıştır. Sendikal faaliyetleri nedeniyle böylesine yoğun baskılar altında kalan bir örgütün iç dayanışması son derece önemlidir. Ancak en az bunun kadar önemli olan diğer sendikal yapıların KESK'in karşı karşıya kaldığı baskılara yönelik tavrıdır.

Türkiye'de sendikaların KESK'e yönelik baskı sürecinde izlediği tavrın yanı sıra işçi sınıfı içinde düşmanlığı körükleyen ve ayrıştırmaya neden olan milliyetçilik karşısında izleyeceği tutum da son derece önemlidir. Zira işçi sınıfının mücadelesinin önündeki en büyük engel olan milliyetçilik karşısındaki net bir tavır sergileyemeyen sendikaların sınıfın örgütü olabilmeleri mümkün değildir. Milliyetçilikle arasına mesafe koyamamış ve hatta milliyetçiliğe karşı mücadeleyi amaç edinmemiş olan sendikalar, sermayenin ve siyasi iktidarın kendini yeniden üretme görevini üstlenmiş ideolojik aygıtları durumuna düşmüşlerdir. Bu tür sendikaları sınıf mücadelesinde işçi sınıfının içindeki "truva atı" olarak değerlendirmekten başka çare yoktur! ✹

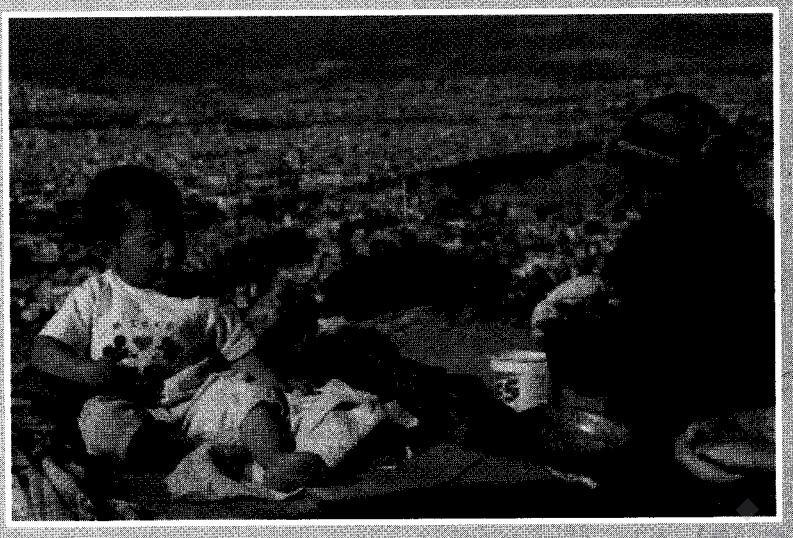

DOSYA

KENTSEL DÖNÜŞÜM ve KÜRT YOKSULLARI

- **Besime Şen**
- **Can Atalay**
- **Emine Uyar**
- **Asuman Türkün**
- **Ayşe Aydoğan**
- **Selçuk Arslan**

"Kentsel dönüşüm, kent yoksullarının ekonomik ve sosyal birikimlerini yok sayan bir yaklaşımla gerçekleştirilmektedir. Dolayısıyla kentlerdeki yoksul kesimler içinde özellikle de yoksul Kürt halkının kentlerde zorlukla kurduğu yaşam koşullarını tehdit eden bir politika olarak gelişmektedir. *"Gecekonducuların işgalciliği", "Kürtlerin teröristliği"* gibi dışlayıcı söylemlerle damgalanan yoksul göçmen kesimlerin, kentsel dönüşümle oluşacak ekonomik değer artışının ortağı olamayacağı kesin!

Kentsel dönüşüm bu kapsamlı yapısıyla kentlerin "kenar mahalleleri"ni, "Kürt ya da Alevi mahalleleri"ni yeniden yapılandırmayı hedeflerken, aynı zamanda bu alanlardaki toplumsal kesimleri kontrol eden bir politikayı da devreye koymaktadır. Fizik mekânı yeniden düzenleyen devlet, toplumsal kesimleri de kontrol etmeye yönelmektedir. Güvenlik yasaları ile kent politikalarının iç içe geçmesi bu açıdan çarpıcı bir sonuçtur."

KENTSEL DÖNÜŞÜM VE KENTLERİN ETNİKLEŞEN YÜZEYLERİ

BESİME ŞEN

Türkiye'de kentsel dönüşüm programı 2004 yılında gündeme gelmiştir. Bu politikanın temel hedefi ise *"köhnemiş mekânları yenilemek ve kaçak yapılaşmış gecekondu alanlarını ortadan kaldırmak"* olarak tanımlanmıştır. Fakat AKP'nin bu sihirli kent politikası beklenmedik biçimde uygulama aşamasında ciddi tepkilerle karşılaştı. Bazı yerlerde ciddi direnişler oluştu. Bu tepkiler ve direnişler öncelikle kentsel dönüşümle gerçekleşecek yıkımları durdurmak amacını taşıdı. Bazı durumlarda ise bu süreç halkın politik tercihlerinde farklılıklar yarattı. Başka bir siyasal bilinç ortamı doğmuş oldu. Kentsel dönüşüm alanı ilan edilen alanlarda yaşayan halk, kendi sınıfsallığını, yoksulluk hallerini, kentle kurdukları tarihsel bağları, etnik kimliklerini ve politik tercihlerini yeniden tartışır oldu.

Kentsel dönüşümün yasal olarak 2004 yılında *"Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu"* ile Ankara'da başlamasına rağmen bu politikanın "başkenti" İstanbul oldu. Büyükşehir Belediyesi Mesken ve Gecekondu Müdürlüğü tarafından İstanbul'da *"Kentsel Dönüşüm Projesi"*ne start verildiği haberlerinin duyulmaya, bazı bölge isimlerinin sayılmaya başlanması ile konunun muhatapları da bir nebze öne çıkmıştı. Bunlar eski gecekondu bölgeleri idi ama aynı zamanda Armutlu ve Gazi Mahallesi gibi politik kimlikleri veya Sarıgöl gibi marjinalize edilmiş olan sosyal kimlikleriyle bilinen mahallelerdi. Buralarda 1500 gecekondunun yıkımına başlandığı haberleri ile dönüşümün yıkımla olacağı da hissedildi. Mesken ve Gecekondu Müdürlüğü'nün 2003 yılında yaptığı araştırmaya göre, kent genelinde toplam 85 bin 423 gecekondu bulunduğu bilgisi ile bu girişimin kapsamlı olacağı da duyurulmaktaydı.

Kentsel dönüşüm konusunda 2004 tarihini takiben yetkili yegâne organ TOKİ (Toplu Konut İdaresi) oldu. Bu projeler yasal olarak "Büyükşehir Belediyesi-TOKİ-İlçe Belediyesi"ni içeren üçlü protokol ile uygulanabilecekti. Fakat Van depreminin hemen ardından dillendirilen afet yasası çıkmış durumda. Artık Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve TOKİ eşliğinde akıl almaz bir merkezileşme ile Türkiye'nin bütün yerelleri "Afet Yasası" olarak bilinen 6306 Sayılı *"Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanun"* mülkiyet hakkını da Bakanlık adına TOKİ'ye teslim etmektedir.

'Emniyet ve Güvenlik'ten TOKİ'ye!..

Oysa bu konuda Van depremi ile acı bir deneyim yaşanmış ve sonuçları da ağır olmuştur. Van depremi 23 Ekim 2011 günü 7.2 şiddetinde gerçekleşmişti. Bu deprem sonucu 2260 binanın hasar gördüğü ve 500'den fazla insanın öldüğü açıklandı. Depremde gerçekten büyük kayıplar verildi; can kayıpları insanları yasa boğarken, insanlık bütün halleriyle büyük bir sınav verdi. Depremin bir Kürt coğrafyasında gerçekleşmiş olması, ülkedeki "beyaz" insanların ırkçılık dozlarını da sınava çekti.

Garip biçimde ülkedeki siyasal gerilimin konuları, afet ve işsizlik gibi oldukça rasyonel sayılan sorunlara da bulaşarak bu sorunların da ırkçı yaklaşımlarla iç içe geçmesine neden olmaktadır. Kentlerdeki birçok sosyal olgu etnik bir boyut kazanırken, ırkçılık da gündelik yaşamın birçok alanına nüfuz eden bir politika olarak olağanlaşmaktadır. Etnik ve politik mahallelerin "terörün kaynağı" olarak gösterilmesinde tereddüt edilmemektedir.

Örneğin, kentsel dönüşüm, eski TOKİ başkanı Erdoğan Bayraktar'ın sözleriyle şu şekilde gerekçelendirilmişti: Birincisi, bu alanların suçun ve terörün kaynağı olmasıydı. İkincisi, göç ve buna bağlı ekonomik nedenler idi. İstanbul'a yoksul kesimin göçü engellenmeliydi. Kentsel dönüşümün öncelikli olarak politik kimlikleri öne çıkmış mahallelerin adının anılmasıyla gündeme gelmesini, bu politikanın büyük çoğunluğu muhafazakâr olan toplumsal kesimlerden destek bulmayı umması ile anlayabiliriz. Bununla birlikte uygulama aşamasında durum farklı oldu. Kamuoyu açıklamalarında politik mahallelerin öne çıkarılmasına rağmen ilk kentsel dönüşüm uygulamaları Ayazma (Küçükçekmece) ve Sulukule gibi toplumun her açıdan "en alttakiler"inin yaşadığı yerlerde başladı. Ayazma zorunlu göç ile kente gelmiş Kürt yerleşimcilerin çoğunlukta olduğu bir yer iken, Sulukule ise Roman yerleşimcilerin yaşadığı bir yerdi.

Kentsel dönüşüm projelerinin gerekçeleri başından itibaren, dönüştürülmek istenen yerleri suç ile özdeşleştiren bir yaklaşımla yapılmaktadır. Bir tür "emniyet ya da güvenlik" sorunu olarak da gündemde tutulmaktadır.

Nitekim yayımlanan bir habere göre İstanbul Emniyet Müdürlüğü tarafından çıkarılan fişleme haritası, İstanbul'da Kürt nüfusunun bulunduğu bütün yerleşim yerlerini kapsıyor. PKK gerekçesiyle

yapılan fişlemede Kürtler dışındaki sol muhalefet de nasibini alıyor. İstanbul Emniyet Müdürlüğü tarafından çıkarılan haritada Kürtlerin ve diğer sol muhalefet güçlerinin fişlendiği yerler şöyle sıralanmıştır:

Gazi Mahallesi, Okmeydanı'nda Şark Kahvesi ve Kuzey Sokak, Kuştepe, Nurtepe ve Gültepe, Küçükarmutlu, Mustafa Kemal Mahallesi (1Mayıs Mahallesi), Gülsuyu Mahallesi, Yenibosna Zafer Mahallesi, Uğur Mumcu Mahallesi, Sefaköy, Kanarya, Altınşehir, Şahintepesi ve İkitelli Atatürk Mahallesi, Demirkapı Mahallesi ve Yenimahalle Esenler; Beyoğlu'da Çukur Mahalle, Hacıhüsrev, Hacıahmet ve Dolapdere; Eyüp'te Alibeyköy; Sultanbeyli; Kadıköy'de Fikirtepe; Üsküdar'da Örnek Mahallesi; Fatih'te Kadınlar Pazarı; Adalar; Tuzla; Zeytinburnu.

Fakat son Afet Yasası ile kentsel dönüşümün uygulanmak istendiği alanların kapsamı oldukça genişletilmekte. Öyle ki, her yerde bir kentsel dönüşüm gerekçesi bulunabilecek. Yani sadece kentsel alanlar değil!

Kürt göçü: 'etnik işler' ve enformellikte yeni eşikler

1990'lar itibarıyla öncelikle Kürt hareketine olan desteği kırmak üzere gerçekleştirilen köy boşaltmaları ve zorunlu göç, bazı belli başlı kentlerin geleceğini "etnikleştirme"yi hedeflememişti. Ama artık büyük kentlerde belirgin bir Kürt nüfusunun artışı söz konusudur.

Günümüzde başta İstanbul, Mersin, İzmir gibi bazı kentler, Kürt göçünün etkisiyle "olağan kentleşme" dinamiklerinin dışında, oldukça siyasal gündemlere ev sahipliği yapmaktalar. Kürt hareketinin etkisiyle politikleşen halk, kentleri de kendi gündemlerinin mekânı olarak dönüştürmekte. Kentin ekonomik ve sosyal yaşamına katılmada büyük engellerle ve zorluklarla karşılaşan göçmenler, her şeye rağmen siyasal varlıklarını görünür kılabilmekteler. İstanbul ve diğer göç alan benzer kentlerde yerel seçimler ile genel seçimlerin sonuçları bu durumu belirgin olarak göstermektedir.

TESEV Raporu, İstanbul'da zorunlu göç mağduru olan bazı grupların kentin sanayi atölyelerinin yoğunlaştığı bölgelerinde yoğunlaştığını tespit etmektedir. Yenibosna, Güneşli, Soğanlı, Esenler ve Bahçelievler gibi semtlerde oturan zorunlu göç mağdurlarının, kimi zaman ailece yerleştiklerini, kimi zaman ise genç erkeklerin tek başına gelip bekâr evlerinde kaldıkları görülmektedir. Bu semtlerdeki yapılaşma nispeten iyi olsa da, işyerlerinin çokluğu nedeniyle kiraların çok yüksek olduğu anlaşılıyor. Oysa Tarlabaşı bu göç odakları içinde daha düne kadar Kürt göçmenler için en düşük kiralı yerleşim yerlerinin başında gelmekteydi.

İstanbul metropolünde göçmenler belli başlı mahalle veya ilçelerde yoğunlaşmaktadırlar. Bağcılar, Esenler, Zeytinburnu, Beyoğlu (Tarlabaşı), Sultanbeyli, Tuzla gibi yerlerde yaşayan Kürt yoksullarının belirli işlerde yoğunlaştıkları da gözlenmektedir. Bu durum bir bakıma "etnikleşen işler" ile geçinmeye çalışan yoksulların geçinme yollarını da ortaya koymaktadır. Etnik işler veya daha geniş bir kavramsal çerçeve ile enformel işler, göçmenlerin yığıldığı iş alanları olmaktadır. Enformellik sınırları, zorunlu göç nüfusunun, kentlerde kurmaya çalıştığı yaşam mücadelesi ile her geçen gün genişlemekte ve çeşitlenmektedir. Bilindiği gibi enformelliğin yerel toplulukların devamlılıklarını sürdürmede etkili bir ilişki ağı yaratması sadece Türkiye gibi geç kapitalistleşen ülkelerde değil, gelişmiş kapitalist metropollerde de özellikle göçmen emeğinin arayışları ile yaygınlık kazanmış bir olgudur. İktisadi ve sosyal dünyaya ait ilişkilerdeki etnik işlerin ve enformelliğin, bir sorunlar alanı olarak genelleştirilmesi, bu olgunun geçici görülmesine neden olmuştur. Oysa bu durumun birçok ülkenin iktisadi ve sosyal yaşamında oldukça kalıcı ve yapısal ilişkiler ürettiği görülmektedir. Artık Batı metropollerinde etnik toplulukların çalışma yaşamları "etnik işler" ile ele alınmaktadır. Bu durum İstanbul gibi metropollerde de görünür olmaktadır. Kürt göçmenlerinin midyecilik, "Kürt börekçiliği", tezgâh satıcılığı, inşaat ve yol işçiliği, "merdiven altı" atölyelerinde tekstil işçiliği gibi emek yoğun ve niteliksiz işlerde yoğunlaşmasının bir anlamı var. Bu durum onların İstanbul gibi kentlerde varlık göstermelerinin ne tür engellerle örülü olduğunu ve hayatın hangi sınırlar dahilinde devam edebileceğine dair işaretler taşır. Etnik işler mevcut işini, yaşam koşullarını ya da formel işini kaybetmiş; bu olanaklara erişmesi mümkün olmayan; emek vasıfları düşük olan; eğitim ve diğer kamusal hizmetlere erişmede zorluk yaşayan kent yoksullarına iş olanağı ve sosyal varlık alanları yaratan mekanizmalarla kalıcılaşmaktadır. Bu kalıcılaşma, kendi dünyası içinde hiyerarşik hale gelirken, formel alanın hukuki normlarıyla bir güç ilişkisini de oluşturabilmektedir. Merdiven altında tekstilde çalışan bir ailenin bütün fertleri, nihayetinde kendi atölyelerini kurma hayalini de yaşatmaktadırlar. Zorunlu göç ile kentlere gelen Kürt göçmenlerin kendilerini içinde buldukları ya da dahil olabildikleri dünyanın hukuku böyle bir ilişkiler yumağını barındırırken; gündemde etnik çatışmalar ve siyasal gerilimler eksik olmamıştır.

Çocuk işçiliği, sokak çocukları sayısındaki artış ile kadınların özel ve kamusal yaşamdaki koşullarının ağırlaşması, bu yeni göç olgusunun en yaygın sonuçlarından bazılarıdır. Çalışma yaşamının kuralsızlaşması; kentsel yaşamın barınma,

kentsel hizmetler ve altyapı; eğitim sağlık ve sosyal hizmetler alanının özelleştirilmesi kararları ile ticarileşmesi özellikle sınıfsal ayrışmayı arttıran sonuçlar doğurmuştur. Bu alanlarla ilgili üretim sürecinin taşeronlaştırılması ise emeğin örgütlenme olanaklarını ortadan kaldıran ve güvencesiz çalışma koşullarıyla öncelikle emek gücünün en güçsüz kesimlerini istihdam etmesinden dolayı formel alanın dışlanan kesimleri olarak zorunlu göçle gelen Kürtler için öncelikli çalışma alanı olmuştur. Eğitim ve sağlık hizmetlerinin özelleştirilmesi ise hizmet kullanımını daha fazla sınıfsallaştırmış ve niteliksizleşen kamu hizmetlerinin kullanıcıları olarak yine toplumun yoksul ve düşük gelirlileri öne çıkmıştır.

Bu göç koşullarını ağırlaştıran bir etken ise tarım politikalarındaki neoliberal dönüşümlerdir. Tarımsal üretimin ve pazar koşullarının piyasanın beklentileri çerçevesinde yeniden yapılandırılması, ulusal değil ulus ötesi piyasa beklentileri ve müdahaleleri ile şekillendi. Tütün, şekerpancarı gibi ürünlerin satın alımının piyasadaki rekabet koşullarına terk edilmesi, bu üretim alanlarında küçük üreticilerin ve çalışanların geleceğini güvencesizleştirerek üretimin gerilemesine neden oldu. Tarımdaki istihdam gerilemekle kalmamış, çalışma koşullarında "mevsimlik tarım işçiliği" olgusu artmış ve bu durum 1990 sonrasının Kürt göçmenleri açısından özel bir önem taşımıştır. Zorunlu göçe maruz kalan Kürt nüfusu ile geçinme olanaklarını yitiren Kürt nüfusu hızla "mevsimlik tarım işçisi" olmaya başladı.

Kalıcılık-geçicilik girdabında, hayatın kıyısında...

Türkiye'de yerinden edilme olgusuna baktığımızda, güvenlik gerekçesiyle köylerin boşaltılmasının, geniş bir köylü nüfusun tarım ve hayvancılığa dayalı yerleşik ekonomik ve sosyal yaşam tarzlarından kopuşuna sebep olduğu görülmektedir. Türkiye'nin yerinden edilme sorununa dair (veya zorunlu göç) yıllarca yetkili kurumların üzerinde anlaştığı veya kullandığı bir resmî tanım bulunmuyordu. Ancak TBMM Araştırma Komisyonu'nun 1998 yılında yayınladığı rapora göre ve daha sonraki yıllarda, Türkiye'nin çeşitli bölgelerindeki kalkınma projeleri veya doğal afetler yüzünden yaşanan zorunlu yer değiştirmelerden; güvenlik güçleri veya PKK etkisinden dolayı köy boşaltmalarıyla gelen zorunlu yer değiştirmeler için Türk Hükûmeti *"ülke içinde yerinden olmuş nüfus"* terimini tercih etmiştir. Böylece zorunlu göç olgusunu kabul ettiği de söylenebilir.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü'nün (2006) hazırladığı Türkiye Göç ve Yerinden Olmuş Nüfus Araştırması (TGYONA) raporunda göç nedenlerini, ekonomik, bireysel, ailevi, güvenlik, geri dönüş ve diğer nedenlerle gerçekleşen göçler olarak altı farklı kategoride değerlendirmektedir.

Zorunlu göç, insanları köylerinden, evlerinden, işlerinden ve yaşadıkları çevreden uzaklaştıran baskılarla gerçekleşmiştir. Kademeli olarak, önce en yakın kent merkezine konumlanırken; dışlanma, barınma sorunu veya bölgedeki iş olanaklarının olmayışı gibi çeşitli nedenlerden dolayı öncelikle iş bulma ümidiyle metropol kentlere göçler gerçekleşmiştir. Elbette İstanbul bu tercihlerin en başında yer almaktadır. Bundan sonra nereye konumlanacağını bilmeyen yurttaş, akrabalık veya hemşehrilik vasıtası ile yakınlarının yanlarına yerleşmektedir. Köylerden hatta bazıları mezralardaki yaşamlarını bir anda terk etmek zorunda kalarak kendilerini büyük kentlerin içinde bulmuşlardır. Yaşadıkları yerlere bir daha dönüp dönmeyecekleri sorusunun cevabını bilmeden, kurmaya çalıştıkları hayat, onları sürekli olarak bir kalıcılık-geçicilik içinde tutmuş, hayatın kıyısında geçen zorlu bir yaşam ve geçim mücadelesiyle baş başa bırakmıştır. Özellikle kadınlar, çocuklar ve yaşlıların daha mağdur konumları göz önüne alındığında, bu koşulların, göçmen ailelerin ve bireylerin çözüm bekleyen konumlarına dair üretilecek sosyal politikaların nereden ve kimlerden başlanılması gerektiğini de gözler önüne serer.

Sonuç...

Kentsel dönüşüm; mülk kayıplarından öte geçinme stratejileri, mahalle kültürü, dayanışma ağları, kadınların kentsel mekânı kullanma biçimleri gibi insanların yıllar içinde oluşturduğu yaşam alanının kaybı anlamına gelmektedir. Çünkü uygulanan politika yerinden etmeye neden olmaktadır.

Kentsel dönüşüm, kent yoksullarının ekonomik ve sosyal birikimlerini yok sayan bir yaklaşımla gerçekleştirilmektedir. Dolayısıyla kentlerdeki yoksul kesimler içinde özellikle de yoksul Kürt halkının kentlerde zorlukla kurduğu yaşam koşullarını tehdit eden bir politika olarak gelişmektedir.

"Gecekonducuların işgalciliği", "Kürtlerin teröristliği" gibi dışlayıcı söylemlerle damgalanan yoksul göçmen kesimlerin, kentsel dönüşümle oluşacak ekonomik değer artışının ortağı olamayacağı kesin!

Kentsel dönüşüm bu kapsamlı yapısıyla kentlerin "kenar mahalleleri"ni, "Kürt ya da Alevi mahalleleri"ni yeniden yapılandırmayı hedeflerken, aynı zamanda bu alanlardaki toplumsal kesimleri kontrol eden bir politikayı da devreye koymaktadır. Fizik mekânı yeniden düzenleyen devlet, toplumsal kesimleri de kontrol etmeye yönelmektedir. Güvenlik yasaları ile kent politikalarının iç içe geçmesi bu açıdan çarpıcı bir sonuçtur.

www.kurdiskivakfi.org

sosyal haklar derneği yönetim kurulu üyesi can atalay:

KENTSEL DÖNÜŞÜM MODERN ZAMAN TEHCİRİDİR!

Röportaj: SEVGİ YILMAZ

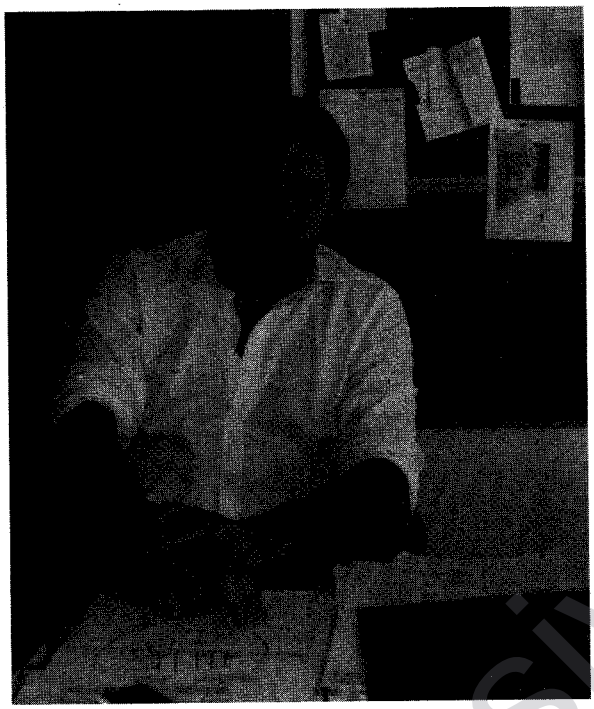

Derneğiniz hakkında biraz bilgi verir misiniz?

Sosyal Haklar Derneği 6,5 yıl kadar önce Türkiye'de sosyal hak ihlallerine karşı yürütülen mücadeleye mütevazı bir katkı sunmak için kuruldu. İstanbul'un çeşitli bölgelerinde yerel düzeyde çalışmalar yürütüyoruz. Esas olarak, memlekette yaşanan sosyal hak ihlallerini, düzenli bir şekilde raporlayarak emek kamuoyunu bilgilendirmeye ve bu konuda ortak olarak ne yapılabileceğini, en azından, sormaya çalışıyor.

Sosyal hak ihlallerini nasıl tarif ediyorsunuz?

Zor soru... Birincisi, birinci bölüşüm alanı ile ilgili hak ihlalleri yani ücret... Emeği ile geçinen insanların ücretlerini alması veya almaması, çalışma koşullarının iyileştirilmesi ile ilgili meseleler, iş cinayetleri/kazaları ile ilgili meseleler, bunların dönemsel olarak gösterdikleri özellikler... Ayrıca; eğitim hakkı, sağlık hakkı... Ama bir şey daha var, ayrımcılığa ilişkin ihlaller de bizce sosyal hak ihlali kapsamında... Kendisini Türkçe ifade edemediği için bir Kürdün ya da başka bir anadil sahibi kişinin, kendisini anadili ile ifade edemediği için –sadece bu nedenle– kaliteli sağlık hizmetine erişemeyen birisinin hakkının da sosyal hak kapsamına gireceğini düşünüyoruz.

Konumuz kentsel dönüşüm ve Kürt yoksulları olduğuna göre, kentsel dönüşüm ile sosyal hak ihlali arasında nasıl bir ilişki kuruyor ve kentsel dönüşümü nasıl değerlendiriyorsunuz?

Kentsel dönüşüm, Türkçede tercüme bir kavram. Bir yığın yabancı kavramın içine tıkıştırıldığı bir çuval işlevi görüyor. Kentsel yenileme, kentsel sağlıklaştırma gibi... Egemenler, kentsel dönüşümü, tanım itibarıyla iyi bir şey olarak, zihinlerimize zerk etmeye çalışıyor. Bizim de buna karşı çıkarken, birden çok kavramı konuşmamız lazım. Biz kuşkusuz emeği ile geçinen insanların ve tüm yurttaşların; elverişli konutlarda, havalandırma, ısınma ve bir dizi başka sorunları olmaksızın yaşamalarını ve burada kamu hizmetlerinden elektriğe, suya ücretsiz veya çok düşük ücretle ulaşmalarını istiyoruz. İnsan yerleşimlerinin güvenlikli hale getirilmesini kuşkusuz biz de istiyoruz. Ama sorun şudur: Kent mekânının bir piyasa enstrümanı olarak kurgulanmasına ve egemenlerin insanların en basit ihtiyaçlarını karşılayacakmış gibi yapıp, kent mekânını, bir kâr aracı haline getirmesine itiraz ediyoruz. Bugün İstanbul'da ve Türkiye'de kentsel dönüşüm olarak adlandırılan şey tam da budur. Yoksulların bütün haklarının ellerinden alındığı, kent merkezinin dışına doğru sürüldüğü ve kentin merkezinin ve kimi çeperlerindeki alanlarının da bölüşümü ile büyük sermaye hareketlerinin sağlandığı bir şey olarak kurgulanıyor. Bu Türkiye için çok yeni bir şey değil aslında. İnşaat sektörü, 93-94 krizinden bu yana krizi öteleme, kriz yönetme aracı olarak, Türkiye kapitalizminin motor sektörlerinden biri olarak konuşulur. Bugün yaşanan ise bunun çok daha ötesinde. Sadece demir, çimento, cam üreticilerinin ve onun çevresindeki bağlı sektörlerin hareketlenmesinden bahsetmiyoruz. Bir bütün olarak var olan mekânların speküle edilmesinden, muhayyel mekânlar üzerinden rant elde edilmesinden ve bir

www.tiroj.org

bütün olarak gayrimenkul piyasasındaki hareketlerin tanzimi üzerinden, iktisadi kazanım ve iktisatta yaşanabilecek krizlere yanıt olan bir şey olarak karşımıza çıkıyor kentsel dönüşüm. Burada şunu vurgulamak isteriz; kuşkusuz kentsel dönüşüm olarak, bütün emeği ile geçinen yurttaşların barınma hakkını savunmak gerekir. Ama Türkiye'de bunun bir adım ötesini işaret etmek lazım artık. Metropollerde bu tür kentsel rantların manipülasyonu sonucunda bir çöküş yaşanacağını da görmek lazım. Bu anladığım kadarıyla bir kural... Türkiye'de de çok da geç olmayacak bir morgate krizinin yaşanacağı açık...

Kuşkusuz benim yaşadığım yerin deprem açısından güvenlikli hale gelmesi, çocuğun yattığı odanın nemli olmaması gibi şeyleri hepimiz isteriz. Çünkü bu memlekette bir deprem bekleniyor. Fakat bir problem var: Benim oturduğum bina yıkılabilir, güçlendirilebilir, fakat o binada ondan sonra kim oturmaya devam edecek? Esas sorun budur. Benim cebimde 3 kuruş var diye, asgari ücretle geçiniyorum diye o güvenlikli binada oturmayı hak etmiyor muyum? İstanbul'daki esas sorun budur. Bunun üzerinden itiraz etmek gerekir. Önce "kötü" Kürtlerin, Çingenelerin yaşadığı yerlerde yapıldı bunlar. Ya da bir kimlik olarak konuşacaksak, Tarlabaşı'da travestiler, Sulukule'de Çingeneler yaşıyor dedikleri yerlerde bunu yaptılar. İnsanların tapularını hiçleştirdiler, kiracıların zaten hiçbir hakkından bahsedilemez hale geldi. Yıllardır o canım Levanten evlere bakan Kürdü "işgalci" olarak nitelendirdiler ve onları o bölgeden sürdüler; hatta daha iddialı bir kavram kullanmak gerekir, tehcir ettiler. Modern zaman tehciridir bu!

Neden bu toplulukları hedeflediler?

Çünkü bu toplulukları yalıtmak, bu topluluklara dair yaratılmış olumsuz toplumsal algının içine hapsetmek, meseleyi onun üzerinden halletmek mümkündü. Örneğin Sulukule'de Çingeneler... Bunların zaten yerleşik bir düzeni var mı yok mu belli değil; zaten öyle, zaten böyle diyerek mevzuyu bir yere sıkıştırdılar ve biz de çok yanlış bir şekilde Çingenelerin hakları üzerinden konuştuk ve böylece kentsel dönüşüme muhatap olacak çevredeki bütün mahallelerin dayanışmasının önüne belki de kendimiz engel çıkarttık. Bunu şu yüzden söylüyorum; bugün karşılaşacağımız sorun bunun çok daha ötesinde bir sorun olacak. Artık egemenlerin "çöküntü alanları" olarak nitelediği Sulukule, Tarlabaşı gibi yerler de değil, artık Kadıköy'de, Beşiktaş'ta bir kentsel dönüşüm hamlesi geliyor ve orada beyaz yakalı olarak tarif edeceğimiz emekçileri, hatta 'orta burjuvazi'yi de hedefleyen bir hal alacak bu.

Genel olarak kentsel dönüşüm ile ilgili kimi mekânsal sınırlar da çizerek ortaya koyduğunuz bu çerçevede, egemenlerin 'çöküntü alanları' diye nitelediği yerlerde Kürtler nasıl yaşıyordu mesela? Siz neler gözlemlediniz?

Tuzla'da bekâr odalarında korkunç durumlarda yaşıyorlar. Eminönü-Fatih bölgesinde yine bekâr odalarında yaşıyorlar. Daha yerleşik mahalleler, Küçükçekmece, Kanarya görece daha iyi yerlerdi. Tarlabaşı'yı örnek olarak alacak olursak; 50'lerde azınlıkları kovalamışlar. Bu mesele 70'lere kadar gelmiş. 70'lerde Ermenilerin ve Rumların kovulması ile orada boşluklar oluşmuş ve 90'larda savaş göçüyle yeni bir nüfus, Kürtler ikamet etmeye başlamış. Bu nüfus ikiye ayrılıyor. Birincisi; görece cebinde biraz parası olanlar. Mülkiyet edinmişler, Siirtliler ve Mardinliler. İkincisi; köyden çıkarken biraz parayla çıkmış olanlar. Gelmişler ve emek piyasasına hizmet satabilir olarak girmişler, düzenli bir gelir elde edebilmişler, onlar da görece daha iyi evlerde kiracı olmuşlar.

Görece daha iyi dediğiniz evler nasıl?

Penceresinde cam olan evler diyeyim. Çok daha kötü olan evler ise, gelmişler sağını solunu kapatmışlar ve yaşamaya başlamışlar. Birileri gelip ondan kira istemişse belki vermiş belki vermemiş ama çok kötü evler... Belki penceresinde cam olan evler...

Kentsel dönüşümde Tarlabaşı'da 1. Etap dedikleri yerde, şöyle bir hal oldu: Onlar biraz pazarlık etti. Pazarlık denen şey de pazarlık değil aslında. Devletin bütün olanaklarını arkasına almış bir şirket var. Çalık Holding... Çok kötü bir pazarlık... 50 bin lira mı, 70 bin lira mı olur? Türkiye'nin hiçbir yerinde böyle kötü bir pazarlık olmaz. Oradaki Kürtleri bir arkadaşım anlamıştı. Bir Kürt kadını diyor ki: *"3 kuruş param olsa ben burada mı otururum. Giderim Bağcılar'da kardeşimin yanında kiralık ev tutar orada oturum."* Bağcılar ona daha iyi bir yer gibi görünüyor. Garsonluk yapıyor, o işine, çocuk okula yürüyerek gidip geliyor. Kirası 300, 400 lira gibi... Aldıkları düşük ücretle ancak ödeyebilecekleri kiralar... Yol parası da olmayınca orada yaşıyorlar. Ama şimdi insanlar oradan çıkarılarak aslında tehcir edildiler. Çıkarıldılar da ne oldu? Nereye gittiler? Hemen yolun karşısına geçtiler. Hacı Ahmet mahallesine gittiler. Fazla uzaklaşamıyorlar, çünkü emeklerini orada satıyorlar. Aldıkları ücretle daha uzaklara gitmeleri mümkün değil.

Yapılan istatistiklere göre yüzde 90'ı hizmet sektöründe çalışıyor. Yani garson olarak falan... İşleri Beyoğlu'da... Daha uzağa bu nedenle de gidemezler... Kürtlerin siyasi temsilini üstlenen hareket de bu kentsel dönüşümle çok fazla ilgilenmedi maalesef.

Bahsettiğiniz gibi, 90'larda Kürtler köyleri boşaltılarak sürüldüler. 'Nasıl yerler buralar?' sorusunu bile soramadan savruldular buralara. Birlikte yaşa-

maya çalıştılar, aynı zamanda örgütlülüklerini de korudular. Örneğin Mersin'de, kentsel dönüşümün aynı zamanda Kürtlerin örgütlülüğünü de dağıtmak için yapıldığı yönünde bir tespit var. İstanbul için benzeri bir şeyden söz edilebilir mi?

Çok doğru... Kesinlikle doğru. Düşünsenize, Tarlabaşı'da bir protesto olduğunda Türkiye'nin görmemesi mümkün değil. Bağcılar'da olsa aynı şey olmayacak. BDP İl Merkezinin orada olması polis için bir zorluktur mesela. Ama BDP İl Merkezi de orada Kürtler yaşadığı için durabiliyor elbette.

Geldiler, bir arada yaşıyorlar, kimliklerini kültürlerini korumaya çalışıyorlar. Kentsel dönüşümle birlikte dağıtılabildiler mi?

Bu kentte zaten o kadar çok Kürt gettosu var ki... Ama anlayabildiğim kadarıyla Tarlabaşı'daki Kürtlerin önemli bir bölümü Hacı Ahmet tarafına gitti... Toplu olarak gittiler yine... Ama ne kadar devam edebilir bilmiyorum. Kürtleri göz önünde olmaktan uzaklaştırmak istiyorlar, bundan eminim. Ama öyle sürerek atomize edebilirler mi? Hayır. Çünkü o insanların hem dayanışma için hem de kültürel açıdan birbirlerine ihtiyaçları var.

Kürt yoksulları, kentsel dönüşümle aslında sürgünün sürgününü yaşıyorlar dersek...

Çok doğru söylemiş olursunuz. Orada çeşitli toplantılara gittik. Ne yapılabilir, ne yapabiliriz diye düşünürken gördük ki, hiç Türkçe bilmeyen kadınlara tebligat yapmışlardı. Oradan çıkarılmaları için yapılan tebligatlar. Sadece kâğıdı gösteriyor, Kürtçe bir şeyler söylüyor ve tercüme ediliyor. Hiçbir şey yapılmadı, yapamadık... Çok örgütlü davranmak gerekiyordu. Ama olmadı... Bunu söyleyen bir kadın değil üstelik 40-50 kadını ben gördüm. Ellerinde kâğıtlar... Bu insanlarda, Kürtlerde zaten devletin yaptıkları şeylerle ilgili bir çaresizlik duygusu yerleşik. Ne yapacağını bilmiyor; biri de gidip ona bir şeyler söyleyince elindeki kâğıdı gösterip "Ne yapayım ben?" diye soruyor. Tahliye davaları bitmeden boşalttılar orayı. Örneğin bir tahliye davasında hâkim 7 ay sonraya atmıştı davayı ama polis geldi, Çalık Holding geldi, bezdirdiler insanları ve "lanet olsun" deyip, çıkmak zorunda kaldılar.

Mesela Tarlabaşı'ya girmeye korkar insanlar, ama aslında çok güvenli sokaklar olduğunu ben biliyorum. Çünkü komşuluk ilişkisi, akrabalık ilişkisi var, herkes birbirini koruyor. Şu da var. Birlikte yaşayarak aslında birtakım gereksinimlerin de maliyetini düşürüyorlar. Belki ortak alışveriş yapıyorlar... Bu kadar bir arada durmalarının hem kültürel hem de iktisadi nedenleri de var. Birlikte iş buluyorlar, dayanışıyorlar falan...

Siz daha önce yaptığınız bir açıklamada 'TOKİ AKP hükûmetinin hegemonya araçlarından biridir' diyorsunuz. Biraz açarsanız...

TOKİ iktisadi ama aynı zamanda siyasi bir enstrüman. Bir mekânın tasarlanması, o mekânda yaşayan insanların hayatlarının da tasarlanması demektir. O örnek Diyarbakır içindi ama İstanbul için de aynı şeyi söyleyebiliriz. Nereye TOKİ girdiyse, CHP'li ya da BDP'li de olsa, oraya hep bir hegemonya hamlesi ile girmiştir. TOKİ, "Sana bir iyilik yapıyorum, sen de bunun karşılığını ver" diyor. AKP her şeyi o kadar merkezileştiriyor ki bu kadar yerellik muhabbeti yaparken... Son afet yasası ile belediyeleri tabela belediyeciliği haline getirdi, bütün yetkileri elinde topluyor. Ya da şöyle bir şey söyleyeyim: Eminönü ve Fatih ilçeleri neden birleştirildi? BDP kazanacaktı. İki kere, ucu ucuna, iyi bir çalışma yapılamadığı için kazanamadı. Geçen seçimde kesin kazanacaktı. İstanbul'un merkez ilçesini BDP alacaktı. O yüzden birleştirildi. Nasıl yapacaklar biliyor musunuz Tarlabaşı'yı? Evler yapılacak ama sokaklar yayalara kapalı olacak. Oraya yerleşenler arabalarıyla otoparka girecekler, sonra alttan asansörle evlerine gidecekler. Bütün bölgeyi dönüştürdükten sonra açacaklar kapıları. Evlerin sokağa açılan kapıları resim olacak... Çünkü hâlâ çevrede yaşayan yoksulları güvenliği tehdit unsuru olarak görüyorlar. Sermaye devletin zor kullanma gücünü arkasına almadan yapamaz bunu elbette...

Peki ama deprem riski yüksek olan koskoca Kürt mahalleleri, Kanarya ve Altınşehir'de ne olacak? Kürt yoksullarının tepkisi ne olacak?

Oraya daha esaslı bir müdahale olmadı. Esaslı bir direniş olacağını düşündükleri için sonraya bıraktılar diye düşünüyorum.

Kentsel dönüşümde Kürt yoksulları biraz kaderleri ile baş başa bırakılıyor, yalnız bırakılıyor dediniz. Ne yapılabilir?

Bütün olarak, tehcirin haksızlığını konuşmalıyız. Devletten kiralık, ucuz konut talep etmeliyiz. Devletin ev kredisi vermek gibi ara çözümlerini gündemden çıkarmak lazım. Kürtlerin zihni bu kadar İstanbul dışındayken gözlerini diktikleri siyasi hareketin ve dostlarının bir şey söylemesi lazım... Sorun şu; devlet önce Kürdü vuruyor. Kritik unsur, evet, Kürtler. Ama giderek toplumun bütün kesimlerine dönük müdahaleler olacak. Tarlabaşı'nın derdini Kasımpaşa da sahiplenirse çözümü konuşabiliriz. Tarlabaşı'dan insanlar çıkarılırken Kanarya'daki insanlar 15 dakika yolu trafiğe kapatsaydı iş o kadar da kolay olmazdı. Şunu unutmamak lazım; kentsel dönüşüm aynı zamanda ideolojik müdahaledir. Çünkü kentleri tasarlamak aynı zamanda yaşamları da tasarlamaktır.

www.kurdiskarsivi.org

izmir kadifekale'den uzundere toki'ye

KÜRTLERİN SON SÜRGÜNÜ...

EMİNE UYAR

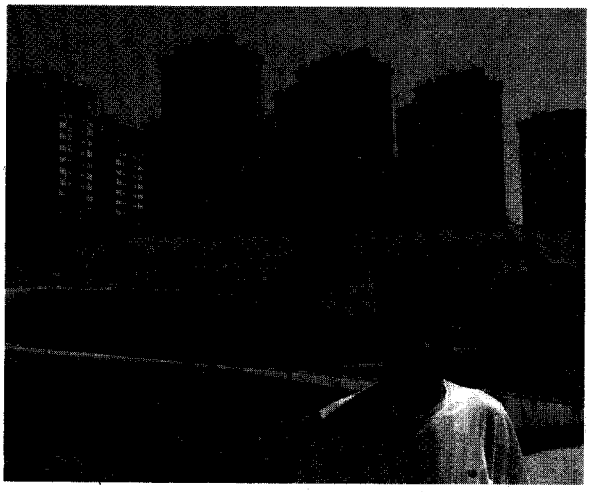

Van depreminin ardından, *"Depreme dayanıksız yapıları yıkacağız"* denilerek hazırlanan ve Meclis'ten geçirilen *"Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanun"*, yani Kentsel Dönüşüm Yasası, iktidarın doğal felaketleri bile rant için nasıl dayanak yapabileceğini göstermesi açısından çarpıcı bir örnek oldu.

Yasanın çıkması ile birlikte İstanbul, Ankara, İzmir, Mersin gibi yoğun göç almış kentlerde dönüştürme, yani ülke ekonomisini inşaat sektörü aracılığıyla bir 15-20 yıl daha canlı tutma çalışmaları hızlandı. Kentsel dönüşüm, Kürtler için ise yeni bir sürgün anlamına da geliyor. Köyleri yakılmak suretiyle zorunlu göçe tabi tutulan Kürtler, büyükşehirlerde sığındıkları, bin bir zorlukla kendilerine yeni bir yaşam kurdukları alanlarda ikinci bir zorunlu göçe uğratılıyor.

Bunun en çarpıcı örneklerinden biri de İzmir Kadifekale'de yaşanıyor. *"Küçük Mardin"* olarak adlandırılan Kadifekale'de önce *heyelan* gerekçe gösterilerek iki mahalle afet bölgesi ilan edildi. Daha sonra alan genişletilerek 9 mahalle için kentsel dönüşüm projesi uygulanmaya başlandı.

Kadifekale'de yaşayanların bir bölümü, şehir merkezine uzak bir dağın başına TOKİ tarafından inşa edilen ve Büyükşehir Belediyesi tarafından alınan konutlara yerleştirildi, *"Size midye tesisi bile yapacağız"* gibi pek çok vaatle ve ömür boyu ödeyecekleri bir borç yükü ile birlikte...

Çoğunluğunu Kürtlerin oluşturduğu Kadifekaleliler, bugüne kadar hiç bilmedikleri sorunlarla boğuşmaya başladı. Oysa onlar köylerinden sürülüp Uzundere'ye gelinceye kadar neler yaşamış, görmüş geçirmişti!..

1990'lı yıllarda binlerce köy ve mezra boşaltıldı. Sadece 1994 yılında 1800 köyün boşaltıldığı belirtiliyor. Yaklaşık 4 milyon Kürt, kent merkezlerinde yaşamaya zorlandı. TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu'nun raporuna göre boşaltılan köy ve mezra sayısı 3 bin 688.

Mardin Nusaybin'den önce Kadifekale'ye sonra da Uzundere TOKİ'ye göç etmek zorunda kalanlardan biri de Mehmet Gergin. 35 yaşında ve en büyüğü 14 yaşında olan 5 çocuğu var. Köy yakmaların ilk gündeme geldiği 80'lerin sonlarında yazları Manisa'ya pamuk toplamaya geldiklerinde Kadifekale'deki akrabalarını da ziyaret ederlermiş.

Kaçıncı sürgün?

Nusaybin'in Doğanlı köyünde yaşarlarken ilk olarak 12 Eylül döneminde babası tutuklanmış Mehmet Gergin'in. Babası işkence görmüş ve 1981'de Doğanlı'yı terk etmek zorunda kalmışlar. *"Nusaybin Akağıl* köyüne geldik. Ama orada da rahatsız edilmeye başlandık. Biz nereye gidersek zulüm de peşimizden geliyordu. Bir gün bu yangının şehri de götüreceğini anlamamız lazımdı. O zamanlar anlamadık. Kaçıp şehre, Nusaybin'e geldik. Bu sefer 1993'te Hizbullah diye bir şey çıkardılar. Hizbullah'tan dolayı, yanımıza sadece bir çanta alıp evlerimizi, şehrimizi terk etmek zorunda kaldık. Kimisinin evi onlar tarafından talan edildi. Hizbullah'ın devletin kontrolünden çıktığı ve onlara operasyon düzenlendiği dönemde fırsattan istifade tekrar memleketimize gittik. Çünkü oradan kopamıyorduk. Her şeyimiz oradaydı. Arada yazları gelip burada çalışıp kışları orada geçirmeye başladık. Sonraları ise bütün köyler boşaltıldı.

Köyleri ateşe veriyorlardı. Evimiz boşaltılan köylerin deposu olmuştu âdeta. Akrabalarımız falan getirip malzemelerini bizim biraz büyükçe olan avlumuza bırakıyordu. Bir keresinde avluda 23-24 buzdolabı saydım. Herkes bir köşeye bir şeyler koyuyordu. Bit pazarını, spotçuları aratmayacak bir manzara vardı. Köyler tamamen boşaltıldığında kent de yaşanmaz bir duruma geldi. İşsizlik çoğaldı. Bir evde 20 kişi yaşamaya başladı. Bu sefer herkes kendine bir yol aramaya başladı. Bizim de daha

www.serwakurd.org

önce çizdiğimiz bir yol vardı. Yazları hep geldiğimiz İzmir'e yerleşmek."

Asıl heyelan, kentsel dönüşüm!

Kadifekale'de eş, dost, akraba memleketi aratmayan bir zemin bulur Gergin ailesi ve onlar gibi binlerce yerinden yurdundan edilmiş Kürt. *"Her türlü yardımlaşma, dayanışma vardı. Çalışmadığında fırına gittiğin zaman borç ekmek alabilirdin, paran olsun olmasın bakkaldan istediğini alabiliyordun. Bakkal seni tanıyordu ve geri ödeyeceğini biliyordu. Alışveriş merkezlerinde paran ya da kredi kartın yoksa hiçbir şey alamıyorsun. Belki çok lüks değildi ama kendimize göre iyi bir hayat yaşıyorduk"* sözleriyle anlatıyor Kadifekale'deki yaşamlarını.

Mehmet Gergin de pek çok Kadifekaleli gibi heyelan gerekçesini inandırıcı bulmuyor. *"Heyelanı yarattılar"* diyor. 1972'lerde Kale'nin surları içine yapılan ve İzmir'in yarısına su sağlayan "su kulesi"nin heyelana neden olduğunu, depodan sürekli olarak evlerin altına su sızdığını belirtiyor. Heyelan dolayısıyla Afet Yasasına tabi olmaları gerekirken, kentsel dönüşüme tabi tutulmuşlar. *"Heyelan olduğunu kabul etsek bile, bugün Japonya'nın tamamı deprem riski yani bir anlamda heyelan riski altında. 2000'li yıllarda yaşıyoruz. Kadifekale'deki Hava Şehitliği'nin etrafına beton direkler çakarak kaymayı engellediler. Evler için ise hiçbir şey yapmadılar. Heyelan nedeniyle boşaltılan bir yerde altyapı niye yapılır? Elektrikler yerin dibine döşeniyor, kanalizasyonlar yapılıyor"* diyen Gergin, yarın öbür gün kendilerinin boşalttığı yerlere villalar yapılacağına inanıyor. *"Bir zaman gelecek, biz çocuklarımıza, 'Siz Kale'de doğdunuz' diyeceğiz, bize inanmayacaklar"* diyor. Kendilerine verilen sözlerin ise yüzde otuzu bile yerine getirilmemiş. Sadece binalar yapılmış. Kadifekale'deki renkli yaşamdan eser yok, Uzundere TOKİ'de.

Kadifekale'den Uzundere TOKİ konutlarına gelmek yaşamlarındaki pek çok şeyi değiştirdiği gibi insan ilişkilerini de değiştirmiş ister istemez. Kadifekale'de sorun olmayan şeyler burada sorun olmaya başlamış. Yüksek binalarda kutu gibi evlerde, ekonomik olarak pek çok yükün altında yaşamak birbirine yabancılaşmayı da getirmiş. Kadifekale'de ev taksidi, aidat nedir bilmeyen, hastanelere bile yayan giden insanların şimdi çalışsın ya da çalışmasın aylık ödemesi gereken bin lira gideri var.

Değişime çarpıcı bir örnek veriyor Gergin, *"Benim binamda bir aydır elektriği kesilmiş bir daire var. Kadının ekonomik durumu yok. Kale'de olsa birisi bir uzatma kablosu verirdi, 'Al elektriğimi kullan' derdi. Burada kimse, 'Bir ihtiyacın var mı' demedi."*

Bazı uygulamalar da çatışmaları beraberinde getirmiş. Örneğin her birinde 56 daire bulunan binalarda İzmir Büyükşehir Belediyesi Meclisi'nin aldığı karara göre ferdi su aboneliği verilmiyor. *"Bizi öyle bir duruma sokmuşlar ki kendi işlerini de bize yaptırıyorlar. 56 daireden su parasını biz topluyoruz. Kimisi ödeyemiyor. Kavga çıkıyor. Bizi bunlarla uğraştırıyorlar"* diyor Mehmet Gergin.

Uzundere TOKİ konutlarında yaşayanların sorunları bunlarla bitmiyor. Kalitesiz malzeme yüzünden çıkan yangınlar, boruların yeterli gelmemesi nedeniyle patlayan su kazanları, su basan kapıcı daireleri, kendi oluşturdukları Pazar yerinin sorumlu belediye tarafından temizlenmemesi, ulaşım araçlarının yetersizliği yaşadıkları sorunların sadece birkaçı.

"Burada dayanışma ortadan kalktı. Zaten bizleri Kadifekale'den gönderenlerin amacı da buydu. Bizi birbirimize düşürüyorlar" diyor Mehmet Gergin. Kürtleri dağıtma politikasının bir parçası olarak görüyor yaşananları.

"Bizimle beraber Kadifekale'de yaşayan Konyalı, Afyonlu komşularımız da yandı. Bir yangın ormana girdiğinde, 'sen kurusun sen yaşsın' demiyor. Kürtler yüzünden, 'Kürtleri dağıtalım' derken onlar da bayağı bir zarar gördü. Bunu herkes doğruluyor. Buraya geldikten sonra bütün gerçekler ortaya çıktı. Spor tesisi dediler daha 'S'si yok ortada. Çevre düzeni dediler, çevre düzenine dair hiçbir şey yok."

Mehmet Gergin 10 yıllık aşçıbaşı. Yazları Bodrum, Kuşadası gibi yerlerde restoranlarda çalışırken öğrenmiş yemek yapmayı. *"Kürtleri çalıştırmıyorlardı. Benim tenim biraz açık olduğu için İzmirliyim diyordum. İyi bir usta mesleği öğretti. İngiliz, Fransız, İtalyan mutfaklarım var. Çin'den bile yemek yaparım. 4-5 yıldızlı otellerde aşçıbaşılık yaptım"* diyor.

Yaşaya yaşaya, zorluk çeke çeke...

Sorunlarının çözümü için mücadele ediyorlar Uzundere TOKİ'liler, zorunlu göç mağdurluğunun yanına kentsel dönüşüm mağdurluğunu da ekleyerek. TOKİ'yi mahkemeye verdiler, Belediye'yi de verilen sözlerin yerine getirilmesi ve taleplerinin karşılanması noktasında boş bırakmıyorlar. Kültürel değerlerini yaşatmak için de Uzundere TOKİ Mardinliler Derneği'ni kurmuşlar. Tandır ekmeğini özledikleri için ilk iş bir tandır yapmak. *"Yine dayanışma içindeyiz"* diyor Mehmet Gergin ve ekliyor; *"Onlar ne kadar çok parçalamaya çalışırlarsa biz daha çok kenetlenip dayanışma içine girip mücadele etmeye devam edeceğiz."*

Son sözleri yine Mehmet Gergin'e bırakıyoruz: *"35 yaşındayım ama 75 yaşındaki insan kadar görmüş geçirmiş ve eziyet çekmiş durumdayım, Devletin politikası ve yaşattığı çileler yüzünden. Kadifekale'de iken bile bu kadar bilgi sahibi değildik. Yaşaya yaşaya, zorluk çeke* çeke *çok şey öğrendik."*

KENTLERİN SON GÖÇMENLERİ VE KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN AĞIR BEDELİ

Doç. Dr. ASUMAN TÜRKÜN
(Yıldız Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü)

Kentsel dönüşüm hangi kentsel alanları ve toplumsal kesimleri hedefliyor?

Küresel kapitalizmin bugünkü aşamasında dünyanın pek çok kentinde ortaya çıkan dönüşümlerin benzer amaçlara hizmet ettiği söylenmelidir. Mekânda ortaya çıkan dönüşümler, toprakta oluşturulan rantın yeniden bölüşümüne zemin hazırlarken, bir yandan da sınıfları kent mekânında yeniden ayrıştırmaktadır. Burada dikkat çekilmesi gereken nokta, dönüşümün hedeflendiği bölgelerin çoğunun aynı zamanda toplumun en dezavantajlı ve yoksul kesimlerinin yaşam alanlarını oluşturmasıdır. Dolayısıyla, bu bölgelerde gerçekleşen dönüşümler bir yandan bu kesimlerin tahliye edilmesine yol açarken bir yandan da iyileşen çevre koşulları üst gelir gruplarını bu konut alanlarına çekerek rantları arttırmaktadır. Ancak bu gelir ve rant artışlarından genellikle toplumun orta ve üst gelir grupları yararlanmaktadır. Dünyanın pek çok kentinde olduğu gibi Türkiye'de de kentsel dönüşüm projelerinin kentin sosyo-mekânsal yapısında büyük bir değişimi ve ayrıştırmayı hedeflediği rahatlıkla ifade edilebilir.[1]

İstanbul gibi ciddi rant potansiyeline sahip bir kentte bu yeni kentsel politikaların önem kazanması şaşırtıcı değildir. İstanbul'da kent içi arsa talebini karşılamak üzere yeni alanların açılması olanağının sınırlarına gelinmiştir; dolayısıyla, birtakım yerleşik konut alanlarının yıkılıp yeniden yapılması bir imkân olarak görülmektedir. Bu durumda özellikle rantı artmış alanlara yakın gecekondu bölgeleri, tarihsel konut dokusunun bulunduğu alanlar ve yıpranmış sosyal mesken alanları veya kooperatif konut alanları dönüşüm projeleri içinde öncelikli olarak yer almaktadır. Zeytinburnu, Tozkoparan gibi konut alanlarında yapılması planlanan dönüşümler için genellikle deprem tehdidi öne çıkarılırken; Başıbüyük, Derbent gibi gecekondu alanları için yasadışı yerleşim, düşük nitelikli konut ve çevre gibi gerekçeler kullanılmaktadır. Tarlabaşı, Fener, Balat ve Ayvansaray gibi tarihi merkezde yer alan konut bölgeleri ise bozulan tarihsel konut dokusu gerekçe gösterilerek dönüştürülmek istenmektedir.

İstanbul farklı dönemlerde Türkiye'nin hep en fazla göç alan kenti olmuştur. 1950'lerde yaşanan birinci dalga göçlerle gelenler için kentin merkez alanlarında bulunan yıpranmış konut stoku önemli bir barınma alanıdır. 1980'li yılların ortalarına kadar, Eminönü, Beyoğlu, Fatih gibi iş alanlarına yakın merkezi semtler göçmenler için geçici ikamet alanlarıdır. Kentte sahip oldukları sosyal ağlarla konumlarını güçlendiren kesimler için bir sonraki aşama, çalışma alanlarına yakın gecekondu alanlarına yerleşmektir. Ancak, 1990'larda zorunlu göçlerle gelen Kürt göçmenler açısından artık bu geçicilik söz konusu değildir. Üst ve orta gelir grupları tarafından terk edilmiş olan bazı merkezi konut alanları, bu yeni göçmen ailelerin ya da bekâr nüfusun ev sahibi ya da kiracı olarak yerleşmesiyle artık kalıcı bir yerleşim alanı niteliği kazanmıştır (Yılmaz, 2007). Özellikle Tarlabaşı ve Fener-Balat-Ayvansaray, çok farklı kesimlerin yan yana yaşadığı semtler olmasına rağmen, 1990'lar sonrasında Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgesi'nden kaynaklanan Kürt göçünün izlerini en fazla taşıyan konut alanları olma özelliğini taşımaktadır. Son derece hazırlıksız ve donanımsız bir biçimde kente göç etmek zorunda kalan bu kesimler açısından kentsel dönüşümün bedeli çok daha ağır olacaktır.

Tarlabaşı ve Fener-Balat-Ayvansaray'da kentsel dönüşümün ağır bedeli

Tarlabaşı'da ağırlıklı olarak Güneydoğu Bölgesi ve özellikle Mardin ili doğumlular yaşamaktadır; bunun dışında Doğu Anadolu Bölgesi öne çıkmaktadır.[2] Çok çocuklu ailelerin ve bekârların yaşadığı mahallede ortalama yaş 24,5'tür. Tarlabaşı'nın dar gelirli kesimlerin yaşadığı gecekondu mahallelerinden en büyük farkı %64,4 gibi yüksek bir oranda kiracı nüfusa sahip olmasıdır. Kiracılık oranlarının yüksekliği dönüşümle birlikte yaşanan mağduriyetleri de arttırmaktadır; dönüşüm sürecinde kiracılara birtakım haklar tanınması ender olarak gerçekleşmektedir. Alanda yapılan görüşmelerden geniş aile yapısının hâkim olduğu görülmüştür. Kimi zaman binanın tümü kiralanabilmektedir ama daha yaygın davranış biçimi, ev sahibinin oturduğu binanın bir bölümünün kiralanmasıdır. Bu tür kiracılık ilişkileri hem dar gelirli ev sahip-

1 Bkz. Pınarcıoğlu ve Işık, 2009; Türkün, 2011a; Bartu ve Kolluoğlu, 2008; Kurtuluş, 2005; Keyder, 2005.

2 Tarlabaşı ile ilgili veriler TÜBİTAK tarafından desteklenen "İstanbul'da Eski Kent Merkezleri ve Gecekondu Mahallelerinde Kentsel Dönüşüm ve Sosyo-Mekânsal Değişim" adlı araştırma projesi çerçevesinde elde edilmiştir (Temmuz 2008-Ekim 2010).

leri açısından bir gelir kaynağı oluşturmakta hem de yine dar gelirli evli ya da bekâr kiracıların yerleşmesine imkân sağlamaktadır. Hem ev sahiplerinin hem de kiracıların en önemli yerleşme nedenlerinin ucuzluk, akrabalara ve işyerlerine yakınlık olduğu görülmektedir. Bu verilerin de işaret ettiği gibi, Tarlabaşı dar gelirli kesimler açısından, rantların düşük olduğu 1990'lı yıllarda çok önemli bir barınma seçeneği oluşturmuştur.

Tarlabaşı'da yaşayanların büyük bir bölümü düşük gelir grubuna dahil edeceğimiz birey ve ailelerden oluşmaktadır. 1990'lar sonrasında kente gelenler, daha önceki dönemlerin göçmenlerinden farklı olarak çok daha dezavantajlı koşullarda kente yerleşmişlerdir. Görüşülen kişilerin eğitim durumları ve çalıştıkları işler gelirlerin düşüklüğünü açıklar niteliktedir. Kadınların %31,6'sının okur yazar olmadığı görülmektedir; bu oran erkeklerde %8,5'tir. İstanbul'da okur yazar olmayan nüfusun %4,6 düzeyinde olduğu düşünülürse Tarlabaşı'da yaşayanların sosyal profili çok daha iyi anlaşılır. Tarlabaşı'da asgari ücretin altında çalışanların oranının %40,4 olduğu görülür.[1] Dolayısıyla, burada önemli ölçüde bir "çalışan yoksul" nüfusun olduğunu ifade etmemiz gerekir. Yaşam stratejisi ise hanede birden fazla kişinin düşük gelirlerle çalışmasına dayanmaktadır. Tahmin edileceği gibi 15 yaş üstü nüfusun çoğu sigortasızdır. Yeşil karta sahip olanları saymazsak bu kişilerin %81,3'ünün herhangi bir bireysel sosyal güvencesi bulunmamaktadır. Çalışanlar arasında sigortası olmayanların oranı %65,5 gibi çok yüksek bir orana ulaşmaktadır.

Tarlabaşı'da olduğu gibi Fener ve Balat'ta da kiracılık oranları çok yüksektir. 2004'te yapılan araştırma sonuçlarına göre ise kiracıların oranı %63'tür. Bu semtlerde genç nüfusun hâkim olduğu görülür; diğer bir deyişle 20 yaşın altındaki genç grup toplam nüfusunun %43'ünü oluşturmaktadır. Burada yaşayanlar eğitim düzeyleri açısından da dezavantajlı durumdadırlar; hiç okula gitmemiş olan kadınların oranının %28 olduğu ve bunların sadece dörtte birinin okuma yazma bildiği saptanmıştır. Eğitim düzeylerinin düşüklüğü hane gelirlerini de etkilemektedir; görüşülen ailelerin %78'inin aylık gelirinin asgari ücretin altında olduğu saptanmıştır.[2] Erkeklerin çoğunlukla konfeksiyon işçiliği, bekçilik, şoförlük, kâğıt toplayıcılığı, çaycılık yaptığı ya da sezonluk geçici işlerde çalıştığı görülür. Kadınlar arasında ev ve ofis temizliği ya da evde baş örtüsü dikme yaygındır; bu tür işlerden elde edilen gelirin çok düşük ve düzensiz olduğu belirtilmelidir. Ayrıca, görüşülen kadınların %78'inin sigortası yoktur (KEDV, 2004).

KEDV'nin yaptığı araştırmada yoksul kabul edilen kadınlara ayrıca bir anket uygulanmıştır. Bu kadınların %35'i mahalleye taşınma nedeni olarak kira ve ev fiyatlarının uygunluğunu göstermişlerdir. En temel sorunlardan bir tanesi evlerin küçük ve sağlıksız olmasıdır; evler aileler arasında paylaşılarak kullanılmakta ve bu yolla kiralar düşük tutulmaya çalışılmaktadır. Kadınların %63'ü memlekette yetiştirilen ürünlerden kendilerine de yollandığını söylemiştir; ancak yollanan ürünlerin miktarı fazla değildir. Memlekettekilerin kendi ihtiyaçlarına yetecek kadar ürün elde edebildiklerini ve artık kimsenin kimseyi düşünecek durumda olmadığını vurgulamaktadırlar. Dolayısıyla, artık yaşam stratejileri kentteki ilişkiler üzerinden kurulmaktadır. Görüşülenlerin %72'si geçinemedikleri zamanlarda çeşitli yerlerden borç aldıklarını, %16'sı yoksulluk yardımlarından yararlandıklarını belirtmişlerdir. Ancak ailelerin çoğu düzenli bir yoksulluk yardımı almadıklarını, yardımların gerçek ihtiyaç sahiplerine dağıtılmadığını ve kayırmacı ilişkilerin olduğunu söylemektedirler.

Fener ve Balat'ta yapılan bir başka araştırmada kadınların sosyal hayata katılımını ölçebilmek için 18-80 yaş aralığında 195 kadınla görüşmeler yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre ailelerin çoğu kat kat kiraya verilen evlerde aile büyükleri ve çocuklarıyla birlikte yaşamaktadırlar. Genelde binaların bakımsız olduğu, evlerin çoğunda banyo olmadığı, bazı evlerde tuvaletin ortak kullanıldığı ve kanalizasyon sisteminin iyi çalışmadığı saptanmıştır. Bu yaşam koşulları nedeniyle kişilerin özel alanları ve çocukların çalışma alanları yoktur. Bölgede farklı etnik kökenden insanların (Karadenizliler, Rumlar, Doğu ve Güneydoğu'dan göç edenler) bir arada yaşamaları, yaşam alışkanlıklarının farklı olması nedeniyle birtakım sorunlara ve şikâyetlere yol açmaktadır. Bu şikâyetler arasında en fazla temizlik alışkanlıklarının farklı olması ve anadil sorunu dile getirilmekte, etnik köken nedeniyle ayrımcılık yaşandığı söylenmektedir (Mavi Kalem Derneği, 2008).

Bölgede işsizlik oranı yüksektir. Genelde serbest meslek olarak ifade edilen iş kollarında çalışanların büyük bir kısmının seyyar satıcılık yaptığı anlaşılmaktadır; erkekler simit, poğaça, sebzemeyve benzeri ürünleri satarak ailenin geçimini sağlamaya çalışmaktadırlar. Sigortalı işlerde çalışan sayısı çok düşüktür. Kadınların sadece %7'si çalışmaktadır; çalışan kadınların %75'i eve iş alarak, %18'i ise gündelikçi olarak çalışmaktadır. Ayrıca araştırmada çocukların okul başarıları düşük olduğunda aileleri tarafından okulu bırakıp çalışmaya yönlendirildiği ifade edilmektedir. Görüşülen kadınlar, 1998 yılında UNESCO'nun başlattığı yenileme projesi ile bölgedeki ev kiralarının

1 Türkiye'de asgari ücret Temmuz 2009'da 16 yaşından büyükler için net 500 TL civarındadır.

2 Temmuz 2004'te asgari ücret 444 TL'dir.

arttığını, satılık evlerin fiyatlarının yükseldiğini ve yaşam koşullarının zorlaştığını söylemişlerdir. Bu durum, göçle gelen aileleri daha ucuz ve daha kötü koşullara sahip evlerde yaşamak zorunda bırakmaktadır. Ayrıca, sahil kısmındaki iki sıra evin yıkılacağı bilgisi mahallede güvensizlik ve kaygıları artırmıştır (Mavi Kalem Derneği, 2008).

Farklı araştırmalar, 1990'lar sonrasında zorunlu göçlerle gelenlerin pek çok bakımdan dezavantajlı olduğunu ve seçeneklerinin çok sınırlı olduğunu göstermekte, bu bölgelerde yaşayan nüfusun güvencesiz ve kırılgan yaşam koşullarını çok açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, yerleştikleri mahalleden ayrılmalarıyla sonuçlanacak bir dönüşüm projesinin çok ciddi mağduriyetlere yol açmasının kaçınılmaz olduğunu açıkça ifade etmemiz gerekir.

KAYNAKÇA

Bartu Candan A., Kolluoğlu, B. (2008) "Emerging Spaces of Neoliberalism: A Gated Town and a Public Housing Project in Istanbul", New Perspectives on Turkey, No. 39, 5-46.

KEDV (Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı) (2004) Fener-Balat Semtleri Araştırma Raporu (15 Şubat-15 Mart 2004)

Keyder, C. (2005), "Globalization and Social Exclusion in Istanbul", International Journal of Urban and Regional Research, 29:1, 124-34.

Kurtuluş, H. (der.) (2005) İstanbul'da Kentsel Ayrışma, Bağlam.

Mavi Kalem Derneği (2008) Fener Balat Bölgesinde Kadınların Sosyal Hayata Katılımı, Araştırma Raporu.

Pınarcıoğlu, M. ve Işık, O. (2009) "Segregation in İstanbul: Patterns and Processes", Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie, 110: 4, 469-484.

Türkün, A. (2011) "Konut Alanlarında Radikal Dönüşümler, Konut Sempozyumu, 3-4 Aralık 2009, TMMOB Mimarlar Odası, İstanbul Büyükkent Şubesi, 339-380.

Yılmaz, B. (2007) "Hayatta Kalmak Yaşamak Değildir! Kent Yoksulu Göçmenlerin Gündelik Yaşam Mücadelelerini Habitus Kavramıyla Düşünmek", Mülkiye, 255: 203-225.

MERSİN'DE KENTSEL DÖNÜŞÜM; SÜRGÜNÜN DİĞER ADI

AYŞE AYDOĞAN
(Türkiye Barış Meclisi Aktivisti)

Mersin'in Akdeniz Belediyesi'ne bağlı üç mahallesi: Çay, Çilek, Özgürlük...

Birbirine geçmiş üç mahallenin ortak özelliği, büyük oranda Kürt nüfusundan oluşmuş olmalarıdır. 30 yıldır süren savaş dolayısıyla köyleri yakılmış, boşaltılmış ve zorla göç ettirilmiş yani sürgün edilmiş yoksul Kürtlerin yaşama tutundukları yerleşim yerleri...

80'li yılların sonundan itibaren hızlanan çatışmalı süreçle birlikte 3484 yerleşim yerinden 3 milyondan fazla Kürt köylüsü Türkiye'nin batı ve güney illerine göç etmek zorunda bırakılmıştı. Kürtler, yaşadıkları ağır zulmün trajik sonuçlarıyla birlikte yollara düşmüşlerdi. 90'lı yılların başından başlayarak Mersin de bu zorunlu göçertmeden payını aldı. Savaş öncesi köyünde, mezrasında, bahçesiyle, hayvanlarıyla, kültürüyle, diliyle kimseye muhtaç olmadan yaşayan insanlar, göçle geldikleri Mersin'in çeperlerinde işsiz, kimsesiz, yoksul bir yaşama mecbur bırakıldı. Bu kent, Kürt yoksullarını hemen içine alıp, sarıp sarmalayamadı.

İkiye bölünen kent!

Yeni bir mekâna, yeni bir yaşam biçimine alışmak hiç de kolay olmadı. Köyle kent arasında

www.sivakurdi.org

sıkışan Kürtler, kültürel erozyona uğramamak da dahil, "yaban ellerde" tutunmak için bir tür savunma-korunma refleksiyle köylüsünün, hemşehrisinin yaşadığı mahalleleri tercih etmişti. Bu süreç, kenti fiziki olarak âdeta iki bölgeye ayırdı. Bu ayrışma ile birlikte, yaşam koşullarının farklılığı, kentin ekonomik ve sosyal imkânlarından faydalanma eşitsizliğini de getirdi. *Birinci bölge* diye adlandırılan kentin batısı, iş imkânlarının, kentsel rantın, sosyal donatının, daha modern yaşam standardının yüksek olduğu yerleşim yerleri iken; *ikinci bölge* ise kentin doğusundaki mahallelerdi ve *birinci bölge*nin sahip olduğu imkânlardan yoksundur.

Kürtler; kentin iş imkânlarından yararlanamadıkları ve fırsat eşitliği yaratılmadığı için, en ağır ve güvencesiz işlerde (inşaat işçiliği, narenciye bahçeleri, antrepolar gibi...) çalışmak zorunda kalarak yeni yerleşim yerlerine tutunmaya çalışıyorlardı. Bu sıkıntılı süreç, en çok da kadın ve çocukları etkilemiş, yaşamın en ağır yükü kadınların omuzlarına yüklenmiş, kamusal alanda anadillerini kullanamayan Kürt kadınları ve Kürt çocukları, yeterli sağlık ve eğitim imkânlarından da uzak kaldılar.

Kente geldikleri ilk yıllarda tek odalı evlerde yaşamak zorunda kalan Kürtler, çalışma koşullarının bütün güçlüklerine rağmen zorlu bir mücadeleyle kaldıkları yerleri imarlı mekânlara dönüştürmeyi başarabildiler ama. Yani söz konusu üç mahalle de gecekondu özelliğinde değildi.

1999 yılına kadar büyük zorluklarla Mersin'e tutunmaya çalışan Kürtler, bir taraftan da dışsal etkilere karşı siyasi birlikteliklerini sağlayarak Halkın Demokratik Partisi ile Akdeniz Belediyesi'ni almış, kentin yönetiminde söz sahibi olmuşlardı. Bu siyasi başarı, kendini yönetme deneyimi, "görünmeyen" Kürtleri görünür hale getirmiş, bu durum da devletin hedefi haline gelmelerine yol açmıştı. 2009 yerel seçimlerini Barış ve Demokrasi Partisi ile yeniden alan Kürtler, mahallelerinde giderek artan siyasi baskı ile karşılaşmış yüzlerce Kürt çocuğu, siyasetçisi, kadını tutuklanmış, halen bu baskılar ve şiddet devam etmektedir.

Sosyal-siyasal birliktelik de hedefte!

Bütün bu baskılara rağmen politik ve örgütlü olarak direnen Kürtleri sindiremeyen devlet, Kürt mahallelerini farklı bir biçimde dağıtma yollarını denemektedir. "Güvenlik" ve deprem bahane edilerek *"kentsel dönüşüm"* adıyla, Kürt yoksullarını yeniden sürgüne gönderip göçe zorlamanın zemini oluşturulmaya çalışılıyor. Pek dillendirilmeyen bir başka gerekçe ise bu alanların rantsal değerinin çok yüksek olmasıdır. Yani sermayenin bu alanlara ihtiyacı vardır. Depolama alanı, limanın genişletilmesi, hatta turizme açılması gibi projeksiyonlarla, çok uluslu şirketlerin de buraların boşaltılması için baskı unsuru oldukları biliniyor.

Toprağını, evini, işini, kayıplarını, acısını geride bırakıp geldikleri, bin bir emekle yaptıkları evleri başlarına yıkılmaya çalışılıyor. Ama yok edilmeye çalışılan sadece fiziki mekânları değil, aynı zamanda sosyal, siyasal, kültürel birlikteliktir de. Mersin'in üç mahallesinde yapılacak bir kentsel dönüşüm, toplumun her kesimini etkileyecek, dolayısıyla toplumsal barışın daha da zora girmesine neden olacaktır. Bu mahallelerde yaşayan Kürt yoksulları, sosyal güvenceden yoksun, sağlıksız koşullarda, gündelik işlerde çalışarak ailenin günlük gıda gereksinimini bile karşılayamaz iken, yeni bir mekân oluşturmak asla mümkün değildir. Aile bireyleri arasında düzenli bir işi, geliri olan hemen hemen yok denilecek kadar azdır. Dolayısıyla TOKİ'nin sağlayacağı konutların taksitlerini, giderlerini ödeme imkânları da yoktur. Yani bu insanların yeni bir sürgüne, ne ekonomik ne de psikolojik tahammülleri vardır...

TOKİ'nin tabutluklarına hayır!

Elbette buralarda bütün binaların çok sağlam ve sağlıklı olduğu iddiasında bulunulmuyor. Ancak küçük müdahalelerle, fiziki sağlamlaştırma ve iyileştirmelerle daha yaşanabilinir mekânlar haline getirilebilir. Bu üç mahallede yaşayan Kürtlerin asıl ihtiyaçları ise sosyal güvenceli iş olanaklarının yaratılması, kültürlerini, dillerini geliştirebilecekleri ortak mekânların çoğaltılması, sosyal donatıların yaratılması, çocuklara oyun alanları açılması, altyapı eksiklerinin giderilmesidir. Akdeniz Belediyesi'nin yaptırdığı son anket çalışmasında halkın yüzde 96'sının kentsel dönüşüme hem ekonomik, hem kültürel, hem de siyasi nedenlerle karşı çıktığı görülüyor. Yine Hakların Demokratik Kongresi'nin (HDK) mahalle gezilerinde de bu anket çalışmalarını destekleyen sonuçlara varılmıştır.

Adı geçen bu üç mahalleden herhangi bir evin kapısını çaldığınızda, sizi tanımadıkları halde, mutlaka içeriye sofralarına davet edip misafir etmek isteyeceklerdir. Bilinmeli ki, inşa edilmiş bir kültürdür bu. Çocukların özgürce oynayıp, düşe kalka büyüdükleri sokaklardaki cıvıl cıvıl sesler, kadınların bahçelerde tandırda ekmek yapıp komşularla kapı önlerinde daldıkları çay sohbetleri, hayatın bütün yüküne rağmen yorgunluk giderdikleri sokak dostlukları, erkeklerin iş dönüşü verdikleri küçük kahvehane molaları, yaşlısıyla, genciyle kolektif yaşamın ve dayanışmanın en güzel örnekleri... Böylesi bir hayatın üzerine çullanarak, insanları TOKİ'nin artık herkes tarafından "tabutluk" diye tabir edilen ucubelerine hapsetmeye hiç mi hiç hakkınız yok.

Yapmayın efendiler!

40 fotoğraf - 40 hikâye... mersin'de 'kent sürgünleri' sergisi...

KENTSEL DÖNÜŞÜMDEN OBJEKTİFE YANSIYAN SÜRGÜNLER!

SELÇUK ARSLAN

'Kent Sürgünleri' çalışmasını, kentsel dönüşüm kapsamında olan Çay, Çilek ve Özgürlük mahallelerinde halkın görüşlerini alarak ve bunları fotoğraflarla destekleyerek gerçekleştirdim.

Bu serginin amacı, zorunlu göç mağduru insanların durumuna dikkat çekmek ve keyfi uygulamalara karşı söyleyecek sözümüzün, çekecek fotoğrafımızın olduğunu göstermekti.

2 ay süren bir alan çalışmasının sonucu olan 'Kent Sürgünleri' çalışması kapsamında 150 kişi ile görüştüm ve 40 hikâyeyi ve fotoğrafı paylaştım. Derlediklerimi, İçel Sanat Kulübü'nde açtığım sergiyle (21.05.2012) kentin gündemiyle buluşturdum.

Peki, neden 'Kent Sürgünleri'? Bu sorunun cevabını 'sürgün' sözcüğünün anlamından hareketle vermenin daha doğru olacağını düşünüyorum.

Sürgün; ceza olarak, bulunduğu çevreden uzaklaştırılıp başka bir yere gönderilen kimse demek oluyor. Bunun pratikteki karşılığı ise bu biçimde sürülmek durumu yani sürgün cezasıdır. İşte sorunun cevabı tam da bu. Söz konusu mahallelerde yaşayanlar zaten zorunlu göç mağduru, kimisinin köyleri yıkıldı, kimisinin mal varlığına el konuldu, kimisi koruculuğu kabul etmediği için sürgün edildi. Bölgede yaşanan savaşın cezası bu insanlara kesildi ve sürgün edildiler. Devlet, yarattığı sorunun bedelini bir de sürgünle halka ödettirdi. Sürgünler daha bunun şokunu atlatamamışken, ikinci bir sürgün ya da cezalandırmayla karşı karşıyalar. Peki bu ceza niye kesiliyor? Bu sorunun birkaç cevabı var. Kendilerinin de dile getirdiği gibi, *"Burada örgütlü bir yapımız, birliğimiz var. Belediye başkanları, milletvekili çıkartıyoruz. Bu yapımızı bozmak, bizleri dağıtmak istiyorlar!"* Başlı başına bir neden bu.

Günümüzden 5 bin yılı aşkın bir süre önce ilk kentleşmelerin ortaya çıktığı Mezopotamya topraklarından bugün zorla göç ettirilen kent sürgünlerini, sürgün içinde sürgüne zorlamaktı bu...

www.arsivkurdi.org

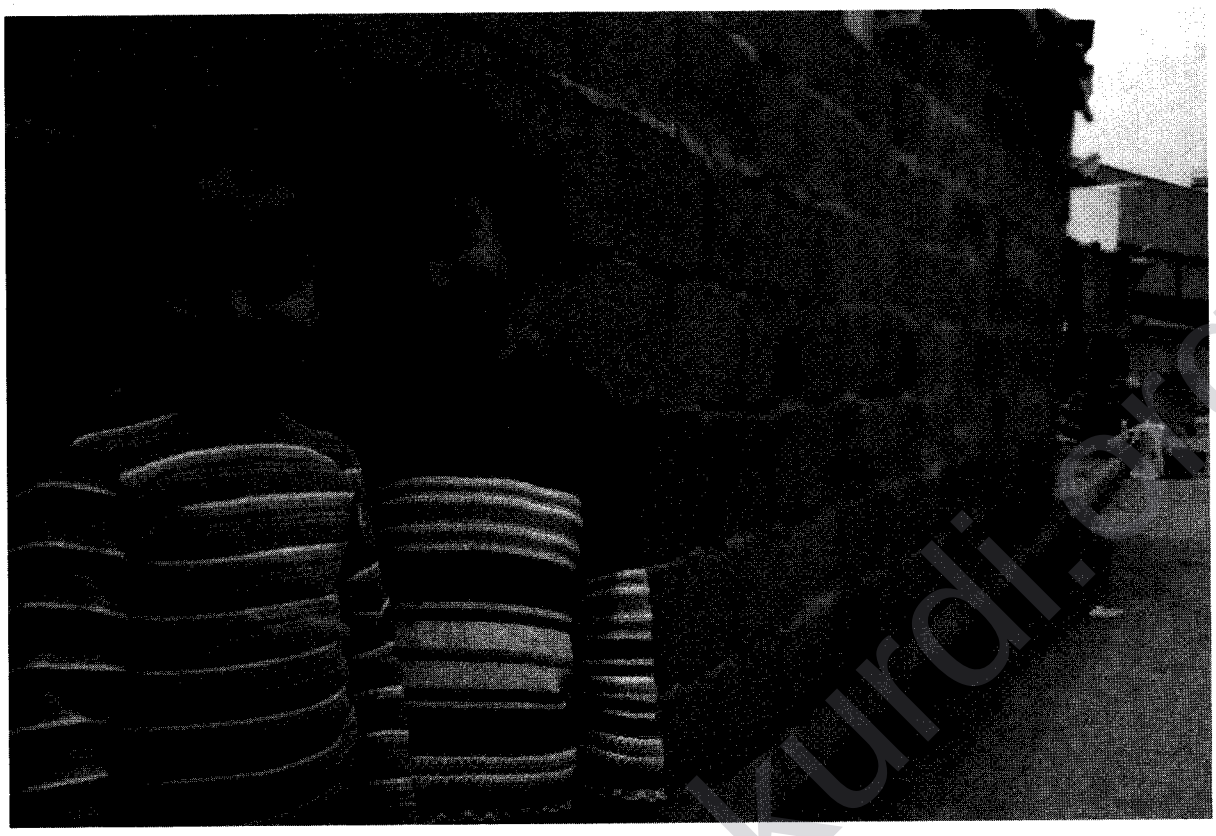

İşte muhalif olmanın bedelini sürgün/ceza olarak ödeyen ve Mersin'in bir ucundan diğerine sürülen 'Kent Sürgünleri'nden birkaç fotoğraf ve kısa hikâyeler:

Hacı Murat: Urfa Viranşehir'den geldim. 5 senedir bu mahalledeyim... Burada insanlar geldikleri yerin kültürünü yaşatıyorlar. Bir paylaşım kültürü ve bir ortaklaşma hâkim. Onun dışında burada bir ortak irade var. Kendi belediye başkanımız, kendi milletvekilimiz var. Bizleri dağıtarak bunlara engel olmak istiyorlar.

Fatma Kaplan: Urfa Suruç'tan geldik, 41 senedir buradayız. Biz buradan gitmeyi istemiyoruz. Bir kültürümüz, bir yaşam şeklimiz var burada. Biz apartman yaşamında yaşamımızı sürdüremeyiz. İşte düğünümüzü sokakta yapıyoruz. Cenazemizi aynı şekilde... Başka bir yere sürülmek istemiyoruz.

Cemile: 63 yaşındayım, Urfa'dan geldik. 30 yıldır buradayız. Fakirlikten kaçarak geldik. Ekonomik nedenlerden sürgün olduk. Yıkılmasını istemiyoruz. Zaten zar zor günlük yiyecek bir lokma ekmek buluyoruz. Buradan gidersek nasıl yaşarız, bilmiyorum. Burada hep birlikte bir aile olmuşuz. Birbirimize yardımcı oluyoruz. Önce gelip bize sorsunlar bakalım, biz gitmek istiyor muyuz, diye...

Abdülaziz Çakıl: 20 senedir buradayız. Zaten sürgünle gelmiştik. Askerlerin zoruyla köyümüzü, evimizi bırakıp geldik. Buradan nereye gideceğiz? Biz bu sürgün mantığına ve TOKİ'ye karşıyız.

www.arsivakurdi.org

BÎRANÎNÊN XANIMA CINDÎ

Amadekarina ji bo weşanê: Prof. Dr. CELÎLÊ CELÎL

Sala 1991, Prof.Dr. Ordîxanê Celîl li Yêrêvanê ji dayika xwe Xanima Cindî, kevaniya Casimê Celîl, li ser malbata wê û zarotiya wê hinek pirsiyar kiriye û li ser şirîta dengnivîsokê girtiye. Bîranînên ji rojên zilmê pir girîng in. Ji ber ku ew çavkanî ne ji bo dîroka kurdên Kafkasyayê, rûpelên girîng in ser komkuja kurdên êzîdî, ya ku leşkerên Osmanyê di sala 1918'an serê xelqê aşt û riat anîne, bihezaran malbatan malwêrankirine, bêhejmar meriv ber şûrê xezayê derbas kirine, kuştine û xwîn rijandine. Birînên kûr, alava kesera windakirinê heta mirinê rehetî nedaye kesên ku ji mirinê xilas bûne, lê dê-bavê xwe, xwişk-birê xwe, qewm-pismamê xwe winda kirine.Tu tişt nikare birîna zilmê û zelûliyê derman bike. Axîna kûr û keder bi wan re maye heta mirinê.

Yek ji wan ku kesera dê û bavê, xwişk û birê dilda ma, ew dayika Xanim bû. Bîranînên wê em raberî xwendevanan dikin ji bo ew rûpeleke nû ji dîroka gelê xwe bixwînin û nas bikin.

Ordîxanê Celil: *6'ê avrêlê, sala 1991'ê Yêrêvan, mala bavê xwe de ez û diya xwe em rûniştine, naka ezê jê hinek pirs-pirsyara bikim, binihêrim çika çi tê bîra wê, çi dikare mira bêje derheqa zarotiya xwe da. Inê, de hinekî derheqa zarotiya xwe da me ra gilî bike. Çend Salî bûyî, ji kîjan gundî bûyî, ji mala kê, navê bavê te, navê diya te, navê eslê te çi bû? Îja paşê ser sêwîxanê tê me ra gilî bikî. Erê, bû?*

Xanima Cindî: Ez ji gundê Qizilqûlê me, em xwe xwe, qeymê xwe va çîlî ne, dê bavê min ji wî gundî ne, navê diya min Almast e, navê bavê min Cindî ye, Cindiyê Qero, Qeroyê Rizgo, Rizgoyê Sûbaşî.

Xûşk, birê te hebûn?

Xûşka min jî, birê min jî hebûn, wexta revê ez 4-5-salî hebûm, em revîn hatin ber devê Erez, îja kê xwe avê dixist, hemû pêlê avê lêdixst dibir, winda dikir. Diya min jî, mala bavê wê vî alî avê bû, aliyê Elegezê. Aliyê çiyayê Elegezê, nehiyêra Aparan digotin, çû wekî bigîje malbata bavanê xwe, mala bavê min jî bir.

Navê birê min Cerdo bû, ber hemêza diya min bûye, em wexta revîne, apanê min, min hilgirtine, lê birê min jî ber hemêza diya min bûye. Wexta avê ketine, de wî çaxî kulfet şerm dikirin ber tiyê xwe, ber mezinan xeverdana, zara xwe daye ber hemêza xwe. Wexta avê derbaz divê, payîz bûye, pêlê avê lêdixe zar û diya min dibe. Zar diçe, îja mêr digîjin diya min xilas dikin.

Lê navê xûşka te çi bû?

Fîdan.

Xûşkate çend salî bû?

Nizanim, bîra min nayê, ji min mezin bû. Em tên gundekî, jêra Horom digotin.

Navê apê te, navê meta te, xalê te çi bûne?

Metên min hebûne, xalên min jî hebûne, lê ez nizanim, nas nakim, lê apanê xwe zanim. Navê apê min yek Sehîd e, apekî min jî hebû, usa xirav bû, usa xirav bû, navê wî qe naxazim bidim, Şêro bû. Lê wî ra girêdana min tune bû. Min apê xwe Sehîd zef hez dikir, çimkî apê Sehîd me ra zef girêdayî bû.

Almast ji mala kê bû?

Mala Mîrzê, nizam çi digotin, esilê xwe va çuxreşi bû. Bavê min çîlî ye, diya mi çuxreşî ye. Niha wê serhatiyê jî ezê bêjim. Kalikê min bi edetê me kurda va, bo kurê xwe qîza birê xo dixaze, qanonê wana usa bû, îja qîzapa min bavê min begem nekiriye, de berxê malekê ne hev hez nekirine, îja yekî ûtîra direve, nizanim kîjan salê bûye, berî revandinê pevgirêdana xo tevî wî mêrikî çêdike. Navê mêrik nizanim. Dewata bavê min divê, ew qîzapa min tev wî mêrikî direve, dewat betal dibe, disekine.

Wexta dewatê direve?

Erê, waxtê dewatê direvîne. Îja dewat betal dibe, divêjin bûka filankesê revandine. Dikevin pey, kevirkuçik, zinar-gelî, geboza digerin, navînin. Kalikê min tê sond duxe, îdî wê qîzê heram kir. Qapiyê xwe hilneda bariş jî nedibû, gotin, were em bariş bin, çû qelen birî, heta kuçikê ber derê wan jî anî. Usa wana kir kesiv. Îjar waxtê usa kalkê min Rizgo sond xar, go ezê bikevim welat-welat bigerim qîzeke bi dilê kurê xwe bînim. Çû taşnîka çuxreşa diya min dît, navê diya min Almast e, navê xaltiya min yek Tûkas e, yek Gulperî, lê navê xalanê xwe ez nizanim. Îja usa em bi rev hatin Aparanê.

Na çaxê av derbaz bûn?

Avê derbaz bûn, hatin diya min xilas kirine, em

pêşiyê hatin gundê Horomê, jê derbaz bûn çûne Camûşvana-mezin, malbavanê diya min wira bûn, mala bavê min wira koça xo danî. Diya min nexaş ket.

Bavê te jî wira bû?

Bavê min jî wira bû. Îja Rom hat Camûşvanê tijî bû. Rom kulfetê bedew dibir, mêr dikuşt. Wê derê diya min diçe herî ser çevê xwe dixe, çimkî spî bû, bedew bû. Herî ser çevê xwe dixe eskerê Romê tên divên, hila here ser çavê xwe bişo. De teherekê saw wexta rom hatiye ser me, saw meriya digre, çû ser çavê xwe şûşt, diya min xwestin bi zorê bibin, neçû, hicûmî ser wana kir, lêxistin di cî da kuştin. Paşê bavê min hate kuştin. Li Elegezê... Bavê min jî nizanim kê kuşt, ez êtîm mam.

Tê bîra min, çaxê em çûne Elegezê, te digot, bavê min vira miriye.

Erê diya min jî wira çelkirîne. Îja kurê xwe ra bêjim, dê bavê min mirin, xuşka min û birê min jî mirin, ez tenê mam. Apê min Sehîd zef min hiz dikir, Sala 1920'î hilda ez anîm sêwîxana gerandim, anî Eşterekê. Eşterekê sêwîxana êzdîyan hebû, serwêrê wê Elîxanê Serdar bû. Qeymê mala bavê min bû, apê min gumana wî va min û kurê xwe hişt wira. Apê min go: - Elîxan can, van herdu tifala tesmîlî te dikim, hesêvankî zarê tene, lê binêre, ça dixazî.

Kurê wî jî pêra bû?

Kurê wî jî, navê wî Kamil bû. Apê min hişt çû, îda min apê xwe nedît. Nizanim çend roj balkonê (eywanê) man, Elîxanê Serdar me qebûl nedikir, digo, na-na neyên hundirê avayî. Çend rojan em diçûn me nan berev dikir, her du tifal, ez û kurapê xwe Kamil. Em diçûn nava gund (Eşterekê) me nan berev dikir. De wexta berx e, wexta heywanete ciyê xwe zane, me jî ciyê xwe zanibû, em dihatin wê balkonê star dibûn.

Ber derê sêwîxanê?

Erê, derê sêwîxanê ber me dadidan, lê balkon hebû, ser wê balkonê em şevê radizan. Rokê jî hatin gotin, zanî, îzin tune hûn vira bimînin, go, gerekê hûn herin. Me go emê ku da herin? Giriyan. Go, na, qirar hatiye, hûn gerekê vira nemînin. Ez û kurapê xwe Kamil, min destê wî girt, em ketin nav kuçê Eşterekê. Me nan berev dikir, şev jî dihatin ber dîwarekê em radizan. Yeke file hebû navê wê Sofî Zelo jêra digotin, jina mezin bû.

Ji Eşterekê bû?

Erê, ji Eşterekê bû, go qîza min tu gune yî, go ber dîwaran ranezê, were heyata me, derge heye em şev dadidin, dîsa tera star e. Ewê jinikê me bir heyata xwe kuçikê wê belgiyê min û kurapê min bû. Ez wexta ew rojên giran tînim bîra xo, divêjim, şikir zarê min hene, mezin bûne, başin, ilmdar in, lê ew hêsîrî bîra min naçe, îjar ezman lihêfa me bû, erd jî hema doşeka me bû. Me usa heta çendekê derbaz kir, heta payîz hat. Payîz hat, Sofî Zelo gazî kurê xwe Vardan kir, go, Vardan lawo, go gunene, etîm in, zar in, zivistan hat wê çi bikin? Here kagazê wana Rewanê çêke, bêje wekî du êtîm ha-ha kûça digerin hilnadin. Îja hat Rewanê ew Vardan kagazê me çêkir, îdî me hildan. Îdî Elîxanê Serdar wira nîbû. Nûra Polatov hat.

Elîxanê Serdar we qebûl nekir, berî we da?

Erê, qebûl nekir, hat Nûra Polatov. Nûra Polatov jî usa ma heta nizam kîjan salê. Lê sala 1926'an çiqa sêwîxana Ermenistanê hebûn, topî ser hev kirin, birin Celeloxliyê. Em çûn Celeloxliyê, wira jî man. Em hîn dibûn, kincan li me dikirin, sol dikirin pê, xwarina me hebû, kîsê dîwanê bû. Îja hat sala 1929'ê, go, qirar hatiye, go, evana mezin bûne, gerekê herin Lênînakanê fabrîka têkstîlê bixevitin. Navê fabrîka têkstîlê Mayîs bû, yanî Gulan, herin wê derê bixevitin.

We serî xwe dadanî ser kevir?

Jinik kuçkê wê hebû hundirê heyatê da, îjar usa kîlera wê hebû, ew kuçik jî ber kîlerê da bû, me serê xwe dadanî ser wî kevirî.

Derheqa Nûrê da çi dikarî bêjî?

Nûrê serkar bû, Nûrê kincê yêvropayê xwa dikir, ser hespê siyar dibû, xandina wê ya rusî bû, lê seva dînê xwe mirîbû.

Diya wê ûris bû?

Diya wê Anîçka, navê xûşka wê Marûs bû, navê birê wê Fêdka bû, yek jî Baso bû. Ewê çû ser elemê şêr, usa jî hate kuştinê. Naka vegerim bêm ser sala 1926'an.

Ser sêwîxanê?

Erê. Sala 1926'an ji Eşterekê em birin Stêpanavanê (Celaloxliyê). Em wira man heta sala 1929'an. Sala 1929'an hatin gotin, wekî mezinan divin fabrîka Lênînakanê bixevitin. Îdî me mezin hesav dikirin, lê mezinê me êtîmxanê go tu neçe, go salê te nagîje. Min go na hevalê min ku, ez jî wira. Me anîn ber maşînê, dane rûniştandinê, me berê xwe da Erêvanê. Berê xwe da Erêvanê 29-30'ê salê bû, em hatin ber lusjoxkomatê (wuzerata perwerdeya gelêrî) peya bûn.

Mêrikek hebû, Arêstakêsyan, go, hûn çi miletî ne, min go ez êzdîme-kurd im. Ber min rabî, go, Wey qîza min, em we çirava digeriyan, ro me dît, go me têxnîkûma kurdan vekiriye.

Naka hinek ser Lênînakanê?

Erê ser Lênînakanê me birin ser dixtor, îja dixtor nihêrî go çaxê vê nîn e wekî tekstîlê da bixevite, go salê wê nagihîje. Îja em hatin, çêkê (karta) xarina me hebûn, xarinê dîwanê dabûn me, îja çend qîz hebûn, ser xobûn, go kî me tê? Em 10 roj li Lenînakanê man.

Kar nekir?

Me fabrîqê da kar nekir. Îjar me çêkê xo yên xarinxanê firot, perê me ku hebû? Em êtîm bûn, me çêkê xo firot, em hatin Erêvanê. Hatin Erêvanê, hatin lusjoxkomatê.

Kî te ra hebû?

Ez bûm, Zano bû, Hasmîk bû, keçkê fila jî me ra hebûn, navê wana bîra min çûye, lê ewana pêşiya min hatibûn êtîmxanê, Zano, Hasmîk pêşiya min hatibûn, ez pey wan hatime. Îjar li Yêrêvanê li taxa Kondê êtîmxana teze vekiribûn, wê derê me nanê xwe kîsî dîwanê dixar, xo dikir, mera gotin heta têxnîkûma kurda vedibe.

Hûn çûne lusjoxkomatê?

Em çûn lusjoxkomatê, me ra gotin, hûnê herin Kondê, avayî heye, otax didine we, dîwan wê we xayke, kinc wê bide we, xarinê bide we, sol bide we, heta têxnîkûm vebe. Têxnîkûm aqilê min 1931'ê salê vebû, ji 1930'ê sale da ez îdî Yêrêvanê me.1931'ê salê vebû têxnîkûma kurda, em zimanê dê hîn dibûn.

Îja we qebûl kirin têxnîkûmê?

Erê, qebûl kirin. Têxnîkûm jî dîsa kîsê dîwanê.

Berî têxnîkûmê, hê hûn nehatibûn têxnîkûmê?

Erê, wana me cî warkirin, cî wana da me, em çûn Kondê. Paşê têxnîkûm vebû, rind guh didan.

Naka ser têxnîkûmê çi tê bîra te?

Têxnîkûm tê bîra min sala 1931'ê vebû, Casimê Celîl hat serkarî.

Kî bû cara pêşê dîrêktorê we?

Casim bûye, wexta em rûniştine min Casim dîtiye, îdî min kesî nedîtiye.

Têxnîkûm teze vebûye?

Erê, digotin filankes-bêvankes, lê hila hê venebûbû, kes tune bû, lê ser meydanê Casimê-Celîl bû. Casimê Celîl ji Tilbîsê anîn meznê me. Îja xort gişk emrê xo da ji Casim mezintir bûn. Casim 22-salî bû, ez jî 16 hebûm. Îja ders dida me, Casimê Celîl dersa leşkeriyê, tebiyetê, dinêzanebûnê dida me. Îjar paşê me hev stand.

Te Sehîd nedît, çû-çû?

Na, pey sêwîxanê wê me bivirana, hat çû cem mezinê me, go ez dixazim qîza xwe bivim, qîza birê min e. Îjar min nexast.

Kurê xwe bir?

Kurê wî miribû. Kurê wî sêwîxanê mir.

Ber çevê te?

Ber çevê min. Nava wî çû, wî çaxî dinê tev hev bû, min da ser pişta xo kûçe-kûçe gerand, bir nexwaşxanê. Ez jî biçûk bûm, ew jî çûk bû, lê ez salekê ji wî mezin bûm. Min hêviya xwe danî ser sêwîxanê, wekî biguhêzin nexaşxanê, komek nedan. Min bir, nava wî diçû, ji rûvyê wî xûn diçû. De derman, îlac nekirin, mir. Ew mir ez mam, îja apê min Sehîd hat wekî min bive, meznê me navê wî bîra min çûye, navekî xaş bû, go qîzik naxaze, go îzna me tune em zorezor derxin. Îjar usa apê min çû, îdî min nedît.

Lê kê tê bîra te?

Kurê Tosin, Tosin jî birê Kamil bû, kurê Sehîd. Du kurê Sehîd hebûn, ez jî qîza Cindî bûm.

Bise, Kamil tera bû mir, lê Tosin?

Tosin jî mezin bû, bavê xora bûye, min nedîtiye, bavê wî mir, ew jî mezin bûye zewicîye birine eskeriyê, miriye, niha neviyê wî hene.Usa tên mira gilî dikin.

Têxnîkûmê da kî hebû, kî ders dida we?

Pêtoyan bû, Casim bû, navê yekê jî hebû ewê nivîskar Nûrî Hîzanî jî, yek jî hebû, zef merîkî heyf bû, gelek bûn.

Kurmanc bû?

Na ermenî bûn, navê wî çîye, birê ewê nivîskar, ko girtin. Casim rind zane navê wana, ez nizanim.

Têxnîkûmê da jiyana we ça bû?

Zefbaş bû. Em kîsî dîwanê dijiyan. Xancyan usa têxnîkûm hiz dikir, usa komek dida kurda, bahar ke mîna Xancyankes tune bû. Ew filê Wanê bû, usa guh dida kurda wekî nikarim bêjim. Çi bêjî mera ber dida, me li têxnîkûmê qet zehmet, zelûlî nekişand. Kincê me cî, solê me cî, xarna me cî, hemû tişt cî.

www.arsivakurdi.org

Dayê hila gilîke derheqa eskerê tirka, çaxê hatin ketin Elegezê, Camûşvana-mezin, çi dikirin,ça cimet dizêrandin?

Mala me wura bû, hatin ketin mala, digotin kî ji Qersê revî ye, digo ji me ra bêjin. Yê binelû her yek ji xo ditirsiya, digotin ev mala filankesê ji Qersê revîye, îja dihatin ser, digirtin dibirin dikuştin. Îja zêde mê ra digeriyan, wekî mêra bivin bikujin. Hatin şev derê me kutan lê qe bîra min naçe, tenê tê bîra min, tirkî ha gotin, bacî qapacî, qapacî yanê derî veke.

Dihatin çi digotin, deri dikutan?

Dihatin, derdê wan ew bû mê ra berev bikin, îjar ji yê ko Elegezê zû va diman ji wana dipirsîn, kî ji Qersê revîye hatiye. Gundiya jî tirsa xwe cî digotin, wekî ewana aza bin. Îjar şevekê hatin, qe bîra min naçe, ez nizanim çend salî bûme, gotin "qapacî, qapacî", me derî vekir, hêwirza me, zare-zara me, em digiryan, kulfet digiryan.Geryan apê min dîtin.

Apê te binê stêrda bû?

Erê, me veşartibû.

Kîjan apê te?

Sehîd, apê minî Sehîd, aqa jî rem bû, îja apê min birin, wekî bivin, çemek heye nava Elegezê derbaz dive, ew çem û pirak heye, maleke usa tek hebû, başqe bû.

Mala wan da em mane ez divêjim.

Na ew mala Selîm bû, îja ber mala Selîm, wexta wî alî dinêrî, aliyê mezela, malek hebû, qe bîra min naçe, ew heta niha jî mejiyê minda ne, apê min birin wê derê, kutan, zêrandin çi kirin, îdî ez nizanim, lê rêva ji destê eskera direve, xwe xilas dike vedigere. Sala1918 em revîn, du sala heta sala1920'î usa gund bi gund apê min Sehîd em geranine, her du kurên wî jî mira. Gerandine, pêxas, tezî, hemû tişt zelûlî me kişand, heta em hatin gihîştine Eşterekê.

Sala 1920'an we anî Eşterekê?

Erê, du sala mera gerya. Apê minî Sehîd, reme li gora wî be.

Ji aliyê diya te kî tê bîra te?

X.C. –Alîyê malbavanê diya min? Sala 1931'ê wexta min li têxnîkûmê dixwend, me xwendevana havînê ser gundên kurda berev kirin, wekî em herin gunda zarê hûr hîn kin. Ez çûm Cercerîsê, para min gundê Cercerîsê ket.

Erê,te wê derê baxçê zarada ders daye?

Erê, baxçê zara wê derê ez xevitîm, îja malek hebû navê jina wê male Şemê bû, ez çûm, ber tendûrênan lêdixistin. Ez çûm wira mi ra go, qîza min tu qîza kêyî? Min go, ez qîza Almastê me, diya min çuxreşîye, go ji meyî, tu ji mala tiyê min î. Îja navê kurê wê Cimo bû. Cimo Tilbîsê hambaltî dikir, îja wexta Cimo Tilbîsê hat, Şemê jina mezin bû, navê jina Cimo Xezal bû, navê zareke wan Etles bû, Etê jêra digotin, zef zareke bedew bû, delalbû, 3'ê salî bû, gazî min kirin go, tu qîza kêyî, min go, ez qîza filankesê me, ez ji Qezilqulê me, ji Qersê me. Gişk min go, wê go, were ez te bivim mala xaltiya te, Tilbîsê. Xerc xerecê riya min Cimo kişand, de perê min tune bû, rê min nizanibû.

Te hê mêr nekiribû?

Na, min mêr nekiribû, lê bavê te hat, serîk da min û çû... Ez çûm Tilbîsê, mala xaltiya xwe Gulperî. Îja usa bûn xayê min, çend roja mala wan da mam, dîsa xerc xerecê min kirin ez pajda hatim.

Hila tu ser Şerê gilî bike, meta bavê mi.

Meta Casim gundê Ûcanê dima, sala 18'a ew jî ber Romê revîbûn, 7 zarê wê hebûne, 7 jî mirin, nizanim çend kur, 2 qîz bûne, kurekî wê mabû Celîl. Ew Celîl jî wexta metê hat têxnîkûmê Casim bibîne, metê ez dîtim, ji Casim pirsîye, eva kê ye? Gotiye, qîza gundiyê me ye, gotiye qîza filankesê ye. Metê gotiye, peê, Casim, ez qurban, ne maltîyê min in evana. Go qîzeke, ocaxzedeye, zanî çi Casim, tiştekî ji te hîvî dikim, miletê mayin nestînî? Ocaxa mala bavê min netemirîne, ji miletê min bistîne. Îja meta wî isa lava kir, bavê te dilê wî nizanim, kê ketibû, metê go, na tê vê qîzkê bistînî, ezê derê te vekim, bêjim kurê birê min heye, ocaxa mala bavê min dûê wê dikşe, go lê miletê mayin bistîn, îbizanibî îdî em tinene tera.

Celîl jî gelek te xadîtî dikir, tê bîra min, salên 1939-1940'î

Celîl, dihat, biharê timê min dibire gund, mala xo, bêdera wî erdê dibû, de gundî wexta bêder erdê dibe, genimê wan qismetê wan e, dixevitin zûzû top bikin, wekî baran neyê xirav neke, zirar neke. Îja min digo, Celîl min bîra malê kiriye, ewî bêder, ew mal, gişk dihîşt, de wî çaxî ne avto hebû, em nigava ji gund pîya gelyava peya dibûn, nizanim te dîtiye, ew gelî, em dihatin stantsîya Elegezê. Ew qe rokê negot tu çi dikî? Axir bêdera min erdê ye, qismetê zarê min e, baran hat wê bişo bive, ezê paşiya gundiya bimînim. Timê isa xatirê min digirt. ❋

Têbiniya Tîrojê: Me xwest zimanê resen ê vê hevpeyvînê biparêzin. Loma me dest neda zimanê wê.

samimi bir gerçeklik arayışı

İKİ TARAFTA EVLAT ACISI

SEVDA KARACA

İnsan belleği kimi zaman yazılacak yeni tarihin umudu, kimi zaman ise o tarihin muktedirler kaleminden yazılmasına dayanak oluşturabilecek kadar da hırpalanmış olabiliyor. Memleketimizin, parçaları savaşla lehimlenmiş tarihinin üstüne umutlu bir yeni tarihi yazmak için nereye çevireceğiz başımızı? Dünü bugünden ayırmak, yarını bugünden farklı kılmak için gazete manşetlerine, anahaber spotlarına, kime ne deneceğini öğreten, bilinçaltının-üstünün kıvrımlarına yerleşiveren sıfatlandırmalara mı, yoksa gerçek öznelerin yaşamlarına mı bakacağız? Savaşın açmazları söz konusu olunca hele, o gerçek öznelere ulaşmak, o özneleri buluşturmak bu kadar zorken, zorlaştırılmışken, bir tezin sayfalarında bu çabayı mütevazı bir biçimde gerçekleştirmeye çalışan genç akademisyen Burcu Şentürk'ün *"İki Tarafta Evlat Acısı"* kitabının sayfalarında gizli "gerçeklikleri" konuşalım biraz da.

Ön kapağı NarPhotos'tan Hüsamettin Bahçe'nin etkileyici fotoğrafı şekillendirmiş, arka kapağı ise şu cümleler: *Büyük kutuplaşmaların, karşılıklı derin önyargıların, büyük anlayışsızlıkların varlığını saklamıyor gözümüzden bu kitap. Bununla beraber, ortak yaşama ve barış umudunun tükenmeyen kaynaklarını da yokluyor. Bu insanların acısını, duygusal karmaşasını bilmek gerek. Barışı beklerken...*

Barışı beklerken... Ne güzel laf... Ancak bu yazı 2. Dağlıca olayının ardından ekranlara yeniden taşınan *"vatan sağ olsun"* diyen asker ailelerinin görüntülerinin, gazetelerin 1. sayfalarını dolduran cümlelerin, sokakta, bakkalda, manavda insanların üstüne sinmiş bir ruh rutubetinin gündönümünde yazılıyor. Ve şu dakikalarda açık televizyonun ekranlarında devletliler, ölü canlar mihrabına gözyaşı sürerek genç ölüler üzerinden öfkeli nutuklar atıyor...

Tîroj okurları açısından resmin bir kısmına değen fırça izleri daha berrak. Peki anlamak neden önemli "iki tarafı", özellikle de resmî törenlerin üzerine al bir örtü sererek aynı kalıp cümlelere mahkûm ettiği asker ailelerini? Onların yaşadıklarını, hissettiklerini? İnsani duygularını cendere altına alan resmî söylemin onları nasıl şekillendirdiğini ve o duyguları neye dönüştürdüğünü gerçekten biliyor muyuz? Evladını kaybeden annenin hissiyatı tek bir kelimeyle açıklanamaz evet, ama ya o evlat, savaşın bir tarafında "kutsallaştırılan" ve ölü bedeni üzerine vatanın yeniden inşa edildiği bir nesneye dönüştürülürken o kaybın *"vatan sağ olsun"* cümlesiyle karşılanmasının alt metninde neler var, biliyor muyuz? O acının içinde bu cümlenin kurulmasına kaynaklık eden yarılmayla baş etmeden barışı bekleyebilir miyiz?

Cevabı kitapta şöyle veriliyor: *Çok katmanlı bir toplumsal dönüşüm önemlidir, zira savaşların insani yaraları ölü sayılarıyla anlatılsa bile ortaya çıkan tahribat asker ve sivil ölümlerinin çok daha ötesine uzanmaktadır. Savaşlarla kavrulan coğrafyalarda şiddet ortamı topluma derin bir korku salar, insanların hayat standartları aniden düşer, aileler parçalanır, hayatta kalanlar ölümlerin getirdiği dayanılmaz acılarla sarsılır ve birçoğu da travmalara maruz kalırlar.*

Acıya tanıklık

Çoğu zaman sayıların yarıştırıldığı savaş bilançolarından geriye kalan insan acılarını anlamaya çalışan araştırma, ne üzerine çalışacağına henüz karar verememişken bir Kürt ailenin evine konuk olan araştırmacımızın o evdeki "insana değen" acıya tanıklığı ile başlıyor. Mersin'in Kurdali mahallesinde, arkadaşının evinde, birçok Türk gibi tek kelime Kürtçe duymadan ve merak edip öğrenmeden 20'li yaşlara kadar gelebilmiş bir kişi olarak kendini nereye konumlandıracağını bilemeden girdiği evde tanık olduğu şey vakur bir barış çağrısı oluyor. Hakkâri Çukurca'da gerçekleşen çatışma sırasında iki askerin

www.arsivaktuel.org

hayatını kaybettiğini anonslayan televizyonun karşısında sessizce ağlayan Kürt ananın *"ölüyor insanlar, askerler ölüyor, öyle üzülüyorum ki"* mırıldanmalarını kesmesi... Televizyonda tabuta sarılan annenin gözyaşlarına eşlik eden, farklı iki hayat süren, uzlaştırılmaz yaşamların kutuplarına sürülen iki kadının ortak tavrı... Onu hayrete sürükleyen bu "acıda uzlaşıyı" o akşam yemeğinde tez konusu olarak alıp Ankara'ya yola çıkan araştırmacı...

Etiyle kemiğiyle, gözyaşı ve feryadıyla gerçek olanla, insani olanla karşılaşmaların değeri büyük, lakin bir tarafın sürekli *"buluşalım, halleşelim, derdi de çözümü de ortaklaştıralım"* çağrısına yanıt vermeyen "diğer tarafın" buna meyli yok. Neden?

'Onlara bir şey olmuyor'

"Bizler vatanın birliği, bayrak, ezan ve devletin devamı için ölen şehitlerin aileleriyiz. Çocuklarımız, devletin verdiği görevi yerine getirmek için PKK terör örgütüne karşı savaştılar. Çocuklarımızın tabutları üzerindeki Türk Bayrağı'nı gördüğümüzde bile hepimiz 'vatan sağ olsun' diyoruz." (www.sehitler.org)

Asker ailesi dendiğinde havada uçuşan cümlelerin kendi "resmiyetlerinde" formüle edilişleri olan bu cümleler ile asker ailelerinin yani gerçek öznelerin söyledikleri ve tavırları arasında bir kırılma olduğunu söylüyor çalışma. *"Zira asker aileleri ana akım medyada her ne kadar evlatlarını kaybeden, tereddütsüzce 'vatan sağ olsun' diyen aileler olarak sunulsa ve kendi yayın organlarında da benzer bir resmin içini doldurmaya devam etseler de birebir sohbetlerde ve kendi aralarındaki tartışmalarda bu sözü kolaylıkla sahiplenmedikleri, devlet, vatan ve orduya itaat kurgusunu kendi hikâyelerinden yola çıkarak eleştirdikleri görülmektedir"* diyor Şentürk. Bu eleştirinin çeşitli boyutları var elbette. Ailelerin adaletsizlik duygusunu perçinleyen ölenlerin hep *"garibanların çocukları"* olması. Her ne kadar *"kader ve alınyazısı"* ile donatılmış olsa da ölüm hikâyeleri, içten içe bir sorgulama da peşlerini bırakmamış:

"Hep garibanın çocuğu ölüyor, hep garibanı gönderiyorlar, benim oğlum bir senelik, iki senelik bir teğmendi. Üsteğmen bile olamamıştı. Kendini daha göreve vermeden, iyice öğrenmeden doğuya gönderdiler. Öyle yapmasalardı, biraz daha kalsaydı belki böyle olmazdı. İşte gariban garibanım yani, bir başbakanın, bir büyüklerin çocukları gidiyor mu, gitmiyor." (Seher)

"Şehitliğe cuma günleri gel de gör. Hep gariban, ekmeğini yiyemeyen insanların çocukları şehit oldu." (Süleyman)

"Zengin, parasını buluyor, torpil buluyor. Türküsü bile var, zenginimiz bedel öder, askerimiz şehidimiz fakirdendir." (Ayla)

"Ölen bizim çocuklarımız, onlara bir şey olmuyor. Bir gün ah vah bir gün toplanıyorlar camide sonra kimse yok. Ama biz her zaman onların yanın-

www.arsivnuroj.org

dayız, her zaman onları düşünüyoruz. Bugün sorun büyüklere kaç kişiyi hatırlarlar, kaç kişinin doğru dürüst evine gelmişlerdir?" (Bülent)

Asker ailelerinin derin "adaletsizlik duygusu"nun ortaya çıkardığı başkaldırının hedefinde devlet var evet. Ancak, bu cümleler "iki tarafın buluşma" noktalarından birine ışık tutuyormuş gibi görünse de Şentürk'ün analizindeki önemli nokta, insanın boğazına düğümlenen duyguya dönüşüyor. Diyor ki Şentürk: *"asker ailelerinin söylemlerine bakıldığı zaman 'devlet' kavramını orduyu dışlayacak biçimde ve sadece siyasetçileri ve bürokratları içine yerleştirdikleri bir yapı olarak görmektedirler. Bu tür bir kurguda bütün eleştiri okları çoğunlukla siyasetçileri, ailelerin kendi ifadesiyle 'başımızdakileri', kısmen de bürokratları içeren devlete yönelmekte, ordu ise asker aileleri ve terörün bitmesine yönelik olumlu adımları atan ancak yine 'başımızdakiler' tarafından güçsüz bırakılan, siyasetler üzeri ve güvenilir bir yapı olarak görülmektedir."* Değerler araştırmalarında da ortaya çıkan "en güvenilir kurum olarak TSK" sonucu ailelerin kendilerini tariflemesine yeniden bakınca anlaşılmaz gelmiyor. Çoğu dar gelirli ailelerin kendi hikâyeleri sorulduğunda anlatıya "şehit haberinin" gelmesiyle başlamaları, ondan önceki süreçte kendilerini tanımlayacak hiçbir şey bulamamaları, kendilerini en önemli hissettiren etkinliğin TSK'ya ait bir mekânda verilen yemekte yüksek rütbeli subaylarla bir arada oturmaları olması ise insanın içini burkuyor. Ne diyor bir asker annesi?

"Ben oğlum sayesinde paşa ile yemek yedim."

Devlet-ordu-vatan üçlemesinde kurulan "şehit ailesi kimliği"nin yalnızca öbür dünyada kutsanan değil, bu dünyada da "erişilemeyen nimetlerin" sağlayıcısı olması. Acının tahvil edildiği şey biraz görünürlük, kadirbilirlik, hatırşinaslık ve aç kalmayacak kadar gelir olduğu zaman, "kırılan kimliklerin" arasındaki çatlaklardan sızacak *"eehhh, yetti sizin savaşınız"* cümlesini kurmak ne derece mümkün? Kitabın muhtelif bölümlerinde alttan alta cevabı arananın bu olduğunu hissettiriyor araştırmacı. Bu çatlaktan sızacakların neleri getireceğinin de umudunu hissettiriyor.

Tam da bu yüzden önemli bir çalışma *"İki Tarafta Evlat Acısı"*. Bilinmeyeni bilinir kıldığı için değil, aksine bilinip de bilmezden gelinenleri akademinin soğuk tutumuna rağmen sıcak gözlemlerle yansıtabilmeyi bir "borç" bilmiş olmasından... Gerçek öznelerin analizlerin dehlizlerinde kaybolup gitmesine izin vermemesinden... ✹

'ÖTEKİ TARAF'A DAİR KÜRDİ GERÇEĞİN YIKTIĞI 'AKADEMİK RASYONALİTE'

Çalışmada "iki taraf"a dair değerlendirmeler yapılırken gerçeğin Kürdi yanına dair karşılaşılanların şaşkınlık, arkasından da hayranlıkla değerlendirildiği satır aralarında hissediliyor aslında. Asker ailelerinden farklı olarak, *"biraz kendinizden bahseder misiniz"* sorusuna verilen cevapların "kurulan kimlikleri" ile değil, acılarıyla, birebir yaşadıklarıyla, taa çocukluklarına uzanan şiddet-baskı öyküleriyle Kürdiliğin eşdeğeri var olma mücadelesi olarak yazarın önüne serilivermesi oldukça manidar. Kitabın 3. bölümünde yazarın naif bir dille hesaplaştığı şu gerçeklik, bu meseleye dair akademide iki çift söz üretenler açısından oldukça öğretici:

" 'Siyasetle ne zamandır uğraşıyorsunuz' ve arkasından 'siyasi bir faaliyete ilk nasıl katılma kararı aldınız' soru çifti herhalde kızı 14 yaşındayken dağa çıkmış, birçok akrabası işkenceye uğramış, defalarca gözaltına alınmış siyasi aktivist olan bir kadına en son sorulan sorular arasında olmalı. Zira siyaset, böyle bir kadın için, pek çok sosyal bilimcinin yaptığının tersine dışarıdan bakılan, yüksek tonda yargılarda bulunulabilen, en çetrefilli konularda konuşup ama ellerini tertemiz tutabileceği bir alan değildir. Dahası siyaset 'rasyonel' tercihler doğrultusunda istemli bir şekilde içine giriliveren, sonra da kolaylıkla çıkılabilen, hayattan apayrı bir laboratuvar hiç değildir. Türkiye'de 30 yıldır devam eden bir çatışmanın göbeğinde yaşıyorsanız ve hatta şartlar çocuğunuzu bu savaşın öznelerinden biri yapıverdiyse siz de siyasetin içine doğuverirsiniz. Ne yazık ki bahsi geçen soruları, henüz yüksek lisansımın alan çalışmasındayken Diyarbakır'daki araştırmam çerçevesinde benimle görüşmeyi kabul eden bir militan annesine yöneltme gafletinde bulundum. Ne de olsa her insan gibi bu annenin de 'tercihleri' vardı ve ben de araştırmamın 'nesnesinin', neden siyasete katılmayı 'tercih' ettiğini öğrenmeye çalışan, 'pozitivizmin' tozunu fazlasıyla yutmuş bir sosyal bilimciydim. Sorumun Kürtçeye çevrilmesini takip eden annenin sessizliği, şaşkınlığı ve sonrasında gayet sakince verdiği 'bilmem işte, ben daha çocukken köyde evimizi basmışlardı' cevabının ardından artık ortada ne araştırma 'nesnesi', ne 'nesnel araştırmacı' ne 'rasyonel tercihler' ne de soru kâğıdım kalmıştı."

'avrupa'ya geleneksel kürt müziğini anlattım' diyen keman virtüözü dilşad said:

HERKES KENDİ RENGİYLE VARDIR VAR OLMALIDIR

GÜLER YILDIZ

Mayıs ayında bir dizi konser için Türkiye'ye gelen Dilşad Said'le İMC TV'de hafta sonları yayınlanan programımda bir araya geldik. Benim için de oldukça heyecanlı ve önemli karşılaşmalardan biriydi. Sadece kemanını duyduğumuz ve ilk ve tek albümündeki o fotoğrafından başka ne vardı ki Said'e dair aklımızda? Hem de 1990'lı yıllarda, Kürtçe ıslığın işkence ve tutuklanma gerekçesi olduğu o zamanlara kemanıyla karşılık gelen en şahane işi yapmıştı Dilşad Said...

Bizler çok mutluyuz Türkiye'ye gelmenizden. Ama sanki biraz geç kaldığınızı düşünüyoruz.

Ben de çok mutluyum. Türkiye'de böyle bir konser imkânının olması beni çok mutlu etti. Bu sefer yalnız gelmedim, kendi orkestramla geldim. 28 kişiden oluşuyor ve klasik batı orkestrasıdır bu. Ancak doğu vurmalı aletlerinin de mevcut olduğu bir orkestra...

Kürdistanlı bir sanatçı olarak Türkiye'yi nasıl değerlendirdiğinizi merak ediyorum...

Herkes kendi rengiyle vardır, var olmalıdır. Kürdistan'ı ve Duhok'u çok seviyorum. Türkiye'nin çok renkliliğini seviyorum; coğrafi ve kültürel zenginliğini seviyorum.

İlk kez geldiniz diye yazıldı ama sizin ilk kez gelişiniz değil...

Evet, ilk kez gelmedim, ama büyük bir orkestra ile ilk kez böyle kapsamlı bir turneye katıldım.

Awazê Kurdî'den sonra neden albüm yapmadınız?

Birçok sebebi var. Her şeyden önce konser, okul ve ev işleri nedeniyle zaman yaratamadım. Ben keman üzerinde kompozisyonlar hazırlıyorum. Birçok Kürt sanatçısına da aranjörlük ve yönetmenlik yaptım. İlk albüm küçük bir prodüksiyondu ama onun sayesinde tanındım. Yeni hazırlayacağım albümde doğu ve batı enstrümanlarını kullanacağız. Daha farklı bir albüm olacak ve orkestrası güçlü olacak.

Hazırlıkları yapılıyor mu? Kısa zamanda elimize alacak mıyız?

Umut ediyorum ki kısa zamanda bunu gerçekleştireceğiz. Birçok ülkede soruluyor bu soru bana. Ama kabul etmeliyim ki biraz ağırım... Memnuniyetim çok zor; bir iş yaptığım zaman da onu içime sindirip kabul etmem lazım.

Awazê Kurdî ilk çıktığında Türkiye'de Kürtçe müzik ve ıslık yasaktı... Sizin albümünüz bize bayram sevinci yaşattı...

Ben söz olmadan, enstrümantal bir albüm yapmıştım. Bir tarafıyla iyi, bir tarafıyla eksikti... Yeni albümde de orkestra ile daha zengin bir albüm çıkacak bu sefer...

Ailede müzikle uğraşan kimse var mıydı, kemanla nasıl tanıştınız?

Ben diğer enstrümanlarla başladım. 10-11 yaşımda iken ud çaldım, akordeon da çaldım. Bağdat Müzik Enstitüsü'ne gittiğimde, 14-15 yaşlarındayken, kemana başladım. Tahsin Taha adlı bir dengbêj vardı, onun çok desteğini gördüm. O bana, *'Kürtlerde keman az, sen kemana başla'* dedi. Tahsin Taha, Kürt müziğini ve sanatçılarını çok seven değerli bir müzisyendi.

Siz 1980'de Duhok'ta bir orkestra kurdunuz. O dönem kolay mıydı öyle orkestra kurmak, ne tür zorluklar yaşadınız?

Elbette çok zahmetliydi... Âletlerin satın alınması, çalışılacak yerin bulunması konusunda özellikle zorlandık. İmkânlar çok sınırlıydı ama yaptık.

www.arsivakurd.org

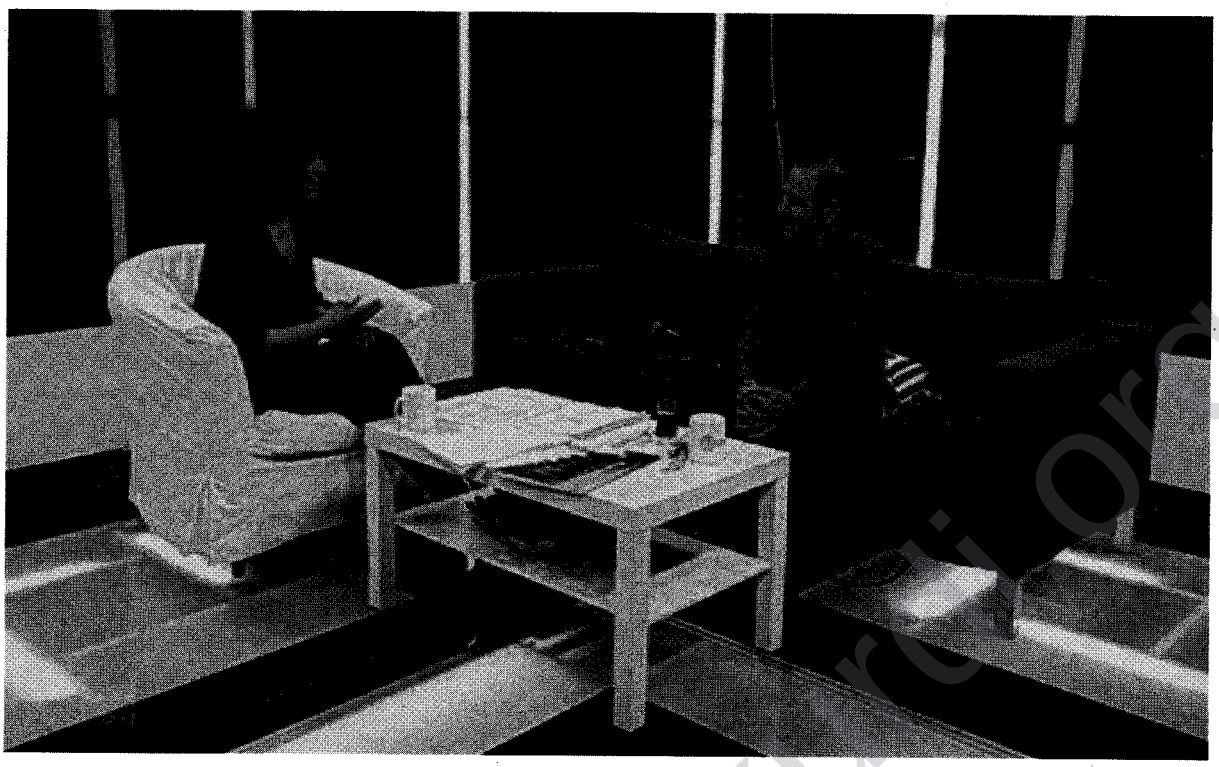

Irak'ta o zamanki zorluklar neydi; devlet başkanları üzerine müzikler yapılıyor, şiirler yazılıyordu. Her müzisyen ve şairin devlet başkanı için bir şeyler yapması gerekiyordu. Bu bana çok acı veriyordu. Ben, elimdeki tekstlerde önemli şiirler olmadığı için yapamadım diye bahaneler buluyordum. Bu da kötü bir şeye yol açtı: Bu kez Kürt şairlerine baskı yapılmaya başlandı, iyi şiirler yazın diye!.. Çok rahatsız oldum. Ben yapmadım ve kendimi sakladım hep. Bu istek geçinceye kadar, saklandım.

Saklanmak kolay oldu mu?

Ailemle iki-üç şehirde yaşıyorduk, dağınıktık biraz. Sanırım o nedenle rahat saklandım...

Ne zaman çıktınız Irak'tan?

1984 yılında İngiltere'ye okumak için gittim, 89-90'da döndüm. Orada öğretmenlik yaptım.

Nasıl karar verdiniz tümüyle terk etmeye? Mecbur mu bırakıldınız yoksa müzik alanında kariyer mi yapmak istediniz?

İsteğimle olmadı, mecburen kaçmak zorunda kaldım. İngiltere'den geldim halkıma hizmet etmek için... Geldiğim zaman Körfez Savaşı başladı, Kuveyt Savaşı'ndan sonra Saddam güçleri Kürt şehirlerine saldırmaya başladı. O zaman Kürtler de isyan ediyordu, başkaldırmışlardı. Çocuklarımla beraber kaçmak zorunda kaldım. 1991'de 1 milyona yakın insan da yurtdışına çıkmak zorunda kalmıştı.

1991'deki gidişinizden sonra ne zaman dönebildiniz?

1995'te döndüm. Annemi, kardeşlerimi uzunca zamandır görmemiştim; benim için dışarıda kalmak çok zordu. Şivan Perwer'in söylediği Hêviya Teme (Seni Bekliyorum) adlı stranı annem için yazmıştım. Kek Şivan benden bir şarkı istediğinde, bunu okumasını istedim. Ve güzel de seslendirdi.

Geleneksel Kürt müziğini nasıl tanımlıyorsunuz? Hangi kaynaklardan beslenen bir müzik türüdür? Modernize olması kolay mı?

Kürt müziği zengin bir müziktir. Çok kadim... Yaptıkları her işte müzik eşlik etmiştir Kürtlere. Ekmede, biçmede, öğütmede... Yaptıkları işleri müziğe de yansıtmışlar ve her işte ritim değişmiş. Sadece melodi de değil, ritimde de zenginlik var Kürt müziğinde. Ben çocukken Kürt müziğini çok dinliyordum. Büyük bir etki bıraktı üzerimde. Çocukluğumdan beri etkilendiğimi söylemek mümkün. Enstitüde okurken de çocukluğumda öğrendiğim müzikle enstitüde öğrendiğim müziği harmanlamak istemiştim. Fırsat oluşunca Duhok müzik grubuyla folklor müziği ile başladım. Batı müziği ile Kürt geleneksel müziğini buluşturmaya çalıştım.

Zorlukları ve kolaylıkları şöyle ölçülür: Bu işler yapılırken bilimsel bir altyapı olması gerekir. Şu anlama gelmemelidir: Herkes benim gibi Kürt müziğini yenilemeli, modernize etmeli anlamı çıkmamalı. Herkes bir şey yapmalı ama bu benim tarzım oldu. Bu kadar büyük kaynak ve zenginlik var iken

www.arsivakurdi.org

başka tür modernize çabasına girilmesi gerekirken maalesef biz taklit yapıyoruz.

Bunu biraz açabilir miyiz, nasıl bir taklit? Formunu mu bozuyorlar, ne yapıyorlar, eleştirdiğiniz nokta ne?

Yani bir müziği dinlediğin zaman o müziği yapanın özgünlüğünü, yaşadığı yerin özelliğini taşımıyorsa, ben bunu daha önce zaten dinlemiştim, daha önce vardı diyorsunuz. Türk, Arap, Fars, Avrupa müziğinde bir çağrışım yapıyorsa bu taklittir. Ama bununla beraber yeni bir şey duyuyorsan bu özgünlüktür. Tabii ki müzikler arasında iletişim ve ilişki vardır, etkilenmek elbette mümkün. Ancak bir özgünlüğü olmalı; senin rengini vermeli, taklidi aşman için.

Kürt kökenli müzisyenlerin bazılarının bir dönem geleneksel müziği beğenmediklerini, albümlerinde fazla yer vermediklerini de biliriz. Ama siz bu geleneksel müziği alıp tüm dünyaya duyurdunuz.

Çok teşekkür ederim. Elbette kendi kültürümüze biraz daha ağırlık vermek zorundayız. Birkaç sebepten ötürü: Müziğimiz zengin bir müziktir, ikincisi kimliğimizi kaybetmemek zorundayız, öyle bir merhaledeyiz, kimlik kaybıyla ilgili. Dil ve kültür olmadığında Kürt olarak da kalamayız. Dünyadaki tüm otantik yerel müziklerin kendi kimliklerini bu 'globalleşme' süreçlerinde yitirmelerine üzülüyorum. Korumak lazım...

Küreselleşme bir kara delik ve yerel kültürleri yok ediyor büyük hızla...

Doğru söylüyorsun. Ama iyi tarafları da var, kötü tarafları da.

Kürt müzisyenlerine buradan ne söylemek isterseniz?

Tekrarlamak isterim: Kürt müziğinin kaynaklarını kullanmak gerekir dediğimde illa şu şarkılar olsun demek istemiyorum; *Lele weso* ya da *Kevok* gibi şarkılar... Kendi esintilerini, ilhamlarını oradan almalılar. Birebir icra edenlere saygılıyım ama birebir icra etmek gerekmeyebilir. Benim şarkılarımı dinlediğinizde benim kendi özgünlüğümü de görebilirler. Kaynağım geleneksel Kürt müziğidir; tabii biraz farklılaştırıyorum, ama dinleyen anlayabilir zaten. Beni yanlış anlamasınlar. Ben diğer müzik tarzlarının hiçbirine karşı değilim. Pop ve rock gibi... Tüm bu renklerle birlikte kendi kültürümüze, kimliğimize daha çok önem vermek durumundayız.

Uç bir soru olacak belki, hip-hop grubu ile beraber sahne almak ister misiniz?

Tabii ki hayır... Herkesin bir rengi var... Ben mümkün olsaydı yapardım ama benim rengim bu değil...

Kemana başladığınızdan beri aynı kemanı mı kullanıyorsunuz? Kimi sanatçının böyle bir bağı vardır, uğur getirdiğini düşünürler.

Anlıyorum ama bu maalesef benim ilk kemanım değil. Dağda kaçmak zorunda kaldığım zaman ilk kullandığım kemanım orada bozuldu, güzelliği, rengi gitti... Yeni bir keman daha aldım. Ama şu an gördüğünüz üçüncü kemanım.

Şivan Perwer'e hem aranjörlük hem de yönetmenlik yaptınız. Başka sanatçılara da yapıyor musunuz, zahmetli bir iş mi?

İnsan sevdiği her işi kolaylıkla yapabilir. Ben yaptığım her işten memnun değilim aslında. Mükemmeliyetçiyim ve o nedenle sorunlar çıkabiliyor. Ortak bir renge ulaşmak için elbette zorluklar olabiliyor. Kayıt sıralarında Şivan'ın çok konseri vardı ve sürekli kopukluk oluyordu. Bu biraz sıkıntı yarattı tabii. Bir türlü yoğunlaşamıyorduk.

Siz derleme çalışmaları için Hakkâri'ye, Diyarbakır'a, Batman'a gitmiştiniz birkaç yıl evvel...

Benin için en önemli şey; Kürdistan'da müzik akademisi kurmak ve doktora yapmak istiyorum. Çünkü akademi kurmak için akademik bir unvan şart. Duhok ve Hakkâri'ye geçtim ve Kürt müziği ile ilgili saha çalışması yaptım.

Peki, bu çalışmada neler buldunuz? Hiç duyulmamış ses, stran... Nelerle karşılaştınız?

Bu çok iyi bir soru. Ben Kürt müziğinin zengin olduğunu biliyordum, her zaman da söylüyordum. Sahaya çıktıktan sonra Kürt müziğini çok az tanıdığımı fark ettim. Mesela Hakkâri bölgesinde pentatonik müzik formuna uygun –biz onlara "Serik" diyoruz– örneklerle karşılaştım ve çok şaşırdım. Oraya gidene dek böyle bir şey olduğunu bilmiyordum. Kürt müziğinde olmasına rağmen birçok müzisyen bunu bilmiyordu. Bunları, Afrika ve Scotland müziği ile karşılaştırabiliriz. Müziği de pentatonik tarzda icra ediyorlar Çin'de.

Pentatonik nedir, ses aralıkları nasıl, biraz anlatır mısınız?

Diatonik 7 notadan oluşuyor. Doğu müziği daha zengindir. Orada çeyrek tonlar da var. Uluslararası 7 sesle, doğu müziğinde 24-29 sese kadar çıkarabiliyorsun. Gelinen yerde sesler artabiliyor. Pentatonik 7, 24 ses değil sadece 5 sesten oluşuyor. İlginç, Kürtlerin arasında var, ben bilmiyordum. Benim aracılığımla öğrenilmiş olması beni çok mutlu eder.

www.arsivekurdi.org

- Bu çalışmalar nerede değerlendirilecek? Nota kitabı mı olacak, bir eserde mi karşımıza çıkacak?

Elbette kitap çalışması yapılacak, notalar yazılacak... Yazım sırasında tüm bu ritim ve sesleri notaya da dökeceğiz. Doktora çalışmamı bitirdim. Sadece yazıya dökmek kaldı. Dünya için önemli bir Kürt müziği araştırması olacak...

Dengbêjlerle ilgili de konuşalım... Onlar da çok önemli kaynaklar...

Dengbêjlerin sayesinde bu kemanı icra ediyorum. Onlar olmasaydı ben Dilşad Said olarak keman çalan bir Kürt müzisyeni, keman virtüözü olmayacaktım. Onları sürekli korumalı ve değer vermeliyiz. Kürt müziği unutulmamalı. Her türlü rengin içinde olmalı...

Dengbêjlerle ilgili araştırma, kaynak çalışmalar pek yok...

Doğru söylüyorsunuz. Müzik üzerine araştırmalar azdır ve geliştirilmesi gerekiyor...

Hep Avusturya'da mı yaşayacaksınız?

Kürt müzik akademisini kurmak istiyorum ve bunu gerçekleştirdiğimde vatanıma, ülkeme geri dönmüş olacağım. Bizim bilimsel olarak müziğimizi tanımamız gerekiyor ve bunun altyapısını oluşturmaya çalışıyorum...

Avrupa'da müziğinizi nasıl karşıladılar?

Kendimden bahsetmem doğru olmaz ama gittiğim her yerde memnuniyet bıraktığıma inanıyorum. Örnek olarak Melli Melli... Bu parçada Kürtlerin de kendilerini bulacakları bölüm var, Avrupalıların da bulacakları yer var. Her kesim tarafından kabul gören, enternasyonal bir müzik haline geldi...

Tüm çabanız da buydu zaten... Kürt müziğini evrensel değerlerle buluşturdunuz...

Çok teşekkür ediyorum... Başarabildiysem ne mutlu bana...

Dilşad Said kimdir?

1958 yılında Kürdistan'ın Dohuk kentinde doğdu. Bağdat Müzik Enstitüsü'nden mezun olduktan sonra, Bağdat TV ve Radyo orkestrasında şef asistanlık yaptı. 1984'te çalışmalarına Wales Üniversitesi'nde devam etti ve master'ını tamamlayarak M.A. derecesini 1988 yılında aldı. Aynı yıl Londra'da Kraliyet Müzik Akademsi'nde solo kemancılık yaptı. Birçok tanınmış Kürt müzisyenle çalışmış olan Said'in ilk CD'si "Keman İçin Kürt Melodilerinde Değişimler (Variations on Kurdish Melodies for Violin) "Awazê Kurdî" olarak dinleyicisi ile buluştu.

Halen Avusturya'da yaşayan Said, müzik ve keman öğretmenliği yapmayı sürdürmekte. ❋

ŞÎY

Şîy,
seke asmên ra astarî qij benê
winî ju bi ju...
Şîy,
Seke aşma payîzî de
daran ra pelî rişinê
winî ju bi ju. ..

Şîy,
ju bi ju...

Kamî vato ke
Êyê ke şîyê rena
pey de agêrenê
Zûr o,
kulî zûr o...
Her kes adirê xo de
Veşeno...
Kam ke şî,
şî û şî...

Alî Aydin Çîçek

www.arsivakurdi.org

NOBEDARA MEZELE

LORÎN DEMÎREL

Şima hîç vengê milçikan ra heşyar bî.
Şima hîç vengê nornayîş ra kewt hewn.
Şima hîç vengê nornayîş ra heşyar bî.
Şima roze de çend rey vengê helikopter moray.
Mi vengê milçikan hesna,
Mi vengê nornayîş de kewt hewn ra,
Mi vengê nornayîş ra heşyar bîne,
Mi vengê helikopter mora,

Bine ban de tipûteynîya. Bine roştî de bêkes. Sanika ey ame gina goşê to. Memikîyayîya ey to rê asan bî. Vengê ey bine ban de...

Korê Mor rozê vejîya halenê xo ra ame gina awe xo ont mabena darûberan. Dot ra, dûr ra merdimê nîya da kê Korê Mor ha wo halenê xo ra vejîya ame, cayê xo ra dî kê fekê xora roşta xo vezeno. Xo bi xova ez se bikerî, çitûr bikerî û na elmasa Korê Morû bîjerî.

Roz bi roz na hal merdim rê bi derd, bi qûl. Nîşt zerê. Serrê bî merdim ver ra verdene cer ra şîyene bese nêkerdene. Roze va ez na mor bikişîne fek ra bîjerîne. Merdim o kî bese nêkerd. Korê mor çitur kê beznê hesna maben ra bena vînd. Se kerdene çitûr kerdene maben ra hen xiz bîyene, şîyene.

* * *

Gula gulîstanî, gula hewt dugel û çar koşeyî ti nika kot de ra. Nobedara mezala Bêkes a. Kam vatene a rindekîya to nîya serba yew dendika hinarê bena xezal vayê payîze de şona.

* * *

Pîrikê sanikê vatene. Sanika kena pasayê. Kena pasayê, kêneka de zaf hewl bena. Rozê xortê hewt dewe yene Pasa ra kêneke wazenî. Pasa kêna x ora persena vana kênamina delalî ti se vana, ez sêbikerî. Kêneke vana pasayê mi kam kê na hinar guret deste xo û werd ez ey de şon. La yew şerta mi esta gere yew dendike megino êrd. Pasa vano gele meymanê mi şima kêna mi hesna sê vanî. Tayê tersenî cereni şonî. Peyde hîrê xorte manenî. Pasa vano ey xortê ciwanî şima esmo meymanê min ê nika şome zerê nane xo wemî oroşîme ra meste şodir ra yemî îta na meydan de kam kê hinarê

xo werd ez kî kêna xo dan ey. Perû vane 'heya'. Şonde bene meymanê diwanê Pasa. Wene, şimene û oroşîne ra şodir kê bî xortan yene tek bi tek verê Pasa û kenekê yew hinar guret deste xo dest pêkerd werdene re. Xortê verene hona kê hinar nêberdo fekê xo hinar dest ra gina war. Xortê diyîne kî bese nêkerd hinar boro. Rêzê ame xorta hîreyînerî o kî dest pêkerd hinar werd. Ame en peyene de yew dendik gina êrd re. Xortê zaf acîz bî. Kênekê va ey xortê cîwan eke ti kî wazena mi yew şerta mi esto na çalê sole bîje hermê xo çewres surê bê awe bîya şaristan ser de. Xortê fikrîya va kê ya kêneka delal ekê mi kê surê ard sure ser de en peyenî de kî yew şerta mi esta ti qayîl bena. Kêneke xo bi xo vana sura diyîne de ti remena. Kêneke vana 'heya'. Xortêk şure ana şure ser de çewres şurê qedenena. Kênekê vana ez to cena şerta ti çi ya. Xortêk vana ma ez dewijê bêmalîne ez wazon ti kêyê pîyê xo yew derjen meçe hen tipûtol bî dewa mi. Kênekê peye qeseyê xo de vindeno û zewecinê şone dewa xortêk. Feqirîyê û neçarîyê dewe de nobedar beno. Nê nan esto nê kî kinc û kol.

Rozê merdim yena kêye vana xanimê mi Pasayê na welat lazê xo zewezneno xulame cire lozum o ez van tok î şo bigureyî. Kênekê vana heya. A roze şodir ra heşyar bena şona keyê Pasa. Uza de lewê kulînd de dest pêkerd gureye xo re. Roza diyîne kê bî merde xo cira va xanima mi ti kê ewro ama tosê cew xo de bîya. Eke domanê ma kî bî ê çi wene. Kênekê vana 'heya'. Eke şonde kê hona têber nêbîya tosê cew cena pistinê xo kena. Eke bî têber cînîya Pasay yena serê perûne kena saye. Serê aye de cew vînena. Kênekê zaf şerm kena la endî dest ra çîyî nîna. Uza de kî kam xebetîna tuyê rîyê aye kenî. Kêneka Pasa hen deste tipûtol şona keyê xo merde x ora kî çîye nê vana. Roza bîne na ra kî cînîkê cene lewê terzî. Roza bîne kî kê ra vejîna merde xo vana xanimê mi na roze kî ti hona nêvejîya tene paç bîje meste bûro kî domonê ma bî ê çi pay kenî. Kênekê vana 'heya'. Eke şonde kî bî hona kî nêvejîya têber tene paç cena kena pistinê xo. Cînîya Pasa vejîna yena sere perûnê kena saye eke paç sere cînîke de vînena kam ke uza de xebetîna yene tuy kene rîyê cînîke ra. Kêna Pasa kî yena keyê xo merde xo ra çîye nêvana. Hîrî roze ra dime tellal îlan keno kê meste hemamê veyvîkê esta gere perû cînîyan şerî hemam. Merdim vano xanima mi ti kî meste şo. Kêneke vana 'heya'. Roza bîne cînîyanê dewe de şona hemam. Eke hemam de awe kena xo re cînîya pasay vejîna yena. Dest de yew sînî. Zere sînî de yew pela gewre, yew dendika hinar û lopê kî wele esta. Tekbitek perûne ra persena kes ra bersîva xo nêcena. En peynîye de yena lewê Kêna Pasay vana ti vaze ti na zere sînî de çi vînena. Kêneke vana ez pela gewrê bîne dime dendika hinarê ra şîne bîne wele şîne. Cînîya Pasay kêneke cena ana lewê xo vana o kî ti zewecîya o lazê min o. Eke ti kî wazena ez veyve şima reyna kon.

Kêna Pasa û lazê Pasa reyna zewecîne. Ne kêneke laze kî ra çîye vana ne kî laze kî kêneka ra. Sanika ma kî naza de şona asmen de axrne bena.

* * *

Tî nika bine ban de na sanikê goşê to de ra. Nobedara mezel, sey Cîhanşah...

* * *

Ra kê çimanê xo Gula Gulîstanî ez nika lewê to de rîne.

Şodir bî Gule kêber kerd ra şî teber nîya da kê kes çîn o. Sere xo kerd derg hetê zere ra va bî kes çîn o.

Kes çînbî uza de. Dot de peye a kemer de leşkeri êşîran meterîs de rî. Ti şîpî est zazik ser mesqe sanina ra. Tîjî ame serê asmen de vinet. Niya da niya da niya da.

* * *

Belqiya honde ray şî. Çi dî çi nêdî.

Rozê ame dewê dî kê perû cîwanî destê xo încî guretî şone yew keye. O kî meraq kerd. Yew kokim ra persava nînan kata şone. Kokim va dewa ma de kêneke esta. Zaf rindeka. Kam wast kam nêwast. A kî yew musabaqa nar o heger kam kê aye re încîye ard ey de zewejîna. La încîye her kes mebo gere încîye kî kes de çîn o ey bo. Gere na dîna ser de keş de mebo. Belqiya kî şî keye a kêneke nîyada kê kêneke taxt ser de nîşta ro perû cîwanan dorme de rî. Destê perûne de yew încîye. Çime her kesî feke kênek de kam ra vano 'ti'. Endî wext bî pir saete ra qum reza ame bin. Kêneke încîyî temaşa kerdene. Pey ra vengê ame xortê vatene 'mi ca verdî. Ez kî şerîne verê kêna barzinga'. Kes nêverda. Kêneke va caver dî o kî bero. Xortek ame verê kêneke. Derde xo aye re va.

Ez hozan o feqirîne. Eşqa derdê to zerê mi de. Ez birîndara eşqê to bîne. Roze mi hesna kê to yew musabaqa saz kerda. Vana kam kê încî mi re bîyaro ez ey de zewejîn. Mi hata a roje încî çîyo nêhesno. Kokimê bî lewê mi de mi va pîr o încî çîyo. O mi r ava o kî vane încî o zerya ra vejîno. Hemelîya gerdanê cînî ya. Mi pîr o zerya çî yo. O mi r ava peye na koyan de awa de pîlî esta. Zere ey ra tîjî bena berz. Zerê ey de demdîna şona.

Mi qerarê xo da gere ez şerîne zerê a zerya ra to re încî bîyarîne. Honde rayan şîne koyan, gelan, deştan û çeman peyê mi de mend. Roze ra roze tîj kê zerê koyan de bî berz ez amo verê zerya. Raşt kê tîje zerê ey ra vejîna. Lingê mi de eskarpîn serê mi de kinc û kol nêmenda. La mi serba eşqe to gina na koyan û çeman. Mi perû încî serba to kerd are.

Xortêk poşta xo ra çalê na ro fekê çalê kerd ra û încî axme kerd binê linganî kêneke ra. Kam kê uza de bî perû huya. Vengê huyayîş pel bi pel axme bî. Çunkî xortêk încî nîye kemer kerdbî are. Kêneke va ey hozanê heja raste încîyê to lewe nînan de bê qiymet o. La nînan pere da guret încînê xo, to eşqê mi ra guret. No eşqê mi e tu yo. Ez to con, ti mi de zewejîna.

Hozan û kênek zewejîyay. Û bi şenayîye ra emrê xo berdewam kerd.1

* * *

1 Helbesta nazim hîkmetî ra "încî"

Na sanik nika binê roştî de axme bena. Ti nobedara mezele, sey Cîhanşah...

* * *

Gule domonê to nêbeno ya to ra ya ya kî ey ra.

Çîyî nêbeno Gule kam vato kam kê zewejîya domanê xo beno. E ma kî Heq ra yo.

Gule ti zaf wast ez zonon. Derdê to lîlîka çimanê to de beleqîno. Ma nêbeno sê bikerîme nîka.

* * *

Alik kê hona çizik de bî maya xo merd. Wax Alikê mi re sey mend. Pîyê xo kî çitur ke çewresî cînîya xo vejîya şî zewejîya. Maben ra şeş asme verd ra. Hamnan ameybî endî. Demara Alik digan bî. Alik endî lingan ser de vinetene. Roze pî û demara Alik şîbî hega. Hegayê înan lewê mezelê dewe de bî. Çitur ke înan verê mezela maya Alikê ra verd ra zerê mezele de girmîye gina ra çim mezele teserû tebin bî. Alik berba hem kî zaf tersa. Hîrî çar asme ra têpîya demara Alik kewt ra û yew kêna xo bî. Name aye kî Fatik bî. Alik û Fatik endî pîya bene pîl. Nêçara min o Alik maya xo çîn a pîyê xo kî roze pers nêkena no lazê mi kot de ro. Alik parsê cîranî rab î pîl ame des serrî xo. Mangayê înan esta Alik verê a manga de şodir kê ra vejîna şonde lêl de yena kê. Rozê mabene koyan de binê zinaran de Alik hem berbena hem kî kilamî vana.

Vana wey heq o,
No qederê mi çir a honde nêq o
Mi çitur kê destê xo est velgê
Velgê bî husk gina hard ro
Çê vesay ezo bêkes ra
Ça çarnena rîyê xo

Mangêya înan Zera Zerdik vengê Alik hesna. Ame ver va Alikê min ê bêkes bî na serê serê mi ra kê bin de tewr tewr werd esto xo rê bûye. La keş re mevaze. Mi serê birnenî. Alik va 'heya.' Roze, di roze, hîrî roze, heftê û asme verd ra. Demara Alik nîyada kê her kê şî Alik beno rind kêna mi nêweş manena. Roze Alik şodir ra ust ra eke bî teber demara Alik peye Alik ra kêna xo kerd teber va ti kî peye Alik ra şo hala yaban de çi weno.

Fatik peye Alik de ra Zera Zerdike ver de ra. Eke bî pêroj Alik bî veşan ame lewê waya x ova kê waya min a delal ma nika çîyê weme la kes ra mevaze. Fatik va 'heya'. Hurdîmîna pîya amey sere Zera Zerdike. Alik va manga min a delalî hala sere xo mi re ra kê zere to de çi esto. Zera Zerdike sere xo kerd ra Alik û Fatik bimirdasîye werd. Eke bî peşewe Alik û Fatik pîya amey keye. Maya Fatik guret lewê xo va Fatikem hala daye x ora vaze şima çi wene. Fatik çîyê nêva. Di roj hîrê roj hefte asme nîya verd. Roze maye ame kêber vak ê eke ti nevana ez to nêverdan ti şerî. Fatik se bikero a kî va. Endî demara Alike rê şodir şonde çîno. Çi bikero, çitur bikero gere Zera Zerdik sere bibirno. Roze kewt bine cile merde xo kê ame va ez zaf bîyo nêweş. Şodir bî pîya şî jîyar ser. Eke hona merde xo nêamo jîyare berd kêna xo zere dara jîyare de dard we. Va mi kê to ra pers kerd dermanê mi çi yo ti vaze bîya Zera Zerdike sere bibirne. Kêna x ova 'heya'. Merde xo ame jîyar ser cînîke va jîyara pîle ezo nêweş a. Dermana mi to de ro mi ra vazê dermana mi çîyo?

Kêna xo zere jîyar ra veng da va bîya Zera Zerdike sere mi de bibirne o wext ti bena rinde. Merdim v ama sê bikerîme bîyarîme Zera Zerdike bibirnîme.

Û ard Zera Zerdike uza de birna.

Endi alik şodîr bişonde reyna veşan mend.

Roze Alik kê mangeyî ra ame demara xo va Alik xalcînîya to ame to re sayê ard şo zere sandiq de rî xo jûyê bîje. Alik şî. Kebere sandiq kerd ra. Deste xo derg kerd saye rê û kebere sandiq gina vilê Alik re sere Alik zerê sandiq de mend leşe kî verê sandiq de. Demara Alik lesa Alik ard verê xo tîkêbitîkê birna kerd şorba û merdê xo re pewt. Şonde merdim kê ame kê qet pers nêkerd Alik kot de ro. Cînîkê nan ard merdim werd. Her kî werd reyna wast. Kênekê tersî ver kes ra çîyê nêva. Binê masa de nîşt ro. Ma û pî goştê Alik werd. A kî astikî kerd are. Şodir kê bî lêl ra şî mezela maya Alik û astîk berd sere mezele de naro. Nîyada kê ê astik bî milçîk fir da şî asmen de bî vînd.

Milçîk pera şî verê yew dukan. Derde xo uza de va. Merdim vejîya teber vak ê ya milçîk hala reyna vazê ez na eskarpîn dan to. Milçîk reyna va û peynîye de eskapînê xo guret. Şî mezela maya xo ser nîya da kê waya xo ha wo uza de ro. Berd da aye.

Reyna fir da şî sûke. Şî vere yew dukan. Derde xo uza de kî va. Barzinga vejîya teber va ya milçik hala reyna vaze ez na zincila zern bidîne to. Milçik reyna va peynîye de zincile guret û berd waya xo re.

Reyna ame sûke. Şî yew dukan. Reyna wend. Yew barzinga vejîya teber va ya milçik reyna vaze ez na fistan dana to. O reyna wend. Peynîye de fistan guret berd waya xo.

Eke şî waya xo ha wo sere mezele de berbena va wayê mi to ra nêva keş re mevaze. Nika çir a berbena. Waya xo va heq ra bibîyene ti reyna qul bîyene ma pîya bîşîyene keyê xo.

O wext heq ra ame Alik reyna kerd qul û pîya şî vejîya serê keye eke maya Fatik kê vejîya teber luxê ard serê cînîke ra kerdî war. Pîya şî kê. Alik pîyê x ora va bao ti çira pers nêkerd no lazê mi kot de ro. Çi kê ame ser de pîyê x ora yew bi yew mora. Pîyê Alik poşmam bî. Maya Fatik merd. Pî, Alik û Fatik pîya cûyê xo berdewam kerd.

* * *

Xayîntîya doste zaf giran yeno. Merdenê lewe de beno xof gineno adir re.

* * *

Roze Gule nêweş bena. Bine cile de ra. Merdê xo kî vejîna teber vana şo maya to an. Gule vana meso.

Meso va ez bimirîne. Meso teber de dişmen meterîs de ro.

Keber bî ra. Vengê kêber asmen de axme bî gina çar koşeyî dîna.

Peyra vengê qerşunî axme bî asmende.
Peyra vengê Gule axme bî asmen de.
Peyra vengê ostorî axme bî asmen de.

* * *

Korê mor, mora de bêbexta, roşta tîjê û rindekîya tîjê nêvînena. Tîja xo zere xo de nimnena. Rozê Sayê Moru perû moran guret dormê xo va ey maran eger kî benîademî cayê ma doz kerd û kebera morberî kî kerd ra şima vazderî serûbinê dînya.

Roze Korê Moru elmasê xo fekê xo ra vet. Ca de nar o. Merdim meterîs de bî. Çitur ke dî mor ha wo şona şît ser paçê şaye guret est sere Korê Mor û elmas guret şî. Tîja Korê Mor endî bî vînd. Xo da kemer r ava kemer kamjî het ra şî kemer va naza ra. Şî va darê benîadem kamjî het ra şî darê va naza ra. Şî va awe kamjî het ra şî benîadem awe va walla mi nêdîyo. Mar xo da zinar re kemer re. Tîja xo kerd vînd. Endî merdenê serba aye emre heq o.

* * *

Gule ame teber dî kê merde xo ha wo mîyanê gon de vînd bîyo. Ard merdê xo zere keye. Adir de awe kerd germ û şût.

Zerê keyê de çolê kerd ra.
Kefena merde xo mora û kefen kerd.
Zerê keye de merdê xo da we.

* * *

Serba xo kî yew mezele kinit. Mîraz da va ez kê merd mi kî îta de wedarî.

Serrî verd ra Gule bî kokim. Sipey amey porê Gule xo re kerd mekan. Heştûdî de xortekê dewe zindana Dîyarbekîr de mendbî. Eke vejîya şî koyê. Bî şoreşger. Roze zimistan de serba nan ame kê pîyê xo eke muxtarê dewe kê heşîyo telefon kerdo ra. Xortek kî şewgîr ra vîneno ha wo leşger hetê dewe ser yeno. Vejîno teber. Eke biremo leşger kê vîneno domonê koyê vazdano nane pira vere kêbera pî de kişenî. Fermandar yeno vano nazayî perû ê dewletî o. O kî serwedarde yo. Ma welatê xo de ey nêwazemî. Wax pîyo feqir sêbikero.

Gule şodir yena vana bîya mi xo re yew mezele amade kerd va ê lazê to bo. Xortek ane keyê Gule de dane we.

Gule kî xo re reyna mezele kinena. Zerê boston de. Rîyê xo çarnana şewgîr re, wazena mezela merdeyê xo bîbînîne. ❋

DÎL(MAN)

(I)
di nav xewneke bê xem de
koç kirine rojên vî bajarî
stêrk ketine nav pêlan de
hîvê dikujin li kendavekî
(II)
awirên ewrên reş
çûrkar dikir asoyên firar kirî
bi çar lib genim re kêm dibûn
sêxalên li ber jiyanê rêz bûyî
û
dîsa
bablîsokan kesk dihewijandin
dilopên baranên bazkokirî
û
toz û dixanê
rawestgehên werzan dixemilandin
demsala pêncemîn yezdan ji rê diderand
wa ye
giyan kabûsan diwêne li ser laşê xwe
bêdengî senfoniya bethoveen radimûse
mirîhez dîsa radikevin
lorîneke din dişewite cardin
bi çar lib genim ve

bajarê dîlman ê
xwe bi rondikên xwe dişuşt
dîsa firoştibû kenên xwe
li kuçeyên xewle
(III)
şev dihinguvî hêviyên tazî
bilezgînî
melkemot kincên nû li xwe dikir
û li pêsîran diheyirî
(IV)
dîlman!
har bûye axa te yî sor
genim da
ken stend ne serbise
dawiya dawî
ken jî mirî
genim jî mirî
lê tu hêjî digirî

Hogir Jiyan

Vakurdi.org

SİSLİ BİR TARİHİN GÖLGESİNDE, IĞDIR

VEDAT ÇETİN

Otobüsle Iğdır yolundayız. Kağızman'ın altından geçerken Aras'la buluşuyoruz. Arada bir kaybolup görünüyor. Ancak ilerleyen bir noktada, Aras'ın önüne inşa edilmiş bendi görüyoruz. "Nehirlerin soykırımı" diyorum buna.

Yolumuz Ermenistan'a yakınlaşıp uzaklaşıyor. Aras'la birlikte, sisli bir tarihin gölgesindeyiz şimdi, sınır boyu yolculuğundayız...

Erivan'a en yakın bir noktada, ötelerde Elegez dağının ihtişamına bakıyorum. Elegez'in başı sisli, dumanlı...

Kürtlerin yaşadığı Elegez bölgesi, Aras'ın öte tarafına, Erivan'ın 100 kilometre uzağına düşüyor. Bölgeye adını veren Elegez dağı eteğinde Kürt köyleri bulunuyor. Bu köylerin bağlı olduğu beldenin adı da Elegez. Oraya göç etmiş Kürtler, geldikleri yerin veya dağın adını vermişler: Sîpan, Agirî, Derîk...

Qulp'ta bir nefes tuzlu hava

Erzurum'dan Iğdır'a 293 kilometrelik yol epey yorucu oluyor. Iğdır'a varmadan önce karşımızda Tuzluca levhası görününce, meraklanıyorum.

Iğdır'ın en büyük ilçesi Tuzluca'nın Kürtçe adı "Qulp", Ermenicesi Koğb. Diyarbakır'ın Kulp ilçesiyle ortak noktalar arıyorsam da, boşuna... Tuzluca, 7 Ekim 1920 tarihine kadar Ermenilere ait bir şehirdi, 1924 yılından itibaren ilçe statüsüne alınmış. 1934 yılında yapılan yeni düzenlemeyle, ilçede bulunan kaya tuzundan esinlenilerek ismi Tuzluca olarak değiştirilmiş. 1992'de Iğdır'ın Kars'tan ayrılarak il olmasından önce, Tuzluca Kars'a bağlıydı. Toplam nüfusu 25 bin kadar. Tuz Dağı'nın yanı başında kurulu küçük kasaba Êzidî Kürtlerin ve Ermenilerin izlerini taşıyan şirin bir yer. Kasabayı sembolize eden Terketi Dağı (Tekaltı) tek başınalığı yaşıyor âdeta. Terketi etrafına konan kıl çadırlardan geceleri Erivan'ın ışıkları seyredilebiliyormuş.

Bir nefes tuzlu hava almak, mesire yeri tuz mağaralarını görmek için aracımızla dağın göbeğinden açılmış yarı aydınlık tünelden içeri giriyoruz. Tuz tepesinin delik deşik edilmiş halini görüyoruz; Tuzlucalıların derin bir yarası olmuş bu...

Uğradığımız Halfeli'de de kısa bir mola veriyoruz. Nüfusu 7140. Nüfusunun tamamı Kürt olan beldenin ağırlıklı gelir kaynağı hayvancılık. Arazilerin önemli bir kısmı Hazine'ye, geri kalan kısmı da TOKİ'ye ait. Bu nedenle devletin verdiği ziraat kre-

www.aslivakurdi.org

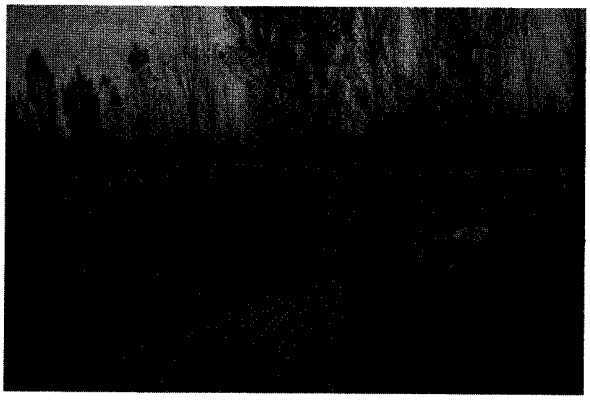

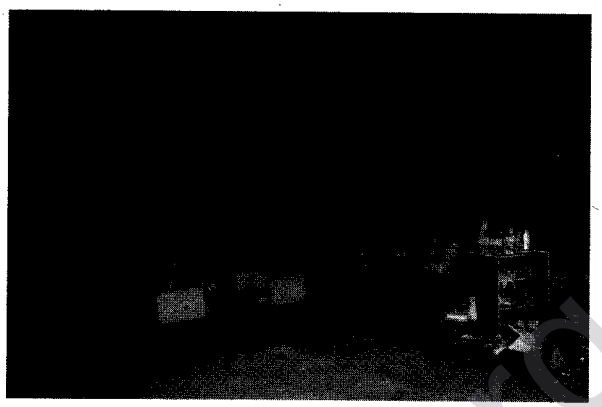

dilerinden faydalanamıyorlar. Kredi başvurusunda çiftçi olduğuna dair belge isteniyor. Kredi alamayan Halfeli insanı zor durumda.

Iğdır, ekonomi politik!

Valiliğin bedava dağıttığı kömürler nedeniyle kış aylarında siyah dumana boğuluyor Iğdır akşamları. Burada yaşayanların yüzde 60'ı Kürt, yüzde 35'i Azeri, yüzde 5'i ise Türkmen... Dışarıdan yorumların aksine, Belediye'de Kürt yönetiminin olmasıyla hiç de kıyamet kopmamış Iğdır'ın ekonomisinde sınır ticareti önemli bir yer tutuyor. Tarım desteği azalınca, pamuk ve pirinç ekimi önemsizleşmiş durumda.

Iğdır'da meyve bahçeleri, sebze bostanları, upuzun buğday tarlaları dikkat çekiyor.

Halen Azerbaycan'a açılan Dilucu Sınır Kapısı açık ama il sınırları dâhilinde İran'a açılan Borali ve Ermenistan'a açılan Alican sınır kapılarının da açılması bekleniyor.

1970'li yıllarda solcu Azeri gençlerle solcu Kürt gençleri aynı saflarda mücadele etmişler. Kürtlük bahsi geçmedikçe, bir arada olmanın, omuz omuza yürümenin hiçbir çekincesini yaşamamış iki halkın solcuları.

12 Eylül 1980 sonrası muhalif Azeri ve Kürt gençleri, işkence ve ölüm acılarını kısa bir süre ortaklaşa göğüslemişler.

1990 sonrası ise, köylerin boşaltıldığı zorunlu göçle, şehre gelen Kürt köylüsünün trajik hikâyeleri kenar mahallelerde anlatılmaya başladığında, geçmişin 'solculuk' hikâyeleri önemini yitirmeye başlamış.

1994 yılına kadar Iğdır siyasetinde MHP'nin egemenliğinden bahsediliyor. Kürt köylerinin boşaltılması ve zorunlu göçlerle güçler dengesi Kürtler lehine değişmiş.

2000'li yıllara gelince, kimi Azeriler zenginliklerini ve sadece kendilerine ait hikâyelerini yanlarına alıp batının büyük şehirlerine gidip yerleşmişler.

Bu arada şehrin kenarına kıyısına gelip yerleşen Kürtler, birkaç yeni mahalle oluşturup çoğalmaya başlamışlar. Kimi Kürtler, özel çıkarlarını öne çıkararak sistem partileri içerisinde siyaset yapmayı tercih etmişler. Kürt partisine oy veren Azeriler ise çok az sayıdaki sosyalistlerdir.

Seçimi Kürtler kazanınca...

2009 yerel seçimlerinde BDP adayı M. Nuri Güneş'le birlikte 86 yıl sonra bir ilke imza atılır. Seçim sonuçlarının açıklandığı akşam, Kürtlerin kazanmasından dolayı birbirlerini suçlayan MHP'li ve AKP'liler arasında taşlı sopalı büyük bir kavga yaşanır.

Cumhuriyetten günümüze ilk defa seçilen Kürt belediye başkanı Güneş şimdi Erzurum Cezaevi'nde tutukludur. Seçim sonrasında, hükûmet sözcüsü Cemil Çiçek'in *"Kürt siyaseti Ermenistan sınırına dayanmıştır"* sözlerinin ne anlama geldiği bir kez daha kanıtlanmış oldu böylece!

Ararat'ın gölgesinde halklar, mezhepler...

Yüzde 65'i Iğdır sınırları içinde bulunan Ağrı Dağı'nın turizme açılması hayati önem taşıyor Iğdırlılar için. Bütün dünyada "Ararat" olarak bilinen oldukça ilgi çekici olan bu dağ, "bacasız fabrika" diye tabir edilen dağ turizmi açısından oldukça potansiyel içeriyor.

Iğdır'da Kürt, Azeri, Terekeme ve Bulgar göçmeni Türkler yaşıyor. Azerileri, Caferi mezhebinden. Sünni camilerinde okunan ezan ile Azeri camilerinde okunan ezan arasında, yaklaşık beş dakika zaman farkı bulunuyor. İki inanç kesiminin ezan sözleri arasında da küçük farklar var. Şii ezanında geçen iki dize (*"Eşhedu enne Aliyyen Veliyullah / Heyye Ela Hayril Amel"*), Sünni ezanlarında bulunmuyor. Yine Şiiler namaz kılarken secdeye geldiklerinde, alınlarını bir taşa denk getiriyorlar.

Bu arada Iğdır'ın Nahçıvan, İran ve Ermenistan'dan oluşan üç ülkeye kapı komşuluğundan ve Osmanlı kılıcı simgesiyle yapılmış Ermeni Anıtı'ndan da bahsedersek, bu bölge tarihinin ne uzun, ne karışık hikâyeler barındırdığını tahmin edebiliriz...

Ehmedê Xanî'nin şehri Doğubayazıt yoluna düştüğümüzde bu hikâyelerle birlikte, Ağrı Dağı efsaneleri de bizimle beraberler artık... ✹

www.arsivkurdi.org

oYun altı

Cuma Boynukara oboynukara@mynet.com

(Süt ürünleri satan bir dükkân. Cemile dükkânda yanında çalıştırdığı 16-17 yaşlarındaki delikanlıyla etrafı düzeltmektedir.)

CEMİLE: (Sabırsızca) Saat sekiz oldu, hâlâ köyden süt gelmedi. Bilmem ki ne yapmaya çalışıyorlar?

SEYFİ: Böyle geciktiği hep oluyor.

CEMİLE: Öyle ama bu gidişle müşterilerimiz hep başka yerlere gidecek. Karşımızdakileri görmüyor musun? Sevinçlerinden bir de gıcık veriyorlar.

SEYFİ: Camlarına da sütlerimiz buzdolabındadır diye yazmışlar.

CEMİLE: Bizimkiler günlük, onlarınki gibi bayat değil. Taze süt satıyoruz.

SEYFİ: Belki yine şehre giriş çıkışa izin vermiyorlar.

CEMİLE: (Sıkkın) Eğer yine dediğin gibi olursa, süt çürür.

SEYFİ: Dün akşam bizim mahallenin de giriş çıkışlarını tutmuşlardı. Eve gidene kadar yüz çeşit azar işittim.

CEMİLE: Neden? Yine bir şey mi oldu?

SEYFİ: Bizim evin karşısında oturan teröristmiş.

CEMİLE: Sizin binadakiler mi? (Seyfi'nin dizdiği yumurtaya bakarak) Dikkat et! Kıracaksın.

SEYFİ: Bizim değil, karşımızdaki binanın üçüncü katında oturanlar.

CEMİLE: Eee...

SEYFİ: Üçü erkek biri kadın. Öldüler. Çatışma oldu. Sabaha kadar mahallede şenlik vardı.

CEMİLE: Bilmem ki bunlar ne yapmaya çalışırlar! Adam gibi işinize, evinize gidip gelmek dururken, kalkıp bu işlerle uğraşmanın ne âlemi var?

Hadi Inceu

SEYFİ: Nerden bileyim?

CEMİLE: Seyfi, artık o iğneci Şükrü'ye veresiye vermeyeceğiz.

SEYFİ : Neden abla? Şükrü Abi iyi insan.

CEMİLE: Öyle, ama borçlarını zamanında ödemiyorlar. Bak on beş gün geçiyor. Ne haber!

SEYFİ: Peki abla.

CEMİLE: Sen bu işlere kafanı yorma. Eve, okula, işe.

SEYFİ: Zaten öyle yapıyorum.

CEMİLE: Arkadaşlarına da dikkat et. (Telefon çalar) Telefona bak.

SEYFİ: (Telefona bakar) Kısmet Şarküteri, iyi günler. Hâlâ sütümüz çiftlikten gelmedi. Gelmesi gerekiyor. Bekliyoruz. Yirmi tane yumurta. Evet efendim. (Bir yandan masanın üzerindeki kâğıtlara not alarak) Yarım kilo beyaz peynir. Üç kilo da süt. İyi günler efendim. Getiriyorum efendim.

CEMİLE: Yine süt istiyorlar. Eskiden burada yüz kilo süt satardın. Nerde o günler. Müşteri süt istiyor. Süt yok. Bomba patlar, yolları tutarlar. Cart olur yolları tutarlar, curt olur yolları tutarlar. Olan da bize oluyor.

SEYFİ: (Bir yandan istenen siparişleri hazırlar) Şefik Beylere.

CEMİLE: Müşteri dediğin Şefik Bey gibi olmalı. Şimdiye kadar kuruş aksatmadı. Oradan da postaneye gidip bu havaleyi yatır. Nazif Efendiye ver o çabuk tarafından gönderir.

SEYFİ: Sinan Abi'nin mi? (Cemile başıyla onaylar) Abla çok kaldı mı terhisine?

CEMİLE: Üç ay kaldı.

SEYFİ: Az kalmış vallahi, daha dün gibi gittiğini hatırlıyorum.

CEMİLE: Bir de bana sor. Bu parayı da bankaya yatır. Cüzdanı da yanına al.

SEYFİ: Abla, Sinan Abi geldi mi, düğün için gerekli para da hazır.

CEMİLE: Elim yüreğimde, sınırda gün geçmiyor ki bir olay olmasın. Her şeyin hayırlısı.

(İçeri üniformalı biri girer) Buyurun.

ÜNİFORMALI: Telefonunuzu kullanabilir miyim? Telefon etmem gerekiyor da.

CEMİLE: Ne demek, dükkân sizindir.

ÜNİFORMALI: Teşekkür ederim. (Telefon etmeye koyulur)

CEMİLE: Seyfi oğlum, oradan biraz kaymak çıkar, fırından ekmek de al.

SEYFİ: Ekmek burada var, sabah almıştım ya. (Hazırlar)

CEMİLE: Memur beye sor çay da içer mi?

ÜNİFORMALI: Teşekkür ederim. Zahmet ediyorsunuz. Çay da alayım.

CEMİLE: Bana da getir.

SEYFİ: (Çıkarken) Peki abla.

ÜNİFORMALI: Sizlere zahmet oldu, ne gereği vardı. Hemen gidecektim.

CEMİLE: Seni hep buralarda görüyorum. Benim oğlum da yedek subay.

ÜNİFORMALI: Kaymak da pek güzelmiş.

CEMİLE: Bak bu resim onun. Babaları yok, bunları ben büyüttüm. Bu da küçük oğlum. Üniversitede.

ÜNİFORMALI: Talebelerden bize rahat yok.

CEMİLE: Öyle ama benimkini parmakla gösterirler. Cemal'im. Aslan Cemal'im.

ÜNİFORMALI: Belli olmuyor teyze. (Çaylar gelir) Teşekkür ederim.

CEMİLE: İnşallah düzelir.

ÜNİFORMALI: Bir şeyin düzeleceği yok. Kökleri kazılana kadar böyle rahatsızlıklar olur.

SEYFİ: Abla ben siparişleri dağıtmaya çıkayım mı?

CEMİLE: Hazırladın mı?

(Sütçü Kadın girer. Elinde süt bidonu vardır. Soluk soluğadır.)

KADIN: Allah kahretsin. Ne günlere kaldık. Dört saattir yolları kesmişler, giriş çıkışa izin yok.

CEMİLE: Biz de merak ediyorduk.

KADIN: Buralarda huzur kalmadı. Gül gibi memleket ne hale geldi. Eve gidip gelmeye bile izin yok.

ÜNİFORMALI: Bu işlerde hep yabancıların parmağı var. Neden? Güçlenmemizi istemiyorlar.

KADIN: (Üniformalı'yı yeni fark eder) Ya ya... Ama kimin umurunda benim sütümün çürümesi!

ÜNİFORMALI: Bunlar memleketi çürütmeye uğraşıyorlar. Memleket çürüyünce senin sütün de çürür, sen de çürürsün. Her şey çürür. Bizlere yardımcı olun. Yardımcı olun ki, bu işlerin üstesinden elbirliğiyle gelelim.

CEMİLE: Öyle tabii.

KADIN: Cemile Hanım bu gidişle süt getirmek zor olacak.

CEMİLE: Öyle görünüyor.

KADIN: Yirmi beş kilo. Bana biraz para verin, alışverişe çıkacağım. Malum kış geliyor. Öte beri alacağım.

CEMİLE: Oğlun nasıl oldu?

KADIN: Bildiğin gibi. Hiç gözüm götürmüyor eve gitmeye. Aslan gibi delikanlı altı aydır yatalak.

ÜNİFORMALI: Her şey için teşekkürler. İyi günler. (Çıkar)

CEMİLE: Güle güle. Yine buyrun. (Üniformalı çıktıktan sonra) Bir an korktum.

KADIN: Neden korkacaksın? Biz bunlarla iç içe yaşıyoruz. Günde en az otuz defa görmezsek sanki yevmiyemizden kesecekler.

CEMİLE: Bunların işi de kolay değil. Bakma senin yüreğin yandığı için...

KADIN: Oğlumun ne suçu vardı Cemile Hanım? Vay efendim neymiş teröristlere peynir veriyormuş. Aslan gibi çocuğun başına getirdiklerine bak. Altı aydır bu süt bidonları elimde ben getirip götürüyorum. Altı aydır çocuk felçli, yatıyor.

CEMİLE: Her şeyin hayırlısı.

KADIN: Neye yanarım bilir misin Cemile Hanım? Sen güngörmüş birisin. Sen bu çocukları ne zorluklarla büyüttün, bir sen bilirsin bir Allah.

CEMİLE: Kolay değil tabii. Seyfi oğlum siparişleri dağıt artık. (Seyfi çıkar)

KADIN: Oğlum bana söyledi. Ana bunlar benim başıma bir iş getirecek diye. Ah eşek kafam. Öyle şeyler düşünme dedim. Kalkıp kendi elimle teslim ettim. Bir ay sonra da hastanede gördüm. Böyle felçli bana teslim ettiler. Ha bire bunu başıma kakar... Sen benim yerimde olsaydın ne yapardın?

CEMİLE: Adaletin kestiği parmak acımaz derler.

KADIN: (İsteksiz) Keşke kesselerdi.

CEMİLE: Öyle deme, beterin beteri var.

KADIN: Ben ona bakıp eriyorum, o kendi haline bakıp eriyor. Bir de demez mi

size yük oluyorum diye. Ah Cemile Hanım ah...

CEMİLE: Bu parayı al. (Kadın parayı alıp koynuna koyar) Benim de her gün elim

koynumda. Kulağım haberlerde, ben her gün ölüyorum.

KADIN: Artık ben gideyim. Cemile Hanım bu yollarda bir gün canım çıkacak.

Yolum uzun. Dolmuşu kaçırırsam işim zor...

CEMİLE: Yolun açık olsun. (Kadın boşaltılan süt bidonlarını alıp çıkar) Bak sen

bu haylaz çocuğa, buraları toplamadan çıkmış. Kim ne derse desin bu çocuk sevdalı.

(Etrafı toparlamaya koyulurken) Eh çağıdır artık. ❋

TIK TIK TIK...

Tike tika saetê ye ber guhên min
bapîrê min dikene
saeta xwe dibade
giran giran

rûyekî kal lê gewre
çavên wî diteyisin
dûman ber çavên wî dibe mij
qelûna wî ji dara gûzê ye

paşê dilê min dihele ser tike tika saetê
dûmana qelûnê û dengê saetê
fêm dikim
bapîrê min dimire..

Bargiran Şanaz

www.wakurdi.org

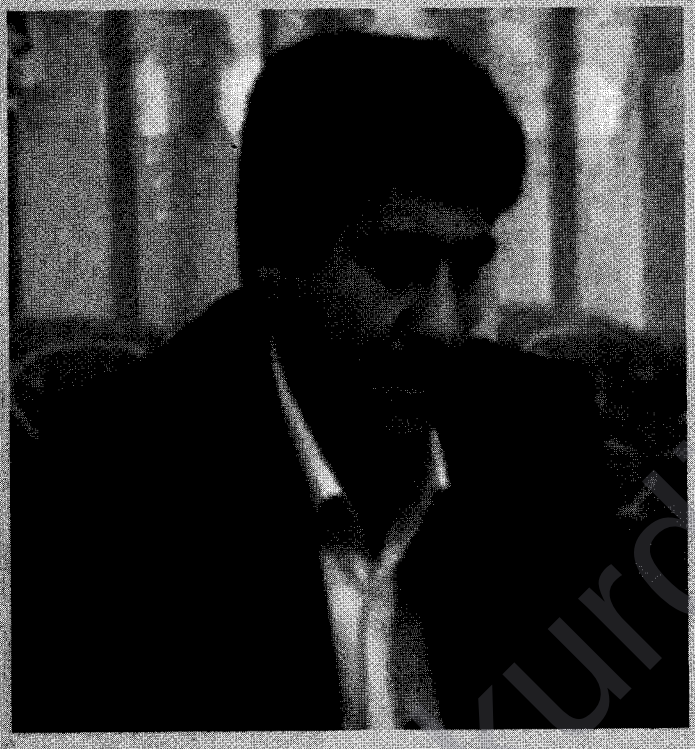

hunermendê ji xoresanê muhemedelî qasimiyan:

MUZÎKJENÊN XORESANÊ DIVÊ BI KURDÊN DIN RE PÊWENDÎ SAZ BIKIN

Hevpeyvîn: RAMAN BİDİL XORESANÎ

Li Qanişnama Rûşd de ji devê derûnnasên komelnas li ser rola muzîkê tê gotin ku di mêjiyê însan de navendek heye ku bi taybet muzîkê tomar dike. Ev navenda muzîkê di paş eniyê de ye û rola fêrbûn û nîşandana hest û haletan bi dest xwe ve digire. Ji bo vê yekê ye ku peywendiyekî rasterast di navbera muzîk, fêrbûn û kontrol kirina hest û haletên mirovan de heye. Pispor wisa têgihîştine ku mirov di her demê de bi guhdarkirina muzîkê dikarin xwe bi awayên cûrbecûr jî îfade biktin. Lewra muzîk rolekî mezin di jiyana şexsî û komelayetî ya mirovan de dilîze.

Hunermend Muhemedelî Qasimiyan jî yek ji van muzîkjenê me ye ku bi sala ye hunera xwe li Xoresanê dimeşîne. Qasimiyan di sala 1960'î de li navçeya Rezmqanê li bajara Şîrvanê ji dayik bûye. Di zarokatiya xwe de gelek ji muzîk û hunerê hez kiriye. Pir caran jî li cejn û şahiyan bi kurdî û bi dengekî dilşewitî stran û kilamên xwe gotiye. Ev heşt sal in ku wî bi awayekî fermî dest bi karê muzîkê kiriye û li nav hunermendên kurd li Xoresanê şêweyek nû afirandiye. Wî carinan jî ji muzîk û helbestên kurdên bakur jî îstîfade kiriye. Hunermend Muhemedelî Qasimiyan helbest û şîrên ser stranên xwe jî bi xwe dinivîsê. Qasimiyan albumek bi navê "Megrî Megrî" derxistiye û niha li ser derxistina albumek nû dixebite. Me li ser muzîka wî û muzîka Xoresanê hevpeyvînek pêre kir.

Silav dikim li te hunermendê hêja

Gelek spas birayê ezîz Raman Bidil ku tu jî li ser muzîk û hunerê kurdên Xoresanê dixebitî.

Gelek caran ew kesên ku ji derg û muzîka te hez dikin dibêjin, te jî mîna birayê ezîz Muhsin Mîrzazdeh sebkekî nû li muzîka kurdî li Xoresanê îbda kiriye ku gelek wate û mena ê tarîxî di nav de xuya dike. Nêrînê te bi xwe wekî hunermendekî çi ye?

Ez jî ji xelkê kurmanc û hunerdost silavekî gerim dişînim. Baweriya min ew e ku hemû dengbêjen me li Xoresan divê ku ji xwe re sebk û şêwên nû çê bikin da ku muzîka me jî bi awayekî zanistî bê perwerde kirin. Hêjayê gotinê ye ku folklorên ku ez hildibijêrim hemû ji çîrok û destanên zehmetî, astengî gehremaniyê kurdan li Xoresanê ne. Wekî 'Xecê Lore' û 'Va belane' ku bi destana Xecê û erdheja sala 1963'yan li herêma Xoresanê qewimîne bû îşare dike.

Çend sal in ku tu karê muzîkê dikî? Gelo ji dû albuma 'Megrî megrî' û albuma nû ya dîgel Murad Hesenzadeh re hate bazarê û belav bûn, ji te albumê nû jî amade hene?

Wekî hûn dizanin ez niha heşt sal in ku li ser muzîka kurdî dixebitim, pêştir jî min li cejnên muhelî strabû. Nika jî ez li ser albuma xwe ya nû mijûlim, hîn min nav li ser albuma xwe ya nû daneniye.

Min stranek ji albuma nû ji bo lawê xwe ku demekî berê li qewmînekî nexweş bi erebeyê, canê xwe ji dest da straye.

Ez spasdarê hevalên hêja û birêz 'Artîn Ferxunde û Husêyn Xakşûr' im ji bo alîkariyên wan ê ji dil û can.

Tu wekî dengbêjek li Xoresanê pêşveçûna muzîka me çawa dibînî?

Pêşveçûna muzîka Xoresanê gelek li ser fikr û ferhengê xelkê tesîr daniye. Em jî îftîxar dikin ku sala par muzîka herêma Xoresanê di sazimana UNESCO de hate sebt kirin.

Gelek kes ji muzîka kurdên Xoresanê rexne dikin û dibêjin muzîka kurdî li Xoresanê bê wate û mena ye yan jî ji bo cejnan û dawetan e, nêrîna te çi ye?

Yek ji sedemên ku muzîka me baş nehatiye perwerde kirin ew e ku me pir kêm bi kurdên Kurdistanê re peywendî girê daye. Yan li Xoresanê pirtirî hunermendên me muzîknas û kesên ku bi şêweyek akademîk li ser muzîka me bixebitîn tune ne. Baweriya min ew e ku dengbêj û muzîkjenên me divê ku pêwendiyê xwe digel kurdên Kurdistanê zêdetir bikin û ji muzîka wan jî sûd wergirin da ku ciwanên me jî kêmtir berve muzîka xelk û miletên din herin.

Tunebûna agahî û medya di herêma Xoresanê de bûye sebeb ku pir kes bi kurdî na axivin û yan jî ji axaftina bi zimanê kurdî şerm dikin. Min du sal berê niha bi alîkariya Enstîtuya Ehmedê Xanî li bajarê Ûrmiyê albumekî amade kir, lê nizanim çima wan albuma min di bazarê de belav nekirin. Tim gilî û gaziya min ji wan heye, ew jî divê bizanin alîkarî nekirin û astengî çê kirin ji hunermendan re dibe sedema cudayiyan û karekî gelek şaş e. ✱

ramanbidil@gmail.com

EZ LOÇINEK AZAD BÛM

Ez loçinek azad bûm
Per dikşinim ji her der
Mest û serhal û qibraq
Xewer dikir ji her der
Ema xweşhalîna me
Hal nekir rozigarê
Ji hilînê werxistim
Dûr kirim ji dîarê
Ji hilînê weaxistim
Avîtime paş cian
Ji cewrê wê me kirin
Kevr hatinê girîan
Ta rabûm ez bifirêm
Zulmê balê min îşkand
Per û balê min rijand
Cewir kir wi halê min
Çerx ê felekê eman ê eman ê
Hevalu tawda ez dûr kirim ji îlê
Ji wêlêt ez werxistim hevalo
Ta newînêm qebilê
Mala bêwê ew roya
Qebîlê wê hev gînim
Xwelî li bin ucêx may
Carek din ji vêxinim

Muhemedelî Qasimiyan

vakurdi.org

2. FİLMAMED

KÜRT SİNEMASININ BAZI DİNAMİKLERİ ÜZERİNE NOTLAR*

Dr. SUNCEM KOÇER

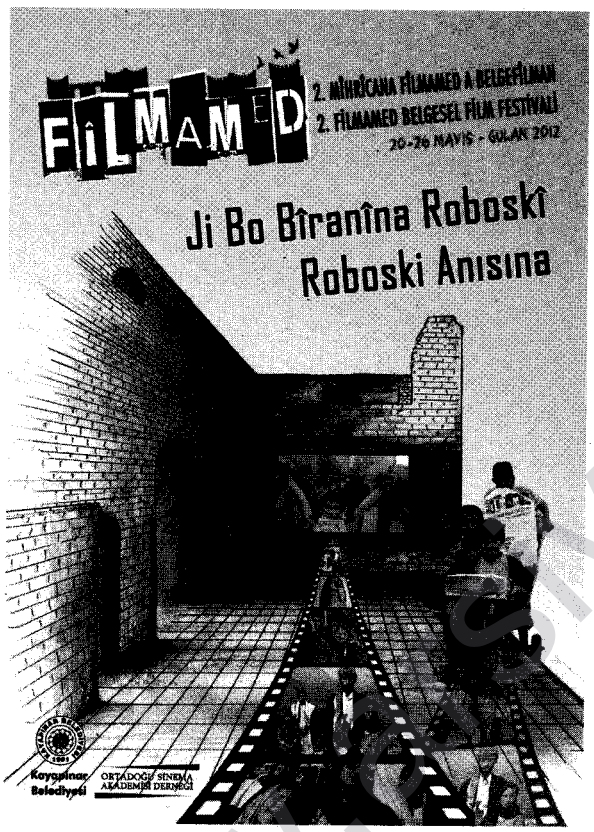

26 Mayıs sabahı, 2. Filmamed Belgesel Film Festivali'ne ev sahipliği yapan Cegerxwin Kültür Sanat Merkezi'nin karşısındaki parkın kafeteryasında festival konuklarıyla yapılan kahvaltıdan sonra yarışma jürisi olarak, izlediğimiz belgeselleri son kez değerlendirdik. Filmamed'in bu yılki jürisinde yönetmenler Ekrem Heydo, Şehbal Şenyurt, Teymur Evdike, Viyan Mayi ve Ezel Akay'ın yanı sıra akademisyen/yönetmen Talin Suciyan da vardı. O sabah yaptığımız son değerlendirmeye kadar, en az beş belgesel izlediğimiz festival günlerini, her daim çok dilli ve kimi zaman saatler süren jüri mütalaalarıyla sonlandırmıştık. Jüri üyeleri için hem yarışmadaki belgesellerin kesif konularıyla yüzleşmek hem de çoğu zaman zor şartlarda tamamlanan bu filmleri niteliklerine göre sıralamak kolay olmadı. Ama 26 Mayıs sabahı birlikte son kez yudumladığımız kahvelere eşlik eden gönül rahatlığı, festival yorgunluğunu unutturuyordu.

20-26 Mayıs tarihlerinde gerçekleştirilen Filmamed'de, otuz dört belgesel Diyarbakırlı izleyicilere ulaştı. Bu otuz dört belgesel, Roboski'de F16 uçaklarının bombardımanıyla yaşamını yitiren otuz dört gence ithaf edilmişti. Yarışma bölümünde yer alan on sekiz belgesel ise Roboski katliamının Türkiye'deki medya ve siyaset kültüründeki tezahürlerini çerçeveleyen anlara tanıklık ediyordu, onları tarihleştiriyordu. Mesela, izleyicilerin gösterimler sonrası yaptığı oylama sonucu ödül alan *Disa ji Aşiti* (*Yine de Barış*, Asmin Bayram, 2012), faili meçhul cinayetle eşi öldürülmüş ve savaşta iki çocuğunu kaybetmiş altmış sekiz yaşındaki Dilşad Özgen'in barışa tutunuşuna ayna oluyordu. Belgesel kamera, Dilşad Anne'nin *"her şeye rağmen yine de barış"* deyişine odaklanırken güncel siyasi konuşmaların yarattığı "barış, kardeşlik" enflasyonunu, mağdurun anlamlar dünyası üzerinden sağaltıyordu.

Tarihe şerh düşmenin aracı

Bu anlamlar dünyasına giriş ise seçkideki belgeselleri birbirinin devamı olarak izlemeyi gerektiriyor, filmler birbirine ilintilendikçe kapısı açılan anlamlar dünyası katmanlanıyor, belgeselin evreniyle sinema salonundan çıkınca yaşanan gerçeklik birbirine yakınlaşıyordu. Örneğin, Dilşad Anne'nin hikâyesi zihinlerde, Cegerxwîn Sinema Akademisi öğrencilerinin de Halil Dağ kamera ödülünü verdikleri *Alai Cigor* (Najat Nawî, 2012) belgeselini izliyorduk. Bu belgeselle Kandil dağlarında İran savaş uçaklarının bombaladığı köylerdeki yaşamı görüyor, salondan çıktığımızda ise Türkiye-Irak sınırında katledilen Roboskililerin hatıralarıyla karşılaşıyorduk.

Filmamed seçkisindeki belgesellerin birbirine ilintili seyri, Kürt belgeselciliği ile ilgili cümlelere vesile oluyor ve bir kültürel üretim alanı olarak

* Bu yazının kısa versiyonu Altyazı aylık sinema dergisinin 2012 Temmuz-Ağustos sayısında yayımlanmıştır.

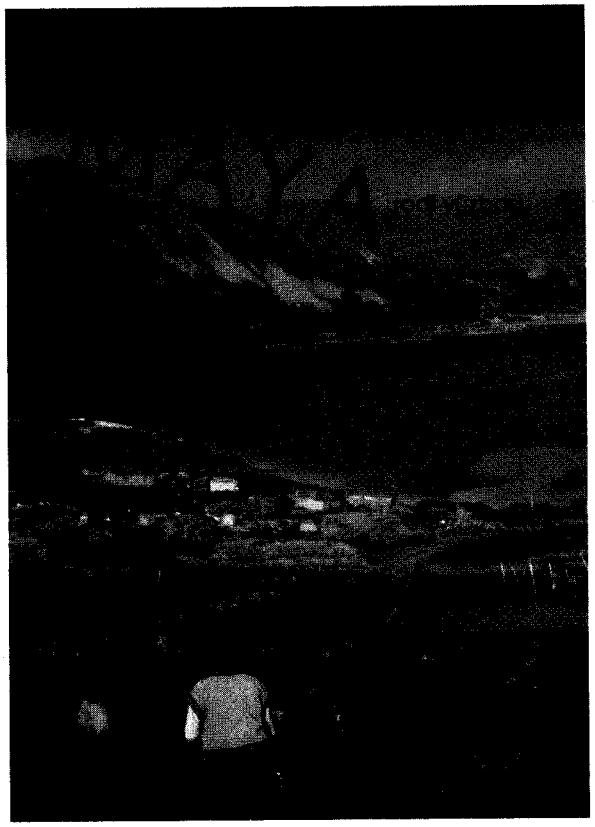

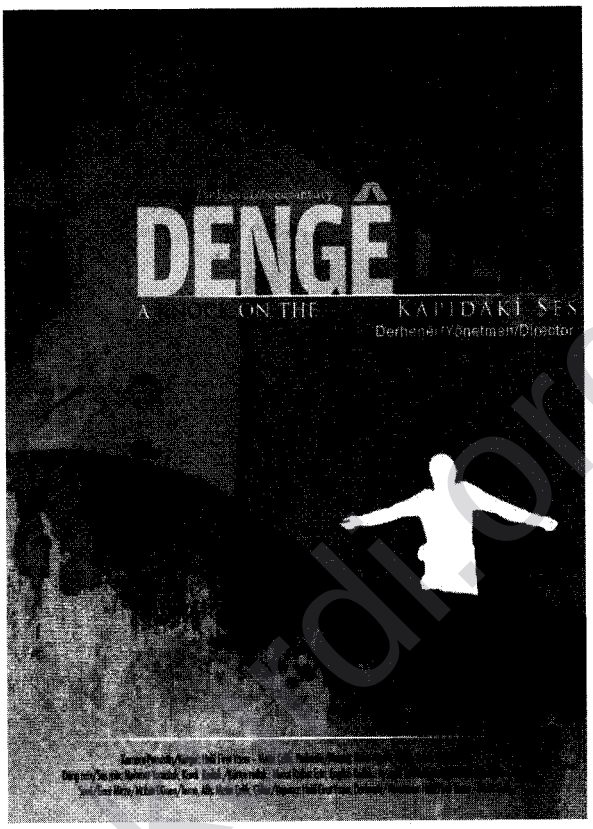

Kürt sinemasını ortaya çıkaran tarihsel dinamiklere ışık tutuyordu. Kürt sineması, ortaya çıkışı ve dolayısıyla hem üretim hem de seyirciye ulaşma biçim ve niceliği itibariyle, başka ulusların sinemalarından farklılık gösterir. Bu farklılık iki tarihsel dinamik üzerinden tanımlanabilir. Bu dinamikler, her ne kadar üzerinde herkesin anlaşması güç de olsa, Kürt sineması olarak tabir edilen film öbeğini ve bu janrın tabir ve tasvirine yönelik diyalogları belirleyici bir şekilde çerçevelemektedir. Bunlardan birincisi Kürtlerin siyasi statüsü ile doğrudan ilişkilidir. Kürtler kendilerine ait bir devlete sahip olmamakla birlikte, en basit tabiriyle, içinde yaşadıkları farklı ulus-devletler tarafından kimlikleri yok sayılmış, asimilasyon yoluyla dışlanmış ve tarih, ulus ve kültür tahayyüllerinden silinmeye gayret edilmişlerdir. Bu nedenle, bir kültürel üretim aracı olarak sinema Kürtler için, bu ulus-devletler tarafından büyük harflerle yazılan Tarih'e, üretilen ve resmileştirilen ideolojilere ve kurulan gerçekliğe şerh koymanın aracı olmuştur.

Türkiye'de Kürt sinemasının öncü isimlerinden Kazım Öz'ün yirmi altı dakikalık ilk filmi *Ax* (*Toprak*, 1999), sinemanın tarihi yıkma ve görülmeyeni görerek "gerçeği" yeniden kurma işlevine sadece bir örnektir. *Ax*, boşaltılan köyünü yaşamının geri kalanını yalnızlık ve aşağılanmanın töhmeti altında geçirme pahasına terk etmeyen yaşlı bir adamın hikâyesini anlatır. Fransız tarih kuramcısı Pierre Nora, resmî ideolojilerin kurduğu Tarih anlatılarının gölgesinde, belleğin kristalleştiği anları nitelemek için *liuex de memoire*[1] (bellek mahalleri) kavramını önerir. Nora'ya göre, toplumların hafızaları kendilerini bellek mahallerinde Tarih'e rağmen saklar ve hem şimdide hem gelecekte tebellür ettirir. Buradan bakınca, Tarih yazacak devlet kurumları olmayan ve içinde yaşadıkları ulus-devletler tarafından da kültürel asimilasyona maruz kalan Kürtler için, örneğin *Ax* filmi Türkiye'deki Kürt köylerinin boşaltılması hafızasının bellek mahallerinden biri haline gelmiştir.

Kürt sineması janrının çerçevesini yukarıda bahsettiklerimizle ilintili bir biçimde çizen ikinci sosyopolitik dinamik ise, Kürtlerin ulusaşırı doğasının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Kürt filmlerinin ve Kürt sineması tartışmalarının mekânı, Kürtlerin tarihsel olarak içinde yaşadığı ulus-devletleri de aşan uluslararası medya alanları olmuştur. Dünyadaki ilk Kürt filmleri festivalini 2001'den beri Londra'da düzenleyen Mustafa Gündoğdu'nun Dersim'den İstanbul'a, sonrasında Londra'ya göç ettikten sonra bir Kürt filmleri festivali tahayyül etmesi ve gerçekleştirmesi buna örnektir. Gündoğdu, bu festival için tarihte Kürtleri görsel olarak belgeleyen ilk film olması hasebiyle Kürt sinemasının başlangıcı olarak da nitelenen *Zare* (1926) filmini Ermenistan

1 Nora, Pierre "Between Memory and History: Les Lieux de Memiore" Representations 26, Spring 1989

www.pasiv.org

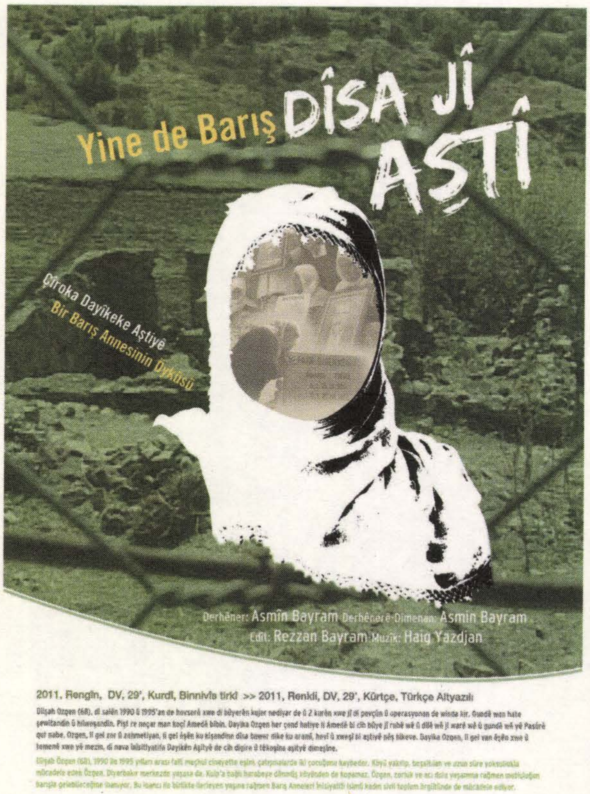

ulusal arşivlerinden edinmiş ve 2006 yılında Londra'daki Kürt izleyicilerle buluşturmuştur. Mustafa Gündoğdu Kürt filmleri festivali fikrinin oluşmasını Bahman Ghobadi'nin 2000 yılında Cannes Film Festivali'nde ödül alan *Zamani Barayé Masti Asbha* (*Sarhoş Atlar Zamanı*) filmiyle ilintilendirirken, uluslararası sinema çevrelerinde Kürt filmlerinin başarısının Kürt sineması ile ilgili rüyaları olan diaspora gençlerini cesaretlendirdiğini söyler.[1] Küresel siyaset sahnesinde Kürtlerin çokça konuşulduğu bir tarihsellikte, bu konuşmalara görsel referans teşkil eden filmlerin sahibi Bahman Ghobadi'nin ise, söylemlerinde vatandaşı olduğu İran'ın değil de Kürt sineması janrının altına kendini yerleştirmesi, bu janrın örneklerinin daha geniş sinema ağları içinde dolaşıma girmesine vesile olmuştur.

Mücadele ve direngenliğin anlatısı

Devleti olan ulusların sinemalarından Kürt sinemasını ayıran bu dinamiklere müteakip bir diğer gizil özellik ise, 2. Filmamed Belgesel Film Festivali'nde görünür hale geliyordu. Belgeselin (ya da kurmaca filmlerin) anlatı dünyası ve referans verdiği tarihsel dünya arasında ilişki Filmamed izleyicisinin festival deneyimini işaretliyordu. Belgesel film kuramcısı Bill Nichols bu ilişkiyi anlatırken *excess* (fazlalık) kavramını kullanır. Nichols, *"Fazlalık, anlatı ve görüntünün yakalayabildiğinin dışında kalandır… Metnin her zaman dışında kalan, tarihtir... Fazlalık, film metninin kendi sisteminin ağırlığı karşısında, sürgündekidir"* der.[2] Kürt belgeselciliğindeyse "fazlalık," hikâyenin en önemli karakterinin, yani yıkılmış ve yeniden kurulmuş tarihin evidir. Filmamed seçkisindeki, bazen benzer bazen de bambaşka konuları işleyen otuz dört belgeseldeki ortak başrol, ulus-devlet, kimlik, hak mücadelesi ve kültürel direngenliğin anlatısından ibaretti.

Filmamed Belgesel Film Festivali sonunda jüri üyelerinin mutabakatıyla ödül alan üç belgesel de Kürt sinemasına, belgeselciliğine ve fazlalık'a dair cümleler söylüyordu. Birincilik ödülünü paylaşan *Maya* (Rodi Yüzbaşı, 2012), Iğdır'ın bir köyünde gündelik yaşamı bir dengbêjin anlattığı masal ve metaforlar üzerinden tasavvur ederken, Mardin'deki Domları anlatan *Dom* (Halil Aygün, 2012) ise, etnografik zenginliği ve görsel rafineliğiyle çağdaş belgesel konvansiyonlarını ihya ediyordu. Jüri özel ödülünü alan *Denge Deri* (*Kapıdaki Ses*, Halil Fırat Yazar, Metin Çelik, 2012) filmi ise, Türkiye'de ifade özgürlüğü sorunsalının güncel tezahürlerini KCK davası üzerinden işliyor, video tekniğinin imkânlarını yaratıcı ve tutarlı bir biçimde kullanırken Tarih'e, "bugün" "dün" olmadan müdahil oluyordu. ❋

1 Yazarın Mustafa Gündoğdu ile 2009 yılında yaptığı röportaj

2 Nichols, Bill 1991 Representing Reality. Bloomington, IN: Indiana University Press.

HABAB KÖYÜNÜN AŞAĞI ÇEŞMESİ

MEDAYİN DEMİRBAŞ

"Taşların dili vardır..."

Harputlu Heykeltıraş Nurettin Orhan bu tür yapıların mimarisinde akustiğin gözetildiğini söylerdi. Sadece su vermez çeşmeler; buluşma yerleridir de çünkü. Köy yerlerinde hele, gizli sevdaların kavillendiği, şiirlerin, şarkıların dillendiği 'tenha'lardır. En havalı meydanıdır köyün. Öyle ki, güzeller burada arz-ı endam ederler, burada sevdaya düşülür. Harman yerinden gelip, kan ter içinde, üşüşerek kana kana su içildiği, mumların yakılıp en içli dualaların okunduğu, adakların adandığı, yitip gidenlerin anıldığı hatırlama yerleridir çeşmeler. Evet, taşların dili vardır; halkın yaşantısının izlerini taşır böğürlerinde; sorarsan anlatırlar sana! O duvarlardan kulaklarına yankılanan ses aslında senin sesindir...

Elazığ'ın Kovancılar ilçesine bağlı Habab-Havav (Ekinözü) köyündeki çok gözlü çeşme de böyledir işte. Eski bir Ermeni yerleşim yeri olan Habab'ta, zamanında 250 hane, 3 kilise, 1 manastır bulunuyormuş. Köydeki tarihi yapılar, malum soykırım ve sürgün sonrasında kendi kaderine terk edilmiş. Çeşmelerden birinin ('Aşağı Çeşme'-1634) kaderi, kamuoyunda adı Hrant Dink davası ile özdeşleşen Avukat Fethiye Çetin'in *Anneannem* adlı kitabının yayınlanması ile birlikte değişmeye başladı. Anneanne Heranuş Gadaryan, Müslümanlaştırılmadan önce dokuz yaşına kadar bu köyde yaşamıştı. Heranuş'u anlatan kitabı okuyan Habablılar Fethiye Çetin'e ulaşıyor önce. Sonra da Çetin'in köye ve çeşmelere ilgisi başlıyor.

Dokunmak... hatırlamak... yüzleşmek

Daha önceden bu köye hiç gitmediğini ifade eden Çetin, çeşmelerin doğal koşullar ve define avcıları tarafından çok tahrip edildiğini söylüyor. Bu yapıların restore edilmesi gerekmektedir ve Hrant Dink Vakfı restorasyon projesini üstlenir. Anıtlar Kurulu ve Kültür Bakanlığının da az da olsa katkıları olur. Fethiye Çetin bu işi salt bir restorasyon değil *"bir dokunma, hatırlama, yüzleşme"* projesi olarak ele aldıklarını söylüyor. Fransa, Ermenistan ve Türkiye'den Ermeni, Türk ve Kürt gençlerin gönüllü katılımıyla geçen yıl çalışmalara başlanıyor. Başlangıçta kimi ön yargılarla karşılaştıklarını ifade eden Çetin, restorasyon sürecinin devam ettiği dört aylık süre zarfında bunların ortadan kalktığını söylüyor. Gelen gönüllü gençlerin köyde bir resim atölyesi kurduğunu, yine köyün çöp sorununun imece usulüyle çözüldüğünü ifade ediyor. Restorasyon tamamlandığında ise birbirinin dillerinden bile anlamayan gençlerin nasıl kopmaz bağlarla dost olduklarını gördüğünü ifade ediyor.

Irkçıların 'define'si!

Söz konusu olan Ermenilere ait bir tarihi yapının restorasyonu olunca, mesele sadece harcanan samimi çabalardan ibaret kalmıyor elbette. Habab köyünün "Aşağı Çeşme"si türlü rivayetlerin de konusu olmuş artık: *"Yazık, Ermenilerin hepsi katledilip sürülmüş, bunlar da sonradan torunları gelip alsın diye altınlarını bu çeşmenin altına saklamışlar..."*, *"Bu köyde banka varmış* (nedense her köyde bir Ermeni bankasından bahsedilir, herhalde buğday ekip altın biçiyorlardı!)", *"Toprağın altı define yatağıymış"*, *"Çil çil"*, *"Altın"*, *"Ermeni"*, *"Geldiler işte, toplayıp götürecekler, daha kötüsü sizi buradan kovacaklar, anasının babasının toprağını ele geçirecekler, daha daha kötüsü belki de intikam alacaklar, restorasyon var ya, sadece bahane..."* vs...vs...

Neyse ki başta Habab köylüleri olmak üzere,

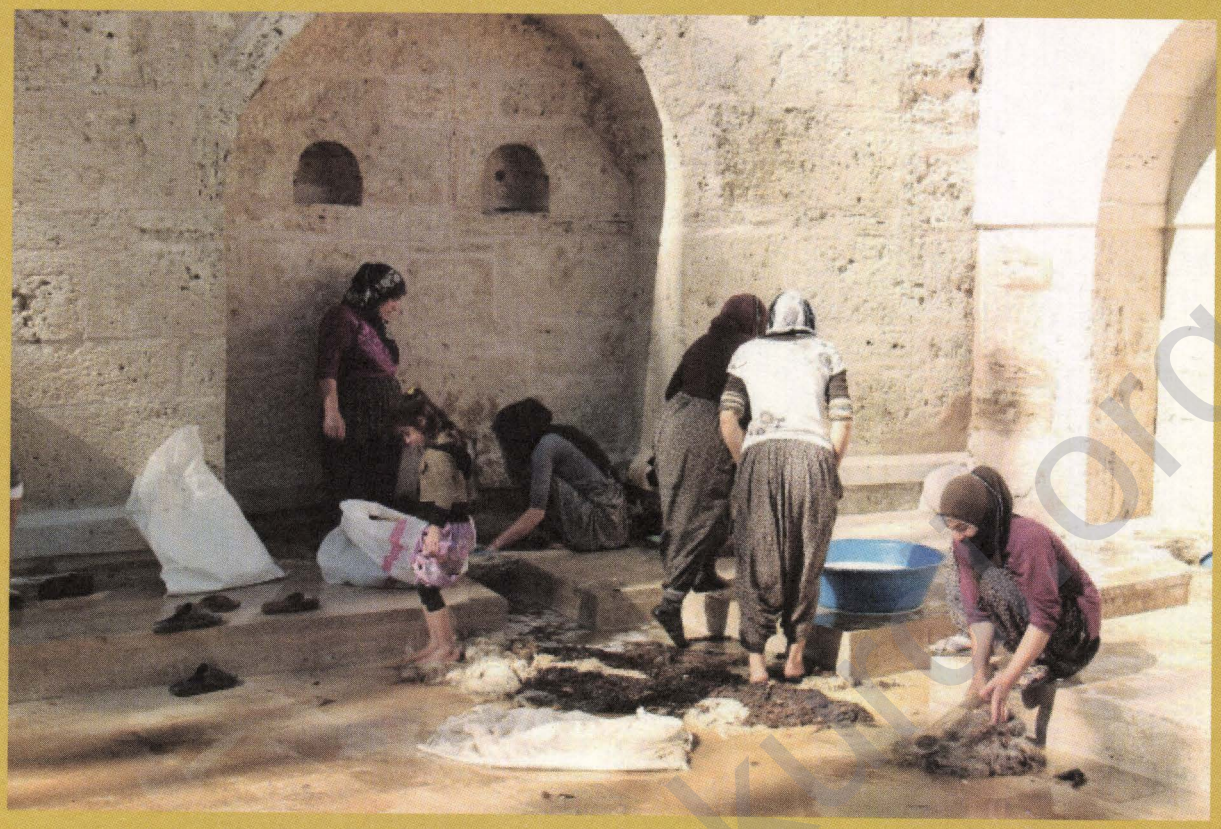

duyarlı çevreler bu kara propagandaya pabuç bırakmadı. Yerel ayaklarını her zaman bu tür söylemler üzerinden kuran ırkçı ve şoven 'ocak'lara en iyi yanıtı sanırım yine bizim 'Aşağı Çeşme' vermiş oldu böylece...

Mimarlar ve geleneksel yapı ustaları daha iyi bilir. Klasik bir yapıda duvar, sütun, kemer, kapı, pencere, işleme ve bezeklerde simetri olmazsa olmazlardandır. Örneğin iki sütun üzerinde yükselen kemerli bir kapıda, karşılıklı sütunlar, ya yekpare taştan yapılır ya da taşlar karşılıklı olarak eşit büyüklükte dizilir. Aynı şey kemerler için de geçerlidir, mihenk taşının ortaladığı yarım çember de böyle oluşur. Ama bu çeşmede kullanılan malzemeler hiç de öyle değildir. Maliyetli bir iştir, taşlar projeye uygun şekilde ocaklardan kestirilip getirilir. Eğer paranız yoksa (çil çil altınlarınız!), eski bir yapının parçalarını ya da inşaat atığı malzemeleri kullanırsınız. Bu iş 400 yıl önce de böyleydi şimdi de böyledir. Bu adamlar da böyle yapmıştı. Sütun ve kemerler biraz daha özenli, duvar ve taban döşemelerine artık bulabildikleri ne varsa kullanmışlardı. İşlerini iyi yapan ustaların eseriydi, eksik gedik malzemeyle tam 400 yıl ayakta durabilecek bir yapı inşa etmişlerdi. Hem de öyle hamasi nedenlerle değil, 'su içmek' gibi makul bir ihtiyacı karşılamak için. Yoksul Ermeni köylüsü yokluğun içinden böyle özgün bir yapı çıkarmıştı.

Çeşmenin suyunda yanan meşale!

Heranuş Gadaryan, bu köyde halen dokuz yaşında bir kızdır. Ülkemizin tarihinde hiç eksik olmayan soykırım, sürgün, asimilasyon, tek tipleştirme siyasetlerinin karşısında, dokuz yaşındaki bu Ermeni kız çocuğu, kendi diliyle Hay Akhçik'tir... Habab'ın bahçelerinde koşuşturup, kendi dilinden çocuk şarkılarıyla oynamaktadır. Habab köyünün tarihi taş yapıları bunu da anlatmaktadır artık...

Yüz yıl öncesine kadar bu köyde çeşmeler gibi ortak kullanım alanları, bütün köylülerin el birliğiyle bahar temizliğinden geçermiş. Hrant Dink Vakfı bu geleneği yeniden canlandırmak ve daha fazla konuşabilmek için restore ettiği çeşmenin açılışını bir şenlikle gerçekleştirdi. Habab köyünün Aşağı Çeşmesi misafirlerine ev sahipliği yaptı. O taş duvarlarında Ermenice, Kürtçe, Türkçe şarkılar yankılandı. 'Dil' sesleri kendi kavlince harman oldular. Eşit ve özgür bir ülke düşü için verilen mücadeleye küçük bir çentik de buradan atıldı diyelim ve son sözü Rakel Dink'e verelim:

"Hrant Dink elimize bir meşale tutuşturdu, yüzleşme meşalesi! Biz onu bugün burada sizlerle paylaşmaya getirdik. Siz zaten paylaşmaya başlamıştınız, biz de çeşmelerin sularında birleştirdik. Kulaklarda fısıltıyla söylenen her şey bir gün damlarda bağırılacaktır! Hiçbir şey gizli kalmadığı gibi, hiçbir gerçek de gizli kalmayacaktır!.."

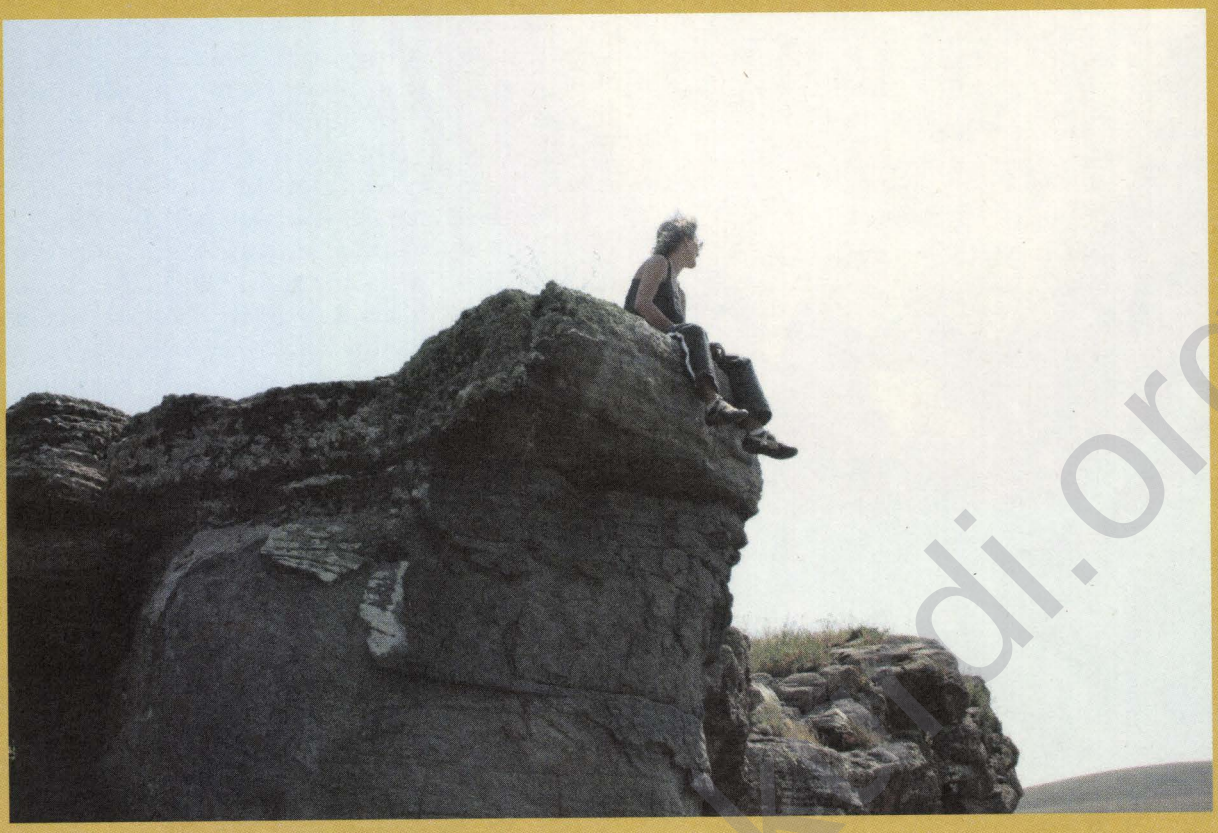

TEMMUZDA SERHAD İLKBAHARINA BİR YOLCULUK

KEJÊ BÊMAL

Bir iş için İstanbul'dayım. Uzun zamandır büyük bir heyecanla beklediğim Serhad gezisi bir ay erkene alınmış. Ne gam? Hızla anneme geçiyorum. Fatê'nin aldığı siyah beyaz bir eşofmanı üzerime geçirip kız kardeşim Ferah'ın spor ayakkabılarına el koyuyorum. İki tane de tişört sırt çantasına. Hazırım! İstanbul-Ankara'ya doğru giden ilk bulduğum otobüsün içinden akıp giden yolu izliyorum şimdi...

Şenaykê'yle Ankara otogarında buluşuyoruz. Tüm otobüsler dolu. Rica minnet bulduğumuz bir otobüse kendimizi atarken, nerden bilecektik ki o güzergâhın en kötü firmasının en kötü otobüsündeyiz!

Şenaykê İsviçre'den geldi. Ona olan özlemim öyle fazla ki ilkin otobüsü falan taktığım yok. Hatta, oturduğum koltuktaki ıslaklığı bile umursamıyorum. Islaklık tenime işleyince muavini çağırıp soruyorum, *"abla su döküldü"* diyor. *"Oxlım bak doğruyu söyle, nasılsa otobüs dolu, kalkamam yerimden, çocuklar işedi sen de yıkadın, değil mi?"* Yemin billah *"su döküldü"* diyor. Çiş olduğuna eminim ya, neyse...

Kars; ne Türkiye ne Kürdistan!

Sabahın ilk ışıklarıyla beraber Kars'tayız. Öyle serin ki... Martta olduğunuzu düşündürüyor âdeta. Servisten indikten sonra, Şenaykê'nin köyünün dolmuşlarına giden yol için bayağı bir yürümemiz gerekiyor. O yorgunlukla bile, ömrümde gördüğüm en geniş kaldırımlara sahip olduğunu fark ediyorum Kars'ın. Bir de kocaman pencereli taştan evlerini... Çok ilginç bir kent. Ne Türkiye'ye ne Kürdistan'a benziyor! Nitekim Şenaykê o evleri ve o kaldırımları yapanların Ruslar olduğunu söylüyor. Kars eskiden Rus kentiymiş. Yerli halkın Türkmen, Azeri, Terekeme, Kürtlerden oluştuğundan ve artık çok az sayıda kalan, rastlanması bile şans olan Malakanlardan bahsediyor.

Malakanlar hakkında az çok bilgim vardı. Onlar Şenaykê'nin tabiriyle "ilk vicdani retçiler"! İlginç bir halk. Örneğin, o muhteşem tadı olan kaşar peyniri onların işiymiş. İlk değirmen, kaz yetiştiriciliği... Daha neler neler... Kars'a üretim kültürünü getirenler diye tanımlıyor Şenaykê onları. Derken, II. Dünya Sava-

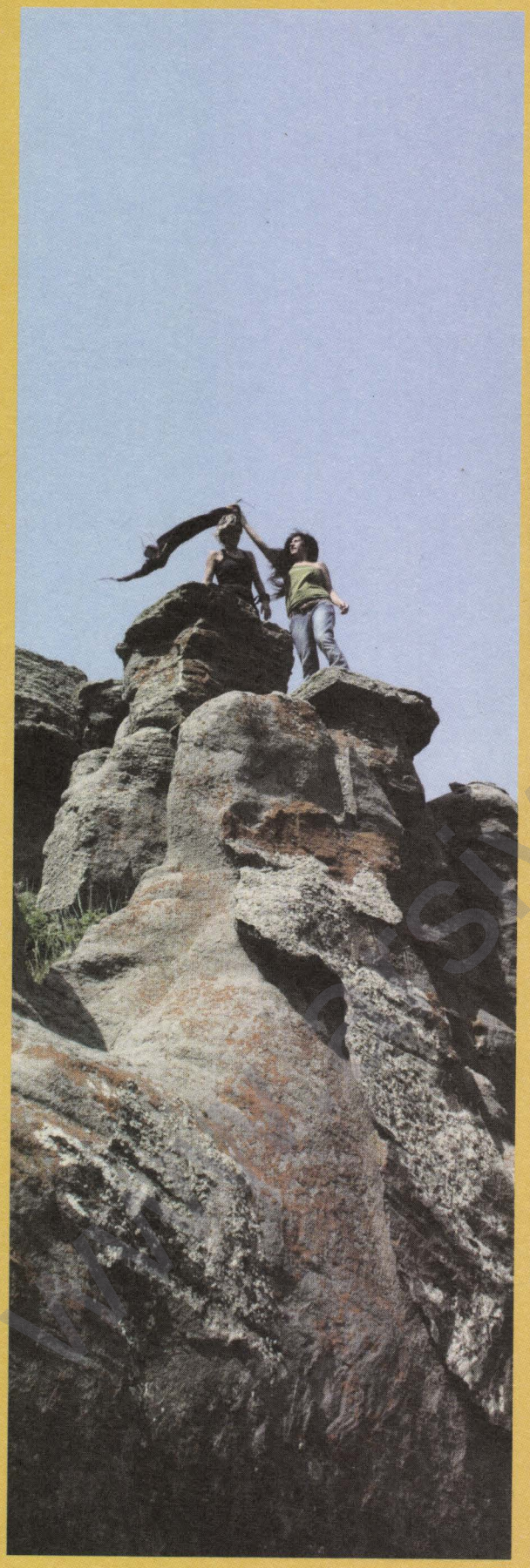

şı'ndan sonra Kâzım Karabekir bu muhteşem halka bela oluyor. Askere gitmediklerini ve azınlık olduklarını bildiği için askerlik için zorluyor. Aslında tavrının altında yatan İttihat Terraki'nin malum, inkârcı geleneği. Hıristiyan oluşları da süreci hızlandırıyor ve oradaki Müslüman halkın da kışkırtılması ile Karabekir'in kurbanları arasındaki yerlerini alıyor Malakanlar...

Ama kesin olan şu ki; Kars'ın hiçbir yere benzemeyen bir tarafı ve ruhu var. Bir kez daha ama mutlaka kış aylarında gelmeyi düşünerek, Digor durağına gelip köyün dolmuşuna biniyoruz. Yorgunluktan ölmek üzereyim ve koltuğa yığılıp gözlerimi kapatıyorum. Ama uyuyabilmek ne mümkün! Dolmuş doldukça, herkes Şenaykê'ye sarılıyor. Nerden bilebilirdim ki tüm köyün onun akrabası olduğunu! Bir muhabbet var dolmuşun içinde anlatamam. Ve onları dinlerken ilk defa fark ediyorum, Serhadlıların acayip eğlenceli, espritüel, bir o kadar da esnek olduklarını. Benim memleketimde (Amed) "kan çıkaracak" espriler, onların dilinde gırla gidiyor. Birbirlerine birbirlerinin eşleri, anneleri ya da dinsel tabular üzerinden acayip rahat espriler yapıyorlar. Önce şaşırıyorum, çünkü bizim bölge bu konularda açıkçası fazlasıyla tutucu...

Yazın içinde Serhad ilkbaharı!

Çok kısa süren bir şaşkınlık yerini eğlenceye bırakıyor. Hele kullandıkları Kürtçeye kahkahalarla gülüyorum: *"Gitmiş kir?", "Yapmış kir?", "Gelmiş kir?"*... Açıkçası dil konusunda en son konuşması gereken insanlardan biri olarak görürdüm kendimi, ama Serhadlıların kullandığı Kürtçeye baktığımda kendimi dil uzmanı gibi hissediyorum!

Biz dolmuşta böyle güle eğlene giderken, yolun bir anda inanılmaz güzel tarlaların arasından geçtiğini fark ediyorum. Döne kıvrıla yükselerek tırmanıyor dolmuş. Şoförümüz dengbêj. Akşama gelip saatlerce söyleyeceği klamlar hakkında söz aldıktan sonra camdan dışarıyı izlemeye başlıyorum. Tanrım, temmuzdayız ama sanki Serhad'da ilkbahar... Her yerde rengârenk çiçekler... Aklınızın alamayacağı genişlikte çiçek tarlaları... Kırmızı, pembe, sarı. Kendinizi, bir ressamın özenle tuvaline aktardığı resminin içinde hissediyorsunuz.

Pazarcık ve Edê'nin evinde...

25 km sonra, döne kıvrıla muhteşem güzelliklerin içinden geçerek 1800 metre üzerinde kurulmuş akıllara ziyan güzellikteki köye, yerlilerin deyimiyle Pazarcık, devletin tanımlamasıyla Dağpınar'a ulaşıyoruz. Akşam çöktüğünde her yer güzel görünür bilirim ama burayı akşamın kızıl renginde görmeden ölmeyin derim.

Şenaykê'nin annesi Edê'yi anlatmaya kalkarsam günlerce yazmam lazım. Yalnız size şu kadarını söy-

leyeyim; ilk gecemizin şerefine Edê'nin Kürdi sesinden muhteşem türküler eşliğinde halaylar çektik. Ve gece Edê'nin köy evinde bu yaz gecesinde yaktığımız elektrik sobası ile kocaman bir kaz tüyü yastık ve yorgan, çişli otobüsün tüm yorgunluğunu almaya yetti. (Malakanlara kaz tüyünden yastık ve yorgan yapma fikri için buradan öpücükler!)

Sabahın ilk ışıkları ile gözümü açtığımda Edê'nin kazları, tavukları, horozları ve de torunlarının hepsi uyanmıştı! Edê, ana tanrıça gibi evini oğullarının evlerinin tam ortasına yapmış, hepsini eteğinin etrafında toplamış koca bir dağ. Çocuklara baktığımda ilk düşündüğüm Şenaykê'nin güzelliğinin kandırmaca olduğu. Meğerse bu köyde herkes güzelmiş. Ağızları burunları fındık gibi. Saçlar sarı-kumral, gözler deli mavi. Bu köyün en çirkini, benim güzel arkadaşım değil miymiş meğer! Gün ışığında baktığımda buraya köy demenin ne kadar haksızlık olduğunu da anladım. Gelişen nüfusuyla artık bir belde. Şu an mapusta tutuklu olan bir belediye başkanları var. Köyün nüfusunun tamamı Kürt. Dolayısıyla her ev bir şekilde devletin işkence ve zulüm tezgâhından geçmiş. Gençlerin çoğu savaşmak için gitmiş...

Sabah ilk şaşkınlığımı masada yaşıyorum. Menü, kızarmış et! Kaldığım günler boyunca günde üç öğün et yemek zorunda kalacağımı nerden bilebilirdim. Eğer et yasaklanırsa, Serhadlılar ayaklanır! Onu bilir onu söylerim...

Baz'ın peşinden...

Şenaykê beni Baz'ın yuvasına götürmeye söz verdi. Dolayısıyla pırıl pırıl bir sabahta yola çıkıyoruz. Uzaklarda, köyün dışında görünen uçsuz bucaksız çiçek tarlalarından geçip sarp kayalıklarda kurulan Baz'ın yuvasına gideceğiz. Öyle heyecanlıyım ki! Gözüm hep gökyüzünde. Yolda köylülerle karşılaşıyoruz. Kürtçe, nereye gittiğimizi soruyorlar, Şenaykê de Kerxane'ye deyip duruyor. Ben yine aralarında espri yaptıklarını düşünüp aldırış etmiyorum ama hiç gülmemeleri dikkatimi çekiyor. Dayanamayıp soruyorum, eski zamanlarda Kervanların konakladığı ve ticaret yapılan bir bölge olduğu için, o bölgenin adının *"Karxane"*, yani Farsça *"ticaret yeri"* olarak kaldığını söylüyor. Gülerek köyün dışına doğru ilerliyoruz. Arkadaşım, eski "kara çocuk"lardan olduğu için, yürüyüş ve arazi kabiliyeti yüksek! Ben de anamın deyimiyle *"dabanı yanmış it olduğum için"*, olan, Şenaykê'nin kumral ve renkli gözlü yeğenine oluyor. Çünkü yürüyeceğimiz yol bayağı uzun bir mesafe. Çocuğun yalvarmalarına kulak tıkayıp yolun kenarlarında ot biçen işçilerin türküleri eşliğinde dalıyoruz çiçek tarlalarına! Hani hayalle gerçeğin birbirine karıştığı anlar vardır ya, işte öyle bir an. Kokular, renkler ve biz... artık bir bütünüz! Yatıyoruz tarlanın içine. Yuvarlanıyor, bağırıyor, çığlık atıyoruz... Deliler gibi bağıra çağıra doğanın tadını çıkarıyoruz. Yorulup susayınca da yönümüzü *"kaniya şirşirikê"*ye çeviriyoruz. *"Neden Şirşirik"* diye

soruyorum, *"Gidince görürsün"* diyor. Ulaştığımızda, elimi ve ayağımı soktuğum anda aklım başımdan gidiyor. Buz gibi su. Bir dakika bile elinizi suyun içinde tutamıyorsunuz; Şenaykê bana suyun dağın altından geldiğini, bu yüzden dağa kulak verdiğimde suyun sesini duyabileceğimi söylüyor. Bunun yüzden de adı "Şırşırik"... diyor ve ekliyor: *"Sevgililer burada buluşur. Kızlar Tırşo (o bölgede bulunan lezzetli ekşi bir ot) toplayıp, kurdelelere sararak verirler sevdikleri erkeğe. Eskiden suyun akıp biriktiği noktada nilüferler açardı, suyun yüzünde. Burada buluşmayan âşık yoktur bu köyde. Sonra devlet tutturdu Digor'a su verecem diye, burayı kuruttu..."* Olsun, diyorum, kalanı bana yeter ve sokuyorum kafamı altına! Hem buz, hem müthiş lezzetli. Kana kana içiyorum. Bir gün sevgilim olursa kesinlikle buraya getireceğim!

Kısa bir moladan sonra ine çıka keskin kayalıkların altına geliyoruz. Veee işte Baz yukarıda! Tüm heybetiyle süzülüyor. Koşmaya başlıyorum. Arkadaşım da peşimden. Buluşacam işte sevgilimle! Kayalıkların altına geldiğimde hiç tereddütsüz tırmanmaya başlıyorum. Şenaykê ardımda. Ve artık kendini bize teslim etmiş olmanın hüznüyle Erdinç de en arkada. Tırmanışta da en az benim kadar iyi arkadaşım... En yükseğe çıkıp uçurum kenarından Baz'ın yuvasına eğilip bakıyoruz. Yavruları uçmuş yuvadan, kalan tüyleri kayalıklara yapışmış yer yer, ince pamuk gibi. Baz kavuşmamızın şerefine şov yapıyor yukarıda! Ben de aşağıdan karşılık veriyorum, hasret gideriyoruz! Şenaykê tam o sırada bir türkü tutturuyor Kürtçe. Aşağıda ot biçen işçiler duruyor. Muhteşem sesi yankılanıyor vadide: *"Şara bûka'm sorê wey lo wey lo wey lo"*... Ağlamaya başlıyorum. Ben ağlıyorum, coğrafik koşullar yüzünden sadece ot yetişen bölgenin ot biçicileri ellerindeki tırpanları yere bırakıp, sigaralarını yakıyor. Şenaykê'nin muhteşem sesi vadide yukarıdan aşağıya perde perde dağılıp kayalıklara çarparak geri geliyor. Baz başımızdan ayrılmıyor!..

'Serda runiştin'

Dönüş yolunda aniden bastıran yağmura rağmen iliklerimize kadar ıslanarak yürüyoruz. Eve geldiğimizde yine bizi kırmızı etten ibaret sofra bekliyor. Buradan ayrıldığımda uzun zaman et görmek istemeyeceğime eminim artık. Köyü çok sevdiğimi söylediğimde kadınlar *"evlen kal burada"* diyorlar. *"Yahu"* diyorum, *"Sizinkiler yirmi yaşında evleniyor, benim yaşımda bekâr erkek mi kalmıştır bu köyde?"*

"Kolayı var" diyorlar, *"burada, bizim "serda runiştin" diye bir âdetimiz var. Beğendiğin erkeği gözüne kestiriyorsun, isterse evli olsun, bohçanı eline alıp giriyorsun evine ve oturuyorsun! Töremize göre seni o evden çıkarmaları çok büyük ayıp!"* Önce şaka yaptıklarını sanıyorum. Yüzlerine bakıyorum gayet ciddiler. Benim gibi bir deliye böyle bir âdetten bahsedilir mi?

Edê'nin kaz tüyü yastıklı yatağına gömüldüğümde günün yorgunluğuyla, ertesi sabah için ilk planım, köyde gözüme kestireceğim adamı aramak olacak artık. Tutmayın beni, "Serda runiştin" yapacağım!.. ❋

DAĞITIM
KOM MÜZİK YAPIM YAY. DAĞ. LTD. ŞTİ.
İ.M.Ç. 6. BLOK 6441 UNKAPANI / İSTANBUL
TEL : 0212 520 78 65 FAX: 0212 520 78 33
www.kommuzik.net / info@kommuzik.net

www.dersim.org

KARİKA Tîroj

hincesu@hotmail.com

ISSN 1305-4775-16

9 771305 477514

www.yeksiki.org